

ISSN: 1303-2933

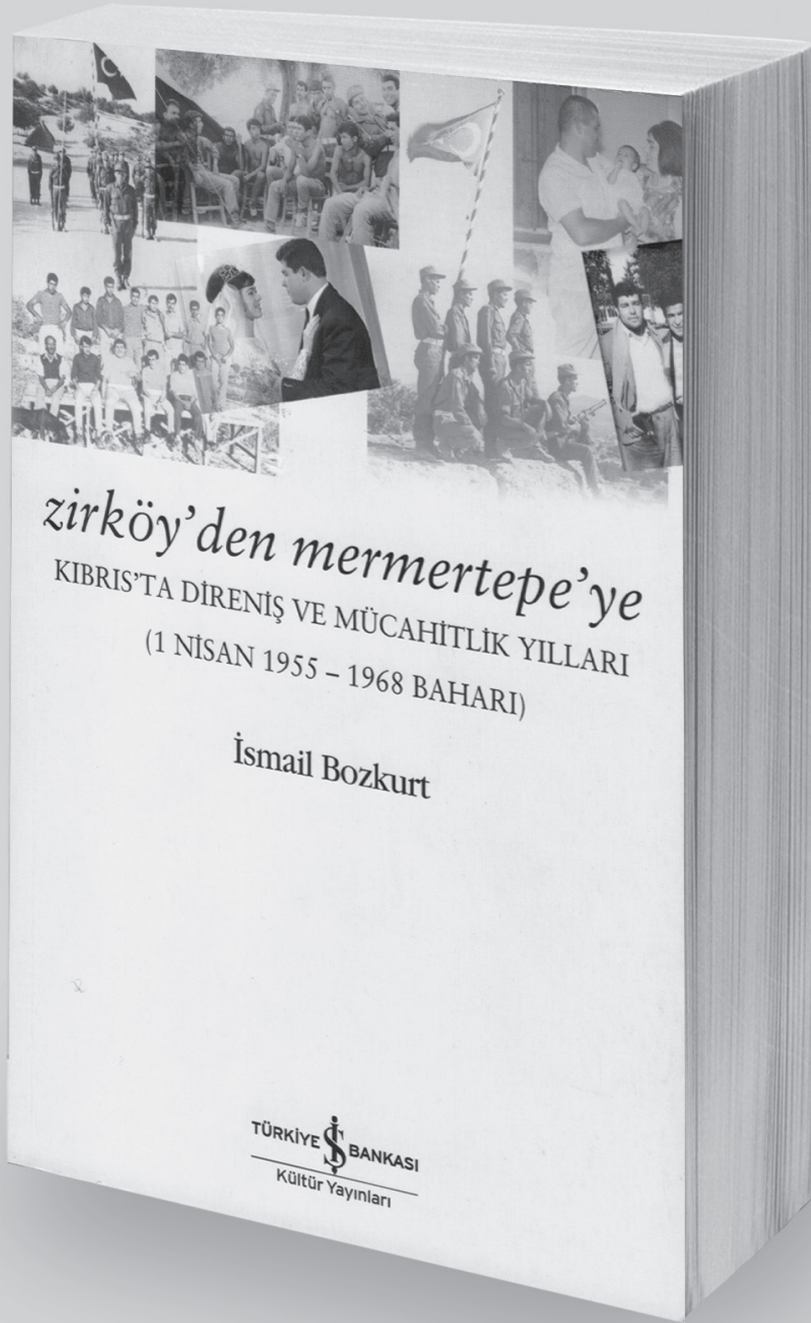
turnalar

Uluslararası Hakemli Türk Dili, Edebiyat ve Kültür Dergisi • Yıl: 24 • Sayı: 85 • Ederi: 30TL

ADNAN AVDAGIÇ	MEHMET ÇEVİK
AYTEKİN KARAÇOBAN	MÜSLÜM KABADAYI
BEDRİYE KORKANKORKMAZ	MUSTAFA ÇOLAKALI
BİRSEN KARACA	NİHAT TAYDAŞ
BORIS ZAHODER	ŞAHBENDER KORKMAZ
DITI RONEN	SERHAT MUTLU
ERDAL ATICI	SERPİL AYGÜN CENGİZ
FEVZİ YETKİN	SEVİM AKTEN
HAVVA KARAKAŞ	TAHSİN ŞİMŞEK
İRFAN ÜNVER NASRATTINOĞLU	TÜLİN ARSEVEN
İSA KÜÇÜK	UMUT YAŞAR ABAT
İSMET EMRE	ZEYNAL GÜL

Kıbrıs'ta doğup büyüyen yazar ve siyaset adamı İsmail Bozkurt, anılarının bu cildinde "direnış ve müchitlik yılları" olarak nitelendirdiği 1955-1968 arası dönemi anlatıyor. Bozkurt, 20 Temmuz 1974'te gerçekleşecek Barış Harekâtı'na giden yolun taşlarını önceden döşeyen ve kendi yaşamını da şekillendiren Türk Mukavemet Teşkilatı'nı (TMT) merkeze alarak bu dönemde yaşadıklarını ve gözlemlerini canlı bir dille aktarıyor.

Birbirinden kopuk küçük direniş guruplarını tek çatı altında toplamak amacıyla kurulan TMT'nin iç ve dış işleyişini, örgütlenme yapısını ve ada halkıyla ilişkisini anılarından yola çıkarak ayrıntılı şekilde ele alan Bozkurt, gerekli noktalarda eleştiri mekanizmasını da iş letmekten çekinmeyerek nesnel bir yaklaşım sergiliyor.

Döneme ait kişisel notların ve belge niteliğinde listelerinde yer aldığı bu kitabın ardından, İsmail Bozkurt'un Kıbrıs kültürüne dair değerli birikimlerini paylaştığı çocukluk ve ilkgençlik anıları da aynı dizide okuyucularla buluşacak.

turnalar

ULUSLARARASI HAKEMLİ TÜRK DİLİ,
KÜLTÜR VE EDEBİYAT DERGİSİ

85

Sahibi

KIBATEK

[Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu] Vakfı adına

İsmail Bozkurt

Genel Yönetmen

Metin Turan

Yayın Yönetmeni

Doç. Dr. Mehmet Çevik

Yayın Koordinatörü

Hüseyin Ezilmez

Yayın Yönetmen Yardımcıları

Orkun Bozkurt - Dervişe Kutlu

Kapak Resmi: Ayda Yöndem

Kapak Düzenleme: Muharrem Yalçınkaya

AKADEMİK DANIŞMA VE YAYIN KURULU

Prof. Dr. Apollanaria Avrotina- Doç. Dr. Ümüt Akagündüz-
 Prof. Dr. Sevim Akten- Prof. Dr. Ayten Ar- Prof. Dr. Tülin Arseven -
 Prof. Dr. Gürsel Aytaç- Prof. Dr. Dilek Batisam- Prof. Dr. Fuat Bozkurt-
 Prof. Dr. Suzan Canhaşı- Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz- Prof. Dr. Hanife Nalan Çelik-
 Prof. Dr. Reyhan Çelik- Doç. Dr. Mehmet Çevik- Prof. Dr. Ayten Er- Prof. Dr. Tuna Ertem- Prof. Dr. Birsen Karaca-
 Dr. Solmaz Karabaşa- Prof. Dr. Ayten Kaplan Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu- Prof. Dr. Kurtuluş Kayalı-
 Doç. Dr. Nazan Kahraman- Tahereh Mirzayi- Doç. Dr. Galina Miskinina- Doç. Dr. Betül Mutlu-
 Prof. Dr. Tuğrul İnal- Prof. Dr. Eunkyung Oh- Prof. Dr. Bekir Onur- Prof. Dr. Melahat Pars-
 Prof. Dr. Medine Sivri- Prof. Dr. Vagif Sultanlı- Prof. Dr. Aysıt Tansel- Dr. Kaan Tanyeri- Prof. Dr. Devrim Topse-
 Prof. Dr. Cengiz Tosun- Prof. Dr. Hatice Köroğlu Türközü Prof. Dr. Ali Yakıcı - Dr. İlkyaz Ariz Yöndem- Prof. Dr. Grayzna Zajac

Yönetim ve Yazışma

KKTC - İsmail Bozkurt

Naim Efendi Sokak Suriçi Gazi Mağusa/ KKTC
 Tel: 0542 852 78 15 E-mail: kibatek@gmail.com

TÜRKİYE

Konur Sokak 36/13 • Tel: (0.312) 425 39 20
 0530 953 64 09

Fax: (0.312) 417 57 23 Kızılay - Ankara
 E-mail: kibatek@gmail.com www.kibatek.com.tr

Abone Bedeli (Posta Bedeli Dahil) : 240 TL
 Öğrenci ve öğretmenlere %50 indirimlidir.

Abone bedeli ve katkılarınızı

Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu'nun
 Türkiye İş Bankası, 4213-0734181 numaralı hesabına yatırıp,
 kibatek@gmail.com adresine bilgi veriniz.

Baskı:

Başkent Klşe & Matbaacılık, Bayındır Sokak. 30/E, Ankara
 Yerel Süreli Yayın

Baskı Tarihi: 1 Şubat 2022

İçindekiler

MAKALE

GÜMÜŞ KANAT ADLI ÇOCUK ROMANINDA

EMPATİ HEDEFLERİ / TÜLİN ARSEVEN9

İSMAIL BOZKURT'UN "İNTERNETİM" HİKAYESİ ÜZERİNE

BİR TAHLİL DENEMESİ / SERHAT MUTLU 15

METİNLERARASI İLİŞKİLER/ SEVİM AKTEN23

YUNUS EMRE'NİN YAŞAMI VE ŞİİRLERİNDEKİ BARIŞ İZLEĞİ

NİHAT TAYDAŞ57

DENEME

SANATÇININ VE AYDININ İNSAN HAKLARI SINAVI/ TAHSİN ŞİMŞEK3

KÜÇÜK DENEMELER/ İSMET EMRE 14

SAVAŞ: ESKİ BİR DİL/ İSA KÜÇÜK27

BİR BOZ – YAP OYUNUYDU HAYAT/ UMUT YAŞAR ABAT47

İRLANDA'NIN ASİ DÂHİSİ: JAMES JOYCE/ BEDRİYE KORKANKORKMAZ52

HALK OZANLIĞINDE FELSEFİ ŞİİRİN USTASI:

NİHAT ŞAHUTOĞLU/ MÜSLÜM KABADAYI65

ÖYKÜ/ ANLATI

ÇOCUK / ŞAHBENDER KORKMAZ29

O KADIN / AYTEKİN KARAÇOBAN34

ONUN GÖZLERİ YEŞİL MİYDİ? / HAVVA KARAKAŞ49

ANMA/ ARDINDAN

DOĞUMUNUN 106. YILDÖNÜMÜNDE

İHSAN HİNÇERİ ANARKEN / İRFAN ÜNVER NASRATTİNOĞLU30

ŞİİRLER

MEHMET ÇEVİK8

BORIS ZAHODER / Rusçadan Çeviren: Birsen Karaca 13

FEVZİ YETKİN26

ZEYNAL GÜL51

MUSTAFA ÇOLAKALI63

DİTİ RONEN / İbraniceden Çeviren: Adnan Avdagıç81

SÖYLEŞİ/ BELLEK

NAİL TAN ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH- COĞRAFYA FAKÜLTESİ

HALKBİLİMİ BÖLÜMÜNDE / SERPİL AYGÜN CENGİZ35

AYLA YAZGAN İLE YILDIZINA TIRMANIRKEN ADLI

ROMANI ÜZERİNE SÖYLEŞİ/ ERDAL ATICI71

Sanatçının ve Aydının İnsan Hakları Sınavı

Tahsin Şimşek

Şaşkınlık Çağı

Albert Camus'yü ve **Veba**'nın¹ kahramanı **Dr. Rieux**'yü içten bir "*Merhaba!*" ile esenleyerek başlayalım söze. Neden mi? Çünkü onlar, "*yoksulluğun korkudan daha kuvvetli olduğunu*" görenlerdir. Onlar, "*yaşanılan anlardan daha ötesi yoktu*" saptamasıyla, salt bir hastalığı değil; bir çağı tanılayanlardır. Dahası onlar, zaman ötesine, "İnsanın umutsuzluğa alışması, **umutsuzluktan da beterdi.**" ve "... **yorgunluk, bir çeşit çılgınlıktır.**" dipnotlarını düşenlerdir. Yaşam, yorgunluğa da umutsuzluğa da ödün vermez kuşkusuz.

Evet, bir yazarın işi, çağın "veba"sını tanımak ve onunla savaşmaktır. Bu da ancak perdenin arkasına çekilmeden, yaşama ve sanata, yaşam penceresinden bakmakla olanaklıdır.

Görünen o ki, insanın açık ufuklara gereksinimi var. Evet, yaşamda olması gereken bir şey yoktur; yapılması gereken şeyler vardır. Bunun için de olanaklı olanı gerçekleştirmeye girişene. Dahası gerektiği yerde başkaldırmaya. İtenin kakanın bol olduğu bu dünyada, bir günden bir güne, binen binsin, ben arka vagona nasıl olsa kendime bir yer bulurum demeyen insana. Olanaklı olan, başka türlü nasıl gerçekleşir?

Elbette kolay değil, zifir gecenin içinde aydınlığı görmek; işini hep iyi yapmak, yapabilmek.

20 ve 21. yüzyılın vebası, "**insan hakları ihlalleri**"dir. Salgınlarda, yıkımlarda bile, aşı da ticari-dir, bir lokma ekmek de!...

Bu koşullarda sormadan edemiyorsunuz. Niye herkesin doğrusu, kendine göre? Niye herkes kendi

kalıbına yazgılı? İnsan, yalnızca kendisinin mi maşası? Hem niye bu maşalık? Biz, ne zaman yüzleşeceğiz insanla?

Teknoloji rahatlık mı, yorgunluk mu? Yüreğin ne diyor? Çünkü teknolojiyle her şeyimiz denetim altında; salt teknolojiye değil, kablunun ucunun gittiği her yere bağlıyız / bağımlıyız! Sitelere hapsolmuş yalnız insanlar, hiç kimseleriz! Kendisi olmaya izin verilmeyen insanlar!... Denetlenebilir yaşamalar, beynlere yapılan bombardımanlar kimliksiz ve kişiliksiz bırakıyorsa bizi, bu işte bir terlik var demektir.

Halkın bilgi, bilim açlığı giderilmeden; insanın, halkın bilime desteği, hatta katılımı sağlanmadan sağlıklı bir demokrasiden söz etmenin olanağı yok. Elbette sözü edilen, salt teknokratik bir demokrasi değildir. Bu koşullardan habersiz sözümona demokrasilerde ne aşı karşıtlığının önüne geçebilirsiniz, ne İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkışların... Evet, dünya değişiyor, toplumlar değişiyor, bilimin yapıldığı ve sunduğu koşullar da...

Bildiğimize inanırız; peki, o bilginin sınırı nereye kadar? Bilinmeyenin, bilineni kuşatmasına bir kez izin verirseniz, gerçekten kopar gidersiniz. Sıkıştıkça duaya sarılırsınız. Oysa insanın vazgeçilmez çabası, kendini bilme ve anlama çabasıdır. Yaşamı ve var olmayı anlamlı kılan da budur. Bunu fark etmeyene, insan haklarından söz etmenin de bir anlamı yoktur. O zaman Arslan Kaynardağ'ın daha 1940'larda ki saptaması cuk oturur yerine: "**Türkiye'de felsefe, Sibiryada hurma**" Arkası şöyle de gelebilir bu sözün: Türkiye'de demokrasi, Suudi'de insan ve kadın hakları / Türkiye'de insan hakları, Taliban'da örnek demokra-

¹ **Veba**, Albert Camus, Türkçesi: Oktay Akbal, Say Yayınları 1982

si... Önce yaşam biçimi, sonra insan; önce dünya görüşüm, sonra insan hakları diyen bir demokrasi mi? Evet, hangi dünya görüşüne göre yaşam, neye, kime göre biçimlenmiş demokrasi?

İnsan hakları bağlamında, "yaşama, eğitim, düşünceyi ifade"den söz edilir; ancak "fitrat"tan söz edilemez. "Fitrat / yaratılıştan getirilen özellik" İstanbul Sözleşmesi'nden çıkmaya gerekçe yapılamaz. O zaman kadını baştan farklı bir yere korsunuz. Yetmiş iki buçuk millet der, Çingeneyi başka yere, "gavurun kılıcını çalmak"tan söz edip Ermeni ya da Rum yurttaşınızı başka bir yere...

Bütün kültürlerle saygıdan söz ederken insan hakları ile bağdaşmayanları başka bir yer koymayı bilmeniz gerekir. İnsan hakları, toplum ya da kültür hakları değil, "**kişi hakları**"dır. Kültürel haklar söz konusu olduğunda çok ama çok dikkatli olmak gerekir. "**Töre cinayeti, çok eşlilik, kadın sünneti, burka, kısas, recm, sati...**" de bir kültürdür. Ne var ki artık hiçbirini, "köklere dönüş" olarak kutsamanın, "bizim öz kültürümüz" ya da "onun kadim geleneği" deyim olumlamanın, "özel yaşama saygı" bağlamında görmenin olanağı yoktur. Elbette ramazanda lokanta kapatmayı, içki yasağı koymayı da... Hepsi bir biçimde işkencenin bir çeşidi değil mi? Evet, birbirlerine benzeyenlerin nefreti daha keskindir. Entelektüel terörü bunun örneklerinden biridir. Önyargıları besleyen de bu nefrettir. Ne yazık ki iyiyi kötüyü ayırmakta o denli yetenekli de değil insan. Onca birikimine karşın, Haluk Şahin'in nitelemesiyle, insanoğlunun şu anda yaşadığı, tam bir "şaşkınlık çağı"

Kötülüğün, kural tanımazlığın egemen olduğu toplumlarda, her zaman kiralık eller, güdümlü uşaklar olacaktır. Onlar, kendilerine biçilen rol gereği, insan olmaktan çıkacak; işlerini sorgulamadan yapan araçlara dönüşeceklerdir. Herkes, mevzuatın bir parçasıdır artık! Böyle toplumlarda ters kelepçelere engel olmanın, insan haklarından söz etmenin olanağı yoktur. Böyle toplumlarda yönetenin gözünde, doğa da yurt da arazidir; araziye, tez elden karlı bir arsaya dönüştürmek gerektirir. Oysa çağdaş toplumlarda koşulları değerlendirmeyi bilen yeteneklere gereksinim vardır. Niren-

gi noktası, o değerlendirmeyi yapabilmektir. Tarafsız, bağımsız, hesap verebilir, üretken bir kimlikle.

Evet, insan haklarını uygulamak, ahlaki bir disiplin gerektirir. Bilinmesi gereken şudur; ülke, bir üretim bandı değildir; standarda uymayan her ürünün, sağlıksız civcivin canlı canlı çöp bidonlarına döküldüğü...

Postmodernizm Açmazı

Evet, öznenin araçsallaştığı, ilişkilerin öldüğü çağdayız. Pazarlanan demokrasiler çağında. Yazarın görevi, insanı yeniden özne yapmaktır. Elbette düne göre biraz daha zor. Neden mi? Postmodernizmin saldırısı nedeniyle. R. Barthes, W Iser, J. Derrida'yı kılavuz bilen postmodernizm, kendimize yabancılaşmanın somutlamasıdır. Küreselleştikçe törpülenip aşınıyoruz, metalaşyoruz da ondan. Her şey alınıp satılır hale geldi de ondan... Kapitalizm, küresel yapılanmasını oluştururken postmodern / postyapısalcı söylemin elindeki bütün olanaklardan yararlanmaktadır. Dışı seni, içi beni yaksa da!... Sanallaşan dünyada "adam" da bir siluet artık. Sanattan kaçtıkça bedelini ödeyeceğiz. Bu hız dünyasında, biz, Evliya Çelebi'nin gördüklerinin yüzde kaçını görebiliriz. Evet, hayatın ayrıntıları, bilgisayarın ayrıntılar dünyasında kayboluyor, kaybolup gidiyor..

Kültür endüstrileştiğinde fason bir edebiyat ortaya çıkar; yani şimdinin belası postmodernizm. Uyum ilkesinin alaşağı edildiği bir dil! Edebiyatın dili, kibirli, reklam dili, üstenci satıcı dili değildir, benbilirimci kürsü dili hiç değildir. Böyle bir edebiyat faşizmi de kutsayabilir, dinci taytı da... Sağ olsun simgeler! Kapalı sanat burjuvaya, mekanik sanat faşizme hizmet eder. Yanlış bir yaşam, doğru yaşanamayacağına göre gerçek sanatçı muhalefeti seçer.

İnsanların birbirinden uzaklaşması "ben"e dönmekten öte, bütünüyle bir benlik yitimidir, "şey"leşmektir; bireylerden yığınlar yaratmaktır. Troller dünyasını başka türlü açıklamak olası mı? Koşullar ne olursa olsun yazar, acıya katlanacak, direnmeyi seçecektir. Edebiyat sözcük arkeolojisini sever, açtığı yelken, konu ne olursa olsun umudadır. İnsana umuda!...

Evet, her şey eleştirilebilir. Unutmayalım, onca kutsadığımız "**Aydınlanma Çağı**" ne yazık ki kapi-

talizmi, modern burjuvaziye, hatta ırkı kutsayan milliyetçiliği yaratmıştır. Elbette bilgi araçsallaştığı için. Kaçış arıyor insanoğlu. Çaldığı kapılardan biri mitoloji. Kaplumbağaya yetişemeyen Ahilleus gibi, yaşam, artık mitolojiye de yetişemiyor.

Ancak bu özgürlük kapısının, "**her şey yapılabilir**" gibi yanlış genellemelerle, karşıt söylem kutusallarıyla "post-modern, post-yapısall, pop-art, op-art..."a açıldığını görüyoruz. Nihilizmden de beter bir durum bu. Praksiteles, Da Vinci, Michelangelo, Rodin'e hâlâ dönölüp dönölüp bakılmıyor mu? Knidos ve Milo Venüsleri hâlâ biricik değiller mi? Hayyam, Dante, Yunus, Karacaoğlan hâlâ dillerde değiller mi? Shakespeare, Dostoyevski, Tolstoy, Camus, Hemigway, Nâzım, Yaşar Kemal hâlâ elimizden düşürmediklerimiz değiller mi? Ne diyeyim, Gülten Akın o ince önsezisiyle "*Ah kimselerin vakti yok / Durup ince şeyleri anlamaya*" demiş olsa da ben, kime "**adını mih gibi aklımda tutuyorum**" diyeceğimi çok iyi biliyorum.

Oysa postmodernizm, gerçeğin, değişim / dönüşümün reddiyesidir; yani yaratıcılığın, hazzın, güzelduyunun (estetik), "katharsis" in reddiyesi. Postmodernizm, salt hayal gücüne yaslanmakla kalmıyor; iç içe boca edilmiş onca farklılığı, ucu açık anlamlandırmalarda arıyor. Üstelik o işi de okura bırakmayı yeğliyor. Sözümona okurun elindeki, onun özgür oyuncuğudur. Elbette sağlıklı bir iz sürme ve alımlama okur için asla gerçekleşmemektedir. Postmodernizm, insanı insana göstermiyor, dahası onu nesneleştiriyor. Üstelik kırık dökük bir biçimde!...

Evet, başlık dahil on beş kez yinelenmesine karşın postmodernizmde, "*Hiçbir Şey Yok / Nothing in That Drawer*" Çünkü ortada "yapıt" yok; yalnızca "metin, oyun, boşluk/belirsizlik, olumsuzlama..." var. " Son bir kez daha kendimize dönüp soralım; yeni "**Kara Kitap**"lara gerçekten gereksinimimiz var mıydı? Evet, bütün bunların arkasında, bu çağa özgü "**her şey yapılabilir**" gibi sloganlaşan bir saçmalık var. Çünkü, dağılımlık ve hiçlik küreselleşen kapitalizmin işine geliyor. Her şey yapılabilince insanın yüzü de kolayca silinebiliyor; kendi yüzü de başkasının yüzü de...

Yazarın Ertelemez Sınava

Ioanna Kuçuradi'nin nitelemesiyle insan, "**olanaklar varlığı**"dır. O halde insan hakları bağlamında, önce, "olanaklar"ı değerlendirmeyi bilen Behice Boran (politika), Azra Erhat (mitoloji), Leyla Erbil (roman), Gülten Akın (şiir), Türkan Saylan (bilim), Ioanna Kuçuradi (felsefe), Türkan Şoray'ın (sinema) "varlık"larında, tüm kadınlarımızı esenleyelim.

Bugünkü koşullarda evrensel kültüre yolculuk, dünyanın öznesi olmak o denli kolay değil. Hele olabildiğince dürüst ve açık; hem de hep öğrenci kalarak! Evet, yazar, böyle bir yolculuğu olanaklı kılan, o olanaklara kaptanlık edendir. Nasıl mı? Etkin, amaca ve eyleme uygun bir dil kullanarak, o dili özgün kılarak... Toplumsal varlık kalarak...

Dil mi düşünmeyi, düşünceyi besler; düşünme mi dili?... Soyutlamak olası mı ikisini birbirinden? Değil elbet; yoksa "umut" asla filizlenmez!

Gereksinimlerden yola çıkarak değerler ve erdemler buluşmasının önünü açandır yazar Elbette sürekli yenilenmeyle, bilinç ve bilgiyle!... Gereksinimi saptamakla başlar işe. Eylemi belirleyen de budur.

Nereye oturtmalıdır bir yazar edimini, eylemini? Kuşkusuz insan haklarına. Hazır kalıplar, dinler, doktrinler bizi, insan haklarından da gerçeklik dünyasından da uzaklaştırır. Oysa soran, bilen, eyleyen, umuda yelken açan insana gereksinimimiz var. Gereksinime uygun dile... Durumu saptamakla başlanır işe; adını koymak, tarihsel konumunu ve olgusallığını saptamakla. Eylemi belirleyen de budur. Temel insan haklarıyla çelişmeyen, ona zarar vermeyen her düşünce ve eylem, "yaşam algınız ve kültürünüzle çelişse de" insanın vazgeçilmez ve ertelemez özgürlüğüdür.

Elbette sözünü ettiğimiz sorumlu bir özgürlüktür. Kimseyi reis ya da "reyiz"leştirmeyen, hiçbir şeyi tabulaştırmayan bir özgürlük. Önceliği, insan haklarına yönelik değerleri korumak olan... "Atatürk"lere sahip çıkarken ezberlerden kaçınan... Her şeyi tarihselliğinde ve olgusallığında kavrayan... Tümüyle de olgusallığına hapsetmeyen...

Salt milliyetçi söyleme dayalı, otoriteyi kutsayan bir eğitimin dışlayıcılığını, insan haklarıyla bağdaştırmak gerçekten zor. Yazar, işte biraz da bunun için var. Neyle başa çıkılacaksa, ona ilişkin sözü olandır yazar. Her koşulda ve durumda insana, insan onuruna sahip çıkandır yazar.

İnsan onuru, insanın kendi değerinin farkında oluşudur. İnsan onuru, olanaklarına sahip çıkmak, onu korumak demektir. Bunun yolu, kişinin kendisiyle hesaplaşmasından geçer.

Değer yargıları görecelidir. İyi-kötü, günah-sevap, güzel-çirkin, doğru-yanlış... Bunlar, çağdan çağa, toplumdan topluma, kişiden kişiye değişebilir. Kalıcı olan, "değer"dir. İnsana saygı, kadını eş / eşit görme, olanaklarını ve yeteneklerini değerlendirebilme hakkı... Onur, bir değerdir ve bize özgüdür. Namus ve şeref / şöhret ise başkasına bağlı ve görecelidir. Özellikle de ahlak!

Yazarın namus, şeref / şöhret kavgasıyla işi yoktur; onun işi insan onurunu aşağılatmamaktır. Kimliklerimizin farklı bileşenlerine karşın, başkaları tarafından anlaşılabilirlik önemlidir. İşte o zaman insan haklarının evrenselliğinden söz edilebilir. Örneğin, cinsel taciz söz konusu edildiğinde, bir yazar, komşu kızı ile çingene kızını ya da bir biseksüel ile genelev çalışanını başka başka konumlandıramaz. Çünkü örselenen insan onurudur. Kendi ahlakımızı, özellikle dini ve cinsel tercihlerimizi başkalarına dayatmak, ne insan haklarıyla ne insan onuruyla bağdaşır.

Yazar, öğretmen değildir. Okuru koşullandırmaz; onu düşündürmek ve meraklandırmakla yetinir yalnızca. Sorgulamak, yazarın da işidir. Örneğin, günümüzün teknolojik insanı mı daha mutlu, antikçağın doğada özgürce salınan insanı mı? Doğaya karşın ne gelişmek ne de uygarlaşmak olası. Atılan bomba, nükleer enerji, yozlaştırılan tohum, soframızdaki tarımsal ilaç, genetik harmanlama bizi nerelere savuruyor? Özetle yazar, öğreten değil, öğrenme ve düşünme sürecini kolaylaştırandır. Evet, yazar, "Kişiden büyük değer mi var?" diyebilendir...

Kimliklerimizin farklı bileşenlerine karşın "in-

san" kimliğimizde buluşmak önceliğimiz olmalıdır. Başkası bize benzediği için değil, kendi gibi olduğu için kabul etmeyi gerektirir insan hakları. Herkesin kendi ahlakını, özellikle dinsel ve cinsel seçimlerini dayatmasını, insan haklarıyla bağdaştırmak olası değildir.

Ahlakın genel-geçerliği, belli bir zaman için söz konusudur. Örneğin, büyüklerin yanında bacak bacak üstüne atmak ya da sigara içmek, ahlaki bir birikim, ancak genel-geçer bir değer yargısıdır. Yalan söylememek, emeği horlamamak ise insan hakları kapsamında evrensel birer değerdir. Ahlak, herhangi bir kadına tecavüzle bir fahişeye tecavüzü ayrı tartabilir. İnsan hakları, beden dokunulmazlığına saygı çerçevesinde buna izin vermez. Yazar, işte bunun farkında ve bilincinde olandır.

Evrensel insan hakları; kişisel beğenilere kapalı, bölünemez, birbirine bağlı ve ilişkisel haklardır. Çevre bilinciyle, bilime saygıyla... Hadi, biraz daha somutlayalım.

Başkasının kılavuzluğuna gerek duymadan kendi aklını kullanmaktır aydın olmak. Peki, yetke buna izin verir mi? Din buna ne der? Hele hazırla yetinmek kolaycılığını aşmak, o denli kolay mı? Evet, her insan için düşünmek, sorgulamak, araştırmak, bilmek, bilgiyi eyleme geçirmek, hiç de kolay değil! Bu nedenle her çağda çok zor geçmiştir her aydının ömrü. Ve aydın diyebileceğimiz her yazarın; Nâzım Hikmet'in, Sabahattin Ali'nin, Aziz Nesin'in...

Bir şey söylüyorsan, başkasının bir şey söylemesine izin vermen gerekir. Düşünceyi düşünen bir yaşam gerekli hepimize. Konuşmak, varolmanın evidir kuşkusuz. Varolmaksa, her türlü insanlık koşulunu ve durumunu taşıyan ve belirleyen bir birikimdir. Yazmak da o evin dirliği, erdemi, kalıcı erinci...

Günah çıkarma ya da tövbe, hatta dua, insanın kendisiyle dobra dobra yüzleşmekten kaçınmasından başka bir şey değildir. Yazar, işte o noktada hiç olmamalıdır. Tolstoy, böyle bir yüzleşmeyi, zıfta yapıyor; hem de günlüğünü eşi Sofia'ya okuyarak. Onu büyük yapan onca etkenden biri de böylesi bir dobralık olmalı. Evet, insan olmanın ölçütlerinden biri de kendisiyle, toplumuyla, tarihiyle yüzleşmektir.

Tarihçiler pek yapmaz bu işi. Bunu yapmak da yazara düşen bir görevdir kuşkusuz.

Yaşamı geri saymanın olanağı yok. O halde mitoloji de edebiyat da bir kurgudur. Gerçekliği yorumlayan bir kurgu...

Bir dinin ya da ideolojinin tutsağı olmadan da erdemli yaşanabileceğini, insan olunabileceğini göstermeli sanat. Bir özveri gerekliyse o da insanlık değerleri için olmalı. Promete'nin ışığında Mustafa Kemal uzgürüsüyle!... Evrensel insanlık değerlerini göz önüne alan, önce insan diyen bir yaşam ve gelecek.

Sanat, insana önce kendini duyumsatır, yaşamdan koparmadan. Ancak küreselleşmenin ipliğini de gün yüzüne çıkarmayı göz ardı etmeden. Dünyanın yaşanmaya değer bir yer olduğu bilgisini ve bilgiye ilişkin bilinci olumlayarak.

Kurama mahkûm edilmiş ne yazıya, şiire, edebiyata ne de ideolojiye, felsefeye gereksinimiz var. Önce insan, önce yaşam! Sınanmamış yaşam, asla yaşanmaya değer.

Demokrasinin bilime, bilimin demokrasiye gereksinimini görmek, göstermek yazar ve aydın sorumluluğudur.

- Özgürlük endeksinde, 180 ülke arasında, niye 153 sırada olduğumuzu; 152 ülkenin arkasına niye düştüğümüzü, arkamızda niye 27 ülke kaldığını sorandır o.

- Televizyona altı, telefona üç saat ayıran insanımızın, kitaba niye bir dakika ayırdığını merak edendir o.

- Bu ülkede her gün niye bir kadın öldürülüyor diye isyan edendir o...

- İşsizlikte, Güney Afrika'dan sonra, neden dünya ikincisi olduğumuzu sorgulayandır o.

- Kamudan ihale alan şirketler sıralamasında, Mehmet Cengiz'in neden dünya birincisi olduğunu görüp anlamlandırandır o...

Özetle yazarın işi, işte **"gayrının resmi"**ni yapmak, yapabilmektedir.

İoanna Kuçuradi'nin dediği gibi, "İnsan değer yaratıldığı için değerlidir." Sanatçı, o değeri yaratan-

ların en seçkinidir. Bu nedenle Kuçuradi, *"Bir şiir kitabı, üç felsefe kitabına bedeldir."* demektedir de sakınca görmez. Sanat / sanatçı, değiştirir, dönüştürür yaşamı ve insanı. Örtülü olanı açığa çıkarır o, sessiz ve soluksuz kalana nefes verir... İnsanın varlık / kendilik bilincini derinleştirip zenginleştirir. Dönüşüm / değişimin gücüne inananın önüne **Samsa** örneğini kor. Evet, sanat / sanatçı, işini özgürce yapar. İnsanı odak noktası yaparak ortak dünyaya, insan haklarına yeni kapılar açarak... Sanat / sanatçı özgürlüğü, bu eylemin / edimin olmazsa olmazıdır.

Sanatta, önce sağlam bir felsefi temel bulunmalıdır: "iyi olan, sağlam karakter, doğru eylem, doğru bilgi, sorumluluk..." Özümüzü dalgalandırmamız, bilincimizi derinleştirmemiz; estetik duyarlılığımızı, umudumuzu ve gülümsememizi korumamız gerekiyor. Bunları, kimsenin çalmasına izin vermememiz gerekiyor. Peki, nasıl mı olacak bu? "Çağın Olayları Arasında"² yoğrulan İoanna Kuçuradi'nin imlediği gibi, **"insanı insana göstermek"**le, **"gerçeği yeniden yoğurmak"**la, **"değişen dünyada, insanın değişmeyen yapısını yeni bir biçimde anlatan yapıt"**la...

Sözün kapısını Albert Camus'yle açmıştık; yine onunla kapatalım. Bakın ne diyor Gazeteci Rambert: **"Bir insanın tek başına mutlu olması da utanılacak bir şeydir."** Oysa o açık göz Rambert, sevdiğine / eşine kavuşmak için karantinadaki Oran'dan kaçmayı düşünen biriydi önce. Kolay değildir onun için elbet, bundan vazgeçip kentte kalmayı, vebayla savaşmayı, Dr. Rieux'ye yoldaş olmayı seçmek. Yaşana sınana öğrenilse de... Mutluluğa vakit bulunamasa da... Evet, yaşama şırınga edilecek tek serum, bu "zorunlu sorumluluk"tur. Hem de *"Dünyada hiçbir şey, insanın sevdiğinden vazgeçmesine değmez."* gerçeğine karşın!...

Özetle sanatçı ve aydın, her türlü "hıyar/cık"ın farkında olmalıdır, ona zamanında neşter vurandır. Korkutulmamış, korkutulmayacak sevinçler için!...

² Çağın Olayları Arasında, İoanna Kuçuradi, Tarihçi Kitabevi 2014

Mehmet Çevik

ZAMAN-MEKÂN

aynı mekânların
farklı zamanlarında
farklı kuşların kanatlarına tutunup
aynı göğe heves ettik
ne yanaştık rıhtımına gerçeğin
ne de yelkenleri indirip pes ettik

bazen bozkır gecelerinde
yıldız denizi oldu gözlerimiz
bulutların ütüsünü bozmadan
uzaya savruldu bazen sözlerimiz
yerin bile kulağı sağır oldu

ikimiz de bir yerdeydik hep
aynı yerdeydik
mekânı yendik ama yetmedi
zamanın dikenli tellerine dış geçiremedik

örtü diye
gökkuşağını gerdik bilincin üzerine
altında aklın ipine un serdik bazen
bazen hayal kumsalında susuzluktan
deniz kabuklarında masalları ateşe verdik

dile getiremedikleri
dize getirir insanı
kaçan kovalanır dediler
kova kova
balık istifi kovaladık fırsatları

mekân sandık dünyayı
ama aslında zamanmış
anmış aldandık
-aklımız geç boynumuz ince-
geçince anladık

Gümüş Kanat Adlı Çocuk Romanında Empati Hedefleri

Tülin Arseven*

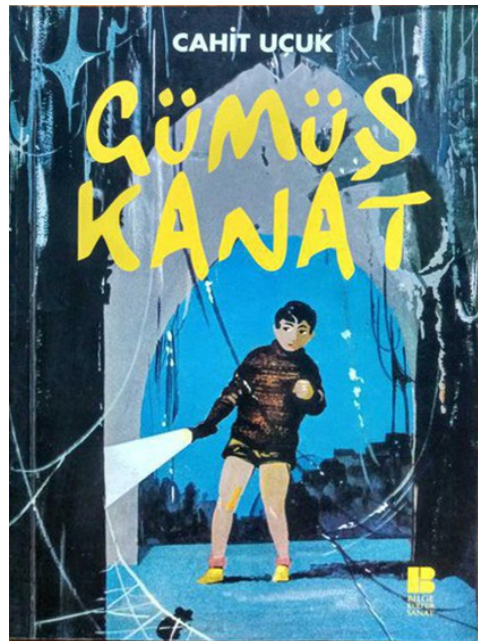
Duygudaşlık ve eşduyum sözcükleriyle de ifade edilen empati, bireyin toplumsal duyarlılık kazanmasında ve toplumla uyum sağlamasında dikkate değer bir yere sahiptir. Başkalarının yaşamları hakkında bilgi sahibi olup içinde yaşadıkları toplumun gerçeklerini anlamaları, çocukların kişilik gelişimleri açısından önemlidir. İnsanların toplumsal çevreyi ve yaşanan olayları kavramasına yardımcı olacak birçok yol ve araç vardır. Edebiyat ve edebî eserler de bunlar arasında yer alır.

Gümüş Kanat, Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatının önemli kalemlerinden Cahit Uçuk'a (1909 Selanik- 2004 İstanbul) ait bir çocuk romanıdır. Bu romanda dürüstlük, sadakat, yardımlaşma, vefa gibi birçok değer gerçek servetin aile olduğu, iyiliğin mutlaka iyilikle karşılık bulacağı görüşü etrafında ele alınır. Romanın olay örgüsü, Kemal adında küçük bir çocuğun başından geçenler üzerine kuruludur. Bu çalışmada *Gümüş Kanat*, çocuk okurun empati yaparak başka yaşamlar üzerinden toplum gerçeklerini anlamasını sağlamak amacına ulaşma düşüncesi çerçevesinde nitel araştırma yöntemleri ile incelenmiştir. Romanda verilen iletiler ve bunlara bağlı olarak çocukta beklenen davranış değişimlerinin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır.

Giriş

Empati, Üstün Dökmen'e göre "Bir insanın, kendisini karşısındaki insanın yerine koyarak onun duygularını ve düşüncelerini doğru anlamasıdır." (Dökmen, 2002:135). Dökmen, "Empatinin, kendini açma, toplumsallaşma, sosyal duyarlılık ve topluma

uyum ile pozitif ilişkisi vardır. Diğer insanlara kişisel duygu ve düşüncelerini iyi ifade edebilen, topluma uyumlu ve sosyal duyarlılığı yüksek olan kişiler, aynı zamanda empati becerisine de sahiptirler." (Dökmen, 2002:149) der. Empati konusunda bir başka araştırmacı ise, "Kendinin ve diğerlerinin duygularının farkında olma, sosyal ve kişisel iyi oluşun önemli bir parçasıdır. Duygusal farkındalıkta ve duyguları ifade etmede herhangi bir problemin, kişiler arası ilişkiler ve fonksiyonlar üzerinde olumsuz etkileri vardır." (Robins ve Hall'den akt. Kuzucu, 2007:2) saptamasında bulunur. Kızbaz'a göre de "Empatik yaklaşım her insanın, özellikle sosyal iletişimin yoğun olduğu alanlarda çalışanların sahip olması gereken bir özelliktir. Bu yetinin kazanılması ancak ve ancak psikodrama ile mümkündür. Çünkü kişiler ancak bir sanatsal yapıyla bütünleştiklerinde, kendilerini oyunun başrolündeki

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

karacterin ya da oyun içinde kendilerine yakın hissettikleri karakterin yerine koyarak oyuncu-izleyici arasında gerçekleşen o yadsınamaz iletişimi kurabilmektedirler. Eğitimin en başarılı yolu budur." (Kızbaz, 2010: 335)

Üstün Dökmen "Günümüzde, felsefede ve psikolojide kabul gören genel görüş, bireysel ahlakın toplumsal ahlaktan üstün olduğu yönündedir. Toplumsal ahlakta kişinin değeri edinmesi ve sürdürmesi toplumun (köyün, mahallenin) sorumluluğundadır, bu yüzden birtakım değerler yeterince içselleştirilemez, ancak toplumsal baskı altında varlığını sürdürebilir." (Dökmen ve Dökmen, 2011: 49) demektedir. Bu da toplumu oluşturan bireylerin ahlaki değerlere sahip olmasının önemini göstermektedir. Bireyin ahlaki değerleri içselleştirmesinde eğitim, sanat ve edebiyatın yeri yadsınamaz. Çocuk edebiyatı ürünleri de bu nedenle dil ve anlatım, görsel öğeler, konuyu ele alış biçimi gibi pek çok açıdan daha özenli olmayı gerektirir. Bu çalışmanın ana amacı tek bir çocuk romanının ele aldığı değerleri, verdiği iletileri ve bunların empati yoluyla çocuğun bireysel gelişimine olan etkilerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda Türk edebiyatının önemli yazarlarından Cahit Uçuk'un ilk basımını 1962 yılında yapılmış ve o günden beri okuruyla buluşmakta olan *Gümüş Kanat* adlı romanı seçilmiş, metin empati hedefleri açısından içerik analizine tabi tutulmuştur.

Gümüş Kanat'ın başkahramanı Kemal'dir. Kemal, toplumsal değil bireysel ahlak açısından gelişmiş, örnek bir çocuktur. *Gümüş Kanat* adlı eser, çocuğun hoşça vakit geçirirken bir yandan da bireysel ahlakının ve özünün gelişmesini de ister. Bu nedenle *Gümüş Kanat* önemli bir metindir. *Gümüş Kanat*'ta verilen iletilerden ve romanın başkahramanı Kemal'in yaşamı, davranışları, duygu ve düşüncelerinden hareketle eseri okuyan çocukta gerçekleşmesi beklenen davranış eğilimleri vardır. Romanda verilen iletiler ile metin aracılığıyla çocukta beklenen davranış değişimleri aşağıda ayrıntılı biçimde verilmiştir.

I. *Gümüş Kanat*'ta Verilen İletiler ve Çocukta Beklenen Davranış Değişimleri

Gümüş Kanat, yoksul bir ailenin yaşamından bir

kesiti konu edinir. Roman, başkişisi Kemal adlı çocuğun babasının hasta yatağı başındaki duygu ve düşüncelerinin anlatımı ile başlar. Kemal'in babası, önemli bir iş kazası geçirmiştir. Bir matbaada mücellit olarak çalışan babanın bir elinin dört parmağı kopmuştur, ayrıca kansızlıkla da mücadele etmektedir. Baba çalışmadığından evin geçimi anneye kalmıştır. Ev hanımı olan anne, eşinin geçirdiği kazadan sonra dikiş dikerek para kazanmaya çalışır. Bu geliri az, sürekli olmayan, yorucu bir iştir. Babanın ilaç ve hastane masrafları da ailenin yaşamını zorlaştırmaktadır. Anlatı boyunca verilen ve okura bazı iletileri vermek üzere seçilen bu ailenin en büyük sorunu yoksulluk ve hastalıktır. Bunun dışında başka her hangi bir sorunları yoktur. Anne, baba ve çocuk birbirlerini sevmekte ve saymaktadırlar. Ailenin birbiriyle olan ilişkilerinin merkezinde nezaket ve ince düşünce vardır. Bütün gün dikiş dikip, oldukça yorgun bir halde eve gelen anne, evin bütün işlerini de çalışmayan bir kadın gibi eksiksiz yerine getirmekte, hatta hasta yatağındaki eşi üzülüp eksiklik duygusuna kapılacağı endişesi ile yorulduğunu ima edecek her tür davranış ve sözden kaçınmaktadır. Romanın bütünü boyunca annede, babada ve Kemal'de de bu inceliği, karşındakini incitmekten imtina etme durumunu görürüz. Birbirine kenetlenmiş bu ailede saygı ve sevgi her şeyin üstündedir. Bu, romanın okuruna verdiği en önemli iletilerden biridir. Koşullar ne kadar ağır olursa olsun aile bireyleri birbirine hatta başkalarına karşı nezaketi elden bırakmaz, kaba sözler kullanmaz, umutlarını yitirmezler. Kemal ve ailesi ile onların zorlu yaşamı üzerinden pek çok ileti verilir. Bu iletileri ve bunların okurda gerçekleşmesi beklenen davranış değişimleri, başka bir deyişle empati hedeflerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Romanda Kemal ve ailesinin içinde bulunduğu müşkül durumun başka ailelerde de olduğunu göstermek için yine bir çocuk olan Ayhan ile onun ailesi verilir. Ayhan'ın babası ölmüştür, annesi ise tüberkülozdu. Ayhan, hasta annesi ile kardeşlerine simit satarak bakmak zorundadır. Kendileri büyük bir maddi sıkıntı içinde olmalarına karşın Kemal ve ailesi, Ayhan'a ve ailesine yardım eder. Kemal, kendi yaşadıklarından yola çıkarak Ayhan'ın içinde bulunduğu durumu anlar, onun iş sahibi olmasını sağlayacak

bir yol önerir. Böylece insanın kendisinden çok daha kötü durumda olanların var olabileceği, zor durumdaki insanlara yardım elinin uzatılması gerektiği iletisi verilmiş olur. Üstün Dökmen'e göre birisine yardım etme konusunun özünde hem egoist (kişinin başkasına yardım ederek aslında psikolojik açıdan kendileri için iyi gelen bir işi yapmaları) hem de diğergam güdü (empati yaparak gerçekten karşısındakine yardımcı olma arzusu) yatmaktadır. Egoist güdü, kişinin ruh sağlığını korumayı, diğergam güdü ise yardım konusunda toplumsal değerleri sürdürmeyi sağlamaktadır (Dökmen, 2002: 145,146).

2. Kemal, romana da ad veren bir kuş olan "gümüş kanat"ın cesaretlendirmesi ile kaza geçirmeden önce babasının işçi olduğu matbaada çalışmaya başlar. Çalışması nedeniyle okulu bırakmak zorunda kalacağından korkan Kemal, öğretmenine durumu anlatır. Öğretmeni ona bir çıkış yolu gösterir. Öğretmen, büyük bir özveri ile, hiçbir karşılık beklemeden Kemal'e hafta sonları ders verir. Ayrıca öğretmeni, bir dönem için rapor aldrabileceğini böylece Kemal'in sınıf kaybetmemesi konusunda ona yardım edebileceğini söyler. Kemal, bütün gün işte çalışır, akşamları da düzenli olarak ev ödevlerini yapar. Bu da romanın küçük okurlarına hem bir iş yerinde çalışıp hem de okula devam edebileceğini, bunun için düzenli ve çok çalışmak gerektiği iletisini verir. Burada bir yandan Kemal ile aynı durumdaki çocuklara bir çıkar yol gösterilirken diğer yandan sağlıklı, ekonomik olarak güçlü ebeveynlere sahip çocukların empati yapmaları beklenmektedir.

3. Romanın bir başka önemli iletisi hayvan sevgisidir. Romanda iki hayvandan söz edilir. Bunlardan ilki, Kemal'in sokakta bulduğu bir yavru kedidir. Kemal, sokakta bulduğu sadece patileri beyaz, vücudunun geri kalanı siyah olan bir yavru kediyi alıp eve getirir. Kedinin rengi, özellikle belirtilir. Kara kedinin, diğer renklerdeki kedilerden farklı olmadığı bilgisi önemlidir. Kedinin temizlik kaygısıyla sürekli evde tutulmadığı, ancak çok soğuk günlerde içeri alındığı söylenip kedi tüylerinin insanların ciğerlerinde kist oluşmasına yol açtığı, bu nedenle dikkat edilmesi gerektiği bilgisi de paylaşılır. Kemal'in kedisinin temiz tutulup tüylerinin taranması nedeniyle bu riskin sözü konusu olmadığı söylenir. Böylece doğru bakım ve

davranış ile hayvanların insanlara zarar vermek yerine, onlara iyi bir arkadaş olacakları anlatılır.

Romadaki bir diğer hayvan, bir kuştur. Kemal'in babası, henüz sağlıklı olduğu bir zamanda, bir ağacın dalında ayaklarına takılan ip nedeniyle bağlı kalmış bir yavru kuşa yardım eder. Ayağındaki ipten kurtarıp kuşun uçuşmasını sağlar. Yem ve su verilen bu kuş gümüş kanatlıdır. Romana ad veren ve olayların şekillenmesinde önemli bir işlev kazanan bu kuş, iyiliğin karşılıksız kalmayacağı iletisi için seçilmiş, gizemli ve doğaüstü bir canlıdır. Kemal'in en zor zamanlarında yardımına koşan, onun için önemli olan birçok eşyada resmi olan son derece önemli bir varlıktır. İlk olarak Kemal, düş ile gerçeği birbirinden ayırt edemediği birtakım olaylar yaşar. Bu olayların merkezinde bu gümüş kanatlı kuş vardır. Kemal'e gidip bir işte çalışmasını, sonucunun iyi olacağını gümüş kanat söyler. Kemal, işe girer ve ailesinin geçimini sağlamaya başlar. İş yerindeki ustası (Barba Usta) ile Kemal, matbaanın altındaki dehlizde eski bir gümüş para bulurlar, bunun üzerinde gümüş kanatın resmi vardır. Kemal, gizlice ve tek başına bu dehlize tekrar girdiğinde tüneller arasında kaybolur. Kemal'e yol gösterip onun tünelden çıkışını gümüş kanat sağlar. İstanbul'da araştırma yapan bir grup arkeoloğun, yardımlarına karşılık olarak Kemal'e verdiği madalyanın üstünde, Kitapçı Nevzat Beyin Kemal'e bir kitabın cildi arasında verdiği pulun üzerinde de gümüş kanatın resmi vardır. Pul koleksiyoncuları tarafından "Gümüş Kanat" adıyla bilinen 1862 tarihli ve değerli bu pulun satışından Kemal ve ailesi ciddi miktarda bir para el eder. Öyle ki, paranın bir kısmı ile Kemal'in babası matbaa kurup iş yeri açar, hiç de az olmayan kalanını ise Kemal'in eğitimi için bankaya yatırır. Minicik hayvana yapılan küçük bir yardımın oldukça büyük bir geri dönüşü olmuştur. Burada üzerinde durulması gereken, bu yardımın bir gün kişiye faydası olabileceği düşüncesinden uzak, sadece iyi insan olma özelliğinden dolayı yapılmış olmasıdır. Böylece iyiliğin, iyi insan olmanın önemi anlatılır. Üstün Dökmen yapılan araştırmalardan yola çıkarak evcil hayvan beslenen evlerde büyüyen çocukların evcil hayvan bulunmayan evlerde büyüyen çocuklara göre empati becerilerinin daha gelişmiş olduğu bilgisini vermektedir (Dökmen, 2002: 147).

4. Romanın bir başka önemli iletisi pul koleksiyoncusu Mikloş Efendi ile verilir. Mikloş Efendi, adından da anlaşılacağı gibi eski İstanbul Efendilerinden, azınlıklara mensup bir kişidir. Kemal, elinde çok değerli bir pul olduğu halde kendisine başvurduğunda son derece dürüst davranır, çocuğu kandırmaya çalışmaz. Pulun öneminden ve değerinden söz eder, ederinin 80 bin lira olduğunu söyler. Kemal'den bu bilgiyi ailesi ile paylaşmasını ister, satış işinin ailesinin bilgisi dahilinde yapılması gerektiğini belirtir. Pulun varlığından koleksiyonculara haber verip satışının 120 bin liraya çıkmasını sağlar. Mikloş Efendi'nin dürüst ve ahlaklı tutumu, evrensel bir değer olarak romanda yerini alır.

5. Romanın bir başka önemli kişisi de Nevzat Beydir. Nevzat Bey de yoksul bir adamdır. Geçimini sergide sattığı kitaplardan sağlamaktadır. Buna karşın kitap okumayı seven ve düzgün bir çocuk olduğu için Kemal'e kitaplara ulaşma konusunda yardımcı olmaktadır. Nevzat Bey'in yaşamı da ilginçtir. Evi, malı, ailesi kısacası her şeyi varken, Erzincan depremi ile bütün sahip olduklarını bir anda kaybetmiştir. Deprem sırasında evi yıkılmış, annesi, eşi ve çocukları ölmüştür. Nevzat Bey, varlığın ve zenginliğin geçiciliği konusunda önemli bir örnektir. İnsanların sahip

olduklarının bir anda elinden gidebileceğini, insanın yoksul ve kimsesiz kalabileceğini gösterir. Nevzat Bey, bir hastane odasında kimsesi olmadığı halde, tek başına ölür.

6. Kemal, dehlizde Usta Barba ile gümüş bir para bulur. Parayı buldukları dehliz, çalıştıkları matbaanın altında olduğundan bu parayı matbaanın sahibine götürüp verirler. Matbaa sahibi, matbaanın inşaatı sırasında bu paralardan bir hayli bulunduğunu, uzmanlarına gösterildiğini, ancak hiçbir maddi değerinin bulunmadığını söyler ve Kemal'e geri verir. Kemal, dehlize yeniden girdiğinde altın gömü bulmayı hayal eder. Altın gömü bulursa bunları matbaa sahibine götürmeyi, onun da bundan kendisine bir miktar verebileceğini düşünür. Kemal'in define bulup bunu gizlice eve götürmek gibi bir düşüncesi yoktur. Bulunan definenin matbaa sahibine verilmesi dürüst bir davranış örneğidir. Okura kendisine ait olmayan bir eşyanın ya da paranın bulunması durumunda yapılması gerekenin ne olduğunu göstermektedir.

7. Romanda kitap okumanın öneminin de altı çizilir. Kemal, kısıtlı bütçelerine karşın kitap almaya ve okumaya çalışır. *Kamerde İlk İnsanlar* adlı kitabı bütün aile hep birlikte okurlar. Osmanlıca olan bu kitabı Kemal'in babası okur, Kemal ve annesi ise dinler. Böylece kitap okumanın güzelliği, aileyi birleştirmesi, soğuk kış gecelerinde bir yanda kitap okunurken, bir yandan sobada kestane pişirilip nar yenilmesi imrenilecek bir görüntü olarak çizilir. Kitap okuma, keyifli ve boş zamanların değerlendirilmesi için iyi bir öneri olarak sunulur.

Sonuç

Gümüş Kanat, küçük bir çocuk olan Kemal ve ailesinin zorluklarla, yokluklarla, hastalıklarla mücadelesini konu edinen bir romandır. Yoksulluğa ve her türlü olumsuzluğa karşın çocuk ve ailesi erdemli, saygı ve sevgi dolu, dürüst bir yaşam sürer. Romanın ilk baskısı 1962 yılına aittir. Eserin yazıldığı dönemin toplumsal yaşamından izler taşıyabileceği dikkatten kaçmamalıdır. 1960'lı yıllarda Kemal'in yaşadıklarına benzer durumları yaşayan pek çok çocuk olmalıdır. Günümüzde de babası iş kazası geçirmiş, ancak küçük el işleri yaparak ya da günlük geçici işlerde çalışa-

rak aileyi geçindirmeye çalışan annesi olan çocuklar vardır. Bu açıdan *Gümüş Kanat* romanının başkahramanı Kemal, geçmişte ve günümüzde olduğu gibi gelecekte de yaşamın içinde karşımıza çıkabilecek bir çocuktur. Kemal iyi yetiştirilmiştir ve ahlaki değerlere sahiptir. Kemal aracılığıyla romanda dürüstlük, yardımlaşma, doğayı koruma, hayvanları sevme, b yüklerle karşı saygılı olma gibi pek çok değerlerin önemini altı çizilir. Böylece romanı okuyan çocuğa bu değerler ve bunlara sahip olmanın önemi anlatılır. Roman, iyiliğin iyilikle karşılık bulacağı tezi üzerine kuruludur. Bu teze bağlı olarak, Kemal ve onu böyle iyi yetiştirmiş olan ailesi yaşadıkları bütün olumsuzluklara ve zorluklara karşın yine de doğruluktan ayrılmayıp mükafatını alırlar. Kemal'e hediye edilen çok değerli bir pulun satılması ile aile bütün ekonomik sıkıntılarından kurtulur. İyi bir insan olmanın maddi bir karşılıkla ve özellikle de büyük miktarda paraya dönüşen bir ödülle karşılık bulması masalımsı ve çocuğun duygu dünyasına yönelik bir seçimdir. Farklı yaş gruplarındaki çocukların romanın bu mutlu sonuna bakış açıları farklı olacaktır. Ancak burada üzerinde durulması gereken, bu metin aracılığıyla çocuğun yaşitlarının içinde buldukları zorlukları anlamaları, topluma uyumlu ve sosyal duyarlılığı yüksek olan kişilere dönüşmeleri, empati becerisine sahip olmalarının sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA:

- Dökmen, Üstün (2002). *İletişim Çatışmaları ve Empati* (18. Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Üstün; Selcan Dökmen (2011). *İnsanın Korunakları -2 Mimari*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kızbaz, Arzu Tokuşoğlu (2010). "Halkla İlişkilere Farklı Bir Bakış: Sanatta Empatik Yeni Açılımlar Shakespeare'den Bir Örneklem". **Halkla İlişkilerin İletişim Öznesi Empati**. Editör: Yıldız Dilek Ertürk. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kuzucu, Yaşar (2007). **Duyguları Fark Etme ve İfade Etme Psiko-Eğitim Programı**. Editör: Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Uçuk, Cahit (2012). **Gümüş Kanat (51. Basım)**. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Boris Zahoder

Rusçadan çeviren: Birsen Karaca

TEKERLEME

Bir zamanlar iki komşu yaşarmış,
İki komşu da yamyammış.
Komsusunu
Komşu
Davet etmiş,
Yemeğe.
Komşusu, "Hayır!" demiş,
"Gelmeyeceğim, komşum!
Yemeğe çıkmakta bir fenalık yoktur,
Ama bir koşulla,
Sunulmazsan bir tabakta,
Yemek olarak!"

Küçürek Denemeler

DENEME

İsmet Emre

İnsan İsrafı

Bir yemek en fazla iki saatte hazırlanır ve servise sunulacak hale gelir. Tuzunu unutma, yağını eksik koyma, yakma veya dökülme gibi kazalar sıkça yaşanmaz. Bir insanın yetişmesi bu kadar kolay değildir. Sayısız emekten ve badireden geçilir, nitelik için ortalama 40 yıl beklenir. Nitelikli insan yetiştirmek güzel yemek yapmaktan her durumda daha zor gibi görünüyor. Bununla birlikte bizim gibi ülkelerde yemek israfı reklamları yapılır da nitelik israfından hiç bahsedilmez. Cuma hutbelerindeki 'israf' konulu sözler hep yeme içmeden, para harcamadan bahseder. Acımasız ve adaletsiz sistemlerin hoyratça israf ettiği kaliteli insan gücünden bahsetmez. Kaldı ki haşa çığköfte olsa bile yemeklerin telafisi vardır ama kırk yılda bin emekle, sayısız feragatle kıvamına erdirilmiş bir zihnin telafisi yoktur. Peki neden bizim gibi ülkelerde yetişmiş insan enerjilerinden yükselen 'kenara atılmışlık buğusu', çöplerden yükselen 'yemek artığı kokusundan' daha fazla, daha keskin ve daha yoğun? Çünkü -artık bizim gibi demiyorum- bazı toplumlarda fizyolojik ihtiyaçlar ruhsal ve zihinsel ihtiyaçlardan çok daha önemli görüldüğü için midenin emniyeti zihnin emniyetinden, midenin açlığı ruhun açlığından daha çok önemseniyor. Tıpkı lokantaların kitapçılardan, yemek yiyenlerin teori konuşanlardan fazla oluşu gibi. Ve elbette bunun çok doğal sonucudur, zihinsel bakışın gözün retina tabakası kadar gelişmemiş olması... Sonuçta günümüz yönetimleri için en sık kullanılan 'panoptikon' da büyük zihin değil büyük göz anlamına geliyor. Her şeyi algılayan zihinler yerine her yeri gören bedenlerin yönettiği toplumlarda aklın hor görülmesinden ve gözün keskinleşmesinden daha doğal ne olabilir?

Yakın ve Uzak

En yakındakiler ve en uzaktakiler görünmez. En yakında olduğunu *sandığımız* için hayatı, en uzakta olduğunu *sandığımız* için ölümü görmüyoruz. Bu ikisi birbirine ne bir santim ne de bir saniye uzak oysa. Hayat; derimizin hemen üstünde, tüylerin gölgesinde nefes alıyor, ölüm derimizin hemen altında tüylerin kökünün kurummasını bekliyor. Bizse kendimize değil ileriye baktığımız için ikisini de göremiyoruz. Şu an bize ait olanı da sonra kendisine ait olacağımızı da görmeden, bu ikisi arasına gerilmiş bir uyuşukluk haliyle beklentiler, düşler, hayal kırıklıkları, yalancı sevinç ve hüznün sisleri arasında sarsakça dolaşıp duruyoruz, arada bir, birbirimize çarparak. Her gün, her saniye, her nefes almada, oluşun içine yerleştirilmiş *sanılarla yakın* uzaklaşıyor, *uzak* yaklaşıyor.

Bir gün mutlaka dağılacak olan bulut için var olmak veya olmamak, yakın ya da uzak olmak nedir ki göğün bitimsiz boşluğunda küçük bir yolculuktan başka?

İsmail Bozkurt'un "İnternetim" Hikâyesi Üzerine Bir Tahlil Denemesi¹

Serhat Mutlu²

Özet³

Kıbrıs Türk edebiyatında ekseriyetle romanları ile tanınan İsmail Bozkurt, farklı türlerde yapıtlar kaleme alır. Bu türlerden birisi de hikâyedir. Bozkurt, yazdığı yirmi dört hikâye ile Kıbrıs Türk edebiyatına önemli katkılar sağlar. Çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan hikâyeleriyle akabinde yazdığı hikâyelerini, *Bücür ile Gölge* isimli kitabında bir araya getirir.³ Bozkurt'un kaleme aldığı "İnternetim", bu türde yazdığı ikinci hikâyesidir ve içerisinde farklı eleştirel unsurlar bulunması hasebiyle de önem teşkil etmektedir. Diğer tahkiyeli eserlerinde olduğu gibi Bozkurt'un kendi yaşamından emareler taşıyan bu hikâye, eser-yazar arasındaki ilişki dâhilinde hikâye unsurları açısından incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *İsmail Bozkurt, Kıbrıs Türk Edebiyatı, Hikâye, Bücür ile Gölge, İnternetim.*

Abstract

AN ANALYSIS ESSAY ON "İNTERNETİM", A STORY BY İSMAİL BOZKURT

İsmail Bozkurt, who is mostly known for his novels in Turkish Cypriot Literature, writes works in different genres. One of these genres is the story. Bozkurt makes significant contributions to Turkish Cypriot Literature with his twenty-four stories. He brings together his stories published in various newspapers and magazines

1 Bu makale, şahsıma ait "İsmail Bozkurt'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezinden hareketle kaleme alınmıştır. Mezkûr tezde, Bozkurt'un hikâyeleri genel olarak değerlendirilirken bu çalışmada ise "İnternetim" adlı hikâye, müstakil olarak detaylı bir şekilde tahlil edilmiştir. İlgili yüksek lisans tezi için bk. (Mutlu, 2019)

2 Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, M.A.

3 İsmail Bozkurt'un Bücür ile Gölge adlı kitabında yer almayan ve gazete sayfalarında kalan tek hikâyesi "Keçi Can Derrinde...", 26 Ocak 2016 tarihli Vatan gazetesinde neşredilmiştir.

and the stories he wrote afterwards in his book called *Bücür ile Gölge*. "İnternetim", written by Bozkurt, is the second story he wrote in this genre, and it is important because of the different critical elements in it. This story, which carries signs from Bozkurt's own life, as in his other narrative works, has been examined in terms of story elements within the relationship between the work and the author.

Keywords: *İsmail Bozkurt, Turkish Cypriot Literature, Story, Bücür ile Gölge, İnternetim.*

Giriş

24 Şubat 1940 tarihinde Boğaziçi'nde dünyaya gelen İsmail Bozkurt; ilkökul, ortaokul ve lise öğrenimini Kıbrıs'ta tamamlar. Akabinde Türkiye'ye gelerek Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde üniversite öğrenimini bitirir ve adaya döner. Kıbrıs Türklerinin millî mücadelesinde mühim görevler üstlenir. Memurluk, milletvekilliği, meclis başkanlığı, bakanlık gibi vazifelerde bulunur. Kıbrıs Türklerinin kolektif belleğini güçlendirmek ve varsıl tarihî birikimlerini âtiye aktarmak ülküsünü ana eksenine oturtarak gerek bireysel gerekse toplumsal şuur zeminli ürünler vücuda getirir. Anı, deneme, roman gibi farklı türlerde yapıtlar kaleme alır.

İsmail Bozkurt, gerçekçi bir edebî kimliğe sahiptir. Geçmişte yaşanan hadiseleri aydınlatmak, bu vakalara tanıklık eden bir kişi olarak gördüklerini nesnel bir biçimde eserlerine taşımak ve Kıbrıs Türk gençliğine mâzide yaşanan hakikatleri nakletmek gayesiyle yola çıkar. Okuduklarını ve tecrübelerini, ortak bir paydada buluşturur; bunları, Kıbrıs Türk kültürüyle sentezleyerek zengin içerikli eserler kaleme alır. Millî hafızayı önemseyen yazar, bundan dolayı yalın ve yoğun bir anlatımla tüm dünyaya seslenir. Çünkü

Bozkurt'a göre edebiyatın aşamayacağı sınır yoktur. Dolayısıyla edebî eserlerle adada yaşayanlara dikkat çekmeyi amaçlar. Ayrıca Kıbrıs Türklerinin ortaya koyduğu efsanevi savaşımları, kahramanlık hikâyelerini ve azimli dik duruşunu yazınsal eserlerine taşıması; yazarın sanat perspektifini yansıtmaktadır.⁴

Bir ağacın meyve verme şartları incelenirken onun toprağı göz önünde bulundurulur. Dolayısıyla edebî bir yapıtın nasıl teşekkül ettiğini kavrayabilmek için de o çağın mâzisini bilmek gerekir.⁵ Özetle ada tarihini ve Kıbrıs Türklerinin geçmişten günümüze değin geçirdiği merhaleleri idrak edebilmek, İsmail Bozkurt'un hayatını daha iyi anlamak ve eserlerini analiz etmek için elzemdir.

Yazar, geçmişte yaşadığı olayları yapıtlarına taşır. Bunun yanı sıra güncelliğini muhafaza eden sosyal konuları da eleştirel bir formda eserlerinde irdeler. "İnternetim" isimli hikâye, bu açıdan mühimdir. İsimsiz kahramanın başından geçenler, hikâyenin iskeletini oluşturmaktadır. Bozkurt'un hayatından izler taşıyan bu hikâye, toplumsal manada önemli iletiler içermesinden ötürü ehemmiyet teşkil ettiği düşünü- lerek inceleme metni olarak uygun görülmektedir.

1. Tanıtım

Bücür ile Gölge'nin ikinci hikâyesi olan "İnternetim", *Kardeş Kalemler*'in 89. sayısının 80, 81 ve 82. sayfalarında yeniden yayımlanır. 2003 yılının Nisan ayında kaleme alınan bu hikâyeye ilişkin genel değerlendirmeler olmakla birlikte müstakil bir çalışma yoktur. 2012 yılında Babahan Muhammed Şerif tarafından *Mangal* romanı, Özbek Türkçesine çevrilir/aktarılır ve bu kitaba, Bozkurt'un on öyküsü eklenerek Kiril alfabesiyle neşredilir. Kitaba ilave edilen hikâyelerden birisi de "İnternetim"dir. Özbekistan'da eserin yayımlanmasından sonraki süreçte yapıtta bulunanlar hakkında genel değerlendirmelere rastlanır. Bu umumî fikirler dâhilinde kaleme alınan ilk çalışma, Babahan Muhammed Şerif'e aittir. Şerif, "Epeyce tanınmış adam kendi hakkını korumak için niye bu kadar sıkıntı çekiyor? O zaman sıradan bir insanın başına neler gelebilir?"⁶ söylem ve sözde sorularıyla yaşananlara ilişkin çe-

4 Mutlu, 2019: 29.

5 Atsız, 2015: 13.

6 Şerif, 2014: 18.

şitli düşünceleri gündeme getirerek karşılaşılan bu durumu, farklı bir boyutuyla ele alır. Bir başka araştırmacı olan Gülnaze Sattarova ise yine Şerif'in çevirisinden okuduklarına yönelik yazdığı bir makalede, bu hikâye hakkında şu düşüncelerini ortaya koyar: "Yazar, hikâyede esas itibarıyla iki şeyi vurgular. İlki, hayatımıza giren yeniliklerden kimin ne amaçla faydalandığını, bunların olumlu ya da olumsuz yanlarını internet vasıtasıyla ortaya koyar. İkincisi, telefonun tamiri olayını anlatırken dönemindeki bürokrasiyi, sevgisizliği, rüşvetçiliği kınar."⁷ Hikâyeye ilişkin son değerlendirme ise tarafıma aittir.⁸ Burada, eserin toplumsal eleştirel özellikleri içerisinde barındırdığı dile getirilir. Özetle "İnternetim" hakkında fikirlerini aktaran üç araştırmacı da sosyal konulara dikkat çekildiğini belirtir.

Aktarılanlar, yazarın reel yaşamında başından geçer. Aslında o, kendisi gibi birçok kişinin de benzer konulardan dolayı sıkıntı yaşadığını bilmektedir. Bu sebeple de "İnternetim" adlı hikâyeyi yaşadıklarından hareketle kurgulayarak bazı hususlara dikkat çekmeyi hedefler. Ayrıca konuyla ilgisi bulunanları yermek de bir başka düşüncesidir.

Hikâye kapsamında, dipnot ve ara başlıklara yer verilmemektedir.

2. Yapı

2.1. Olay Örgüsü

"İnternetim" adlı hikâye, isimsiz kahramanın ev telefonunun bozulmasıyla başlar. Arızadan ötürü internete de bağlanamayan isimsiz kahraman, yaşanan bu durumdan rahatsız olur ve telefonunun onarılması için resmî mercilere başvurur.

Hikâyede yaşananların metin halkası, şu şekildedir:

1.İsimsiz kahramanın ev telefonunun bozulması ve bu sebeple internetten uzak kalması,

2.İsimsiz kahramanın konuyla ilgili yetkili makamlara haber vermesi ama bu kurumların gerekli adımları atmaması,

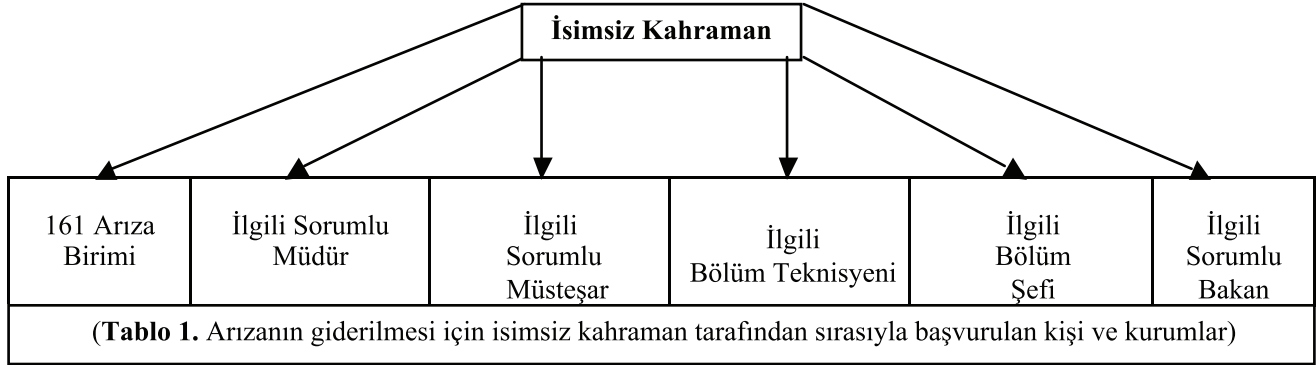
3.Arıza biriminden bir sonuç alamayan isimsiz kahramanın sırasıyla teknisyen, şef, müdür, müsteşar gibi farklı statülerde bulunan kişileri araya koyması fakat bundan da bir netice elde edememesi,

7 Sattarova, 2016: 272.

8 Mutlu, 2019: 186.

4.Eski bir bürokrat olan isimsiz kahramanın, son umut olarak geçmişten tanıdığı ilgili bakana ulaşması ve yarım saat içinde aylardır giderilemeyen arızanın sonlanması.

Metnin temelinde yaşananlar, isimsiz kahramanın ev telefonunun tamiri için farklı farklı birçok yetkiliyle irtibat kurması üzerine kurgulanır.

İsimsiz kahraman, teknolojiye mesafeli birisidir. Çocuklarının ısrarları üzerine bilgisayarla tanışır ve daha sonraki süreçte de internete merak sarar. Gün geçtikçe internete ilgisi artmakta olan isimsiz kahramanın ev telefonu, aniden bozulur ve internete de bu nedenle bağlanamaz. Durumu, ilk önce 161 numaralı arıza hattına bildirir. Sonuç alamayınca sırasıyla konuyla ilgili sorumlu müdüre, müsteşara ulaşır. Yine bir netice elde edemeyince ilgili bölüm teknisyeni ve şefine ricada bulunur ama herkesin yardım sözü lafta kalınca akıbet yine tekerrürden ibaret olur. İsimsiz kahraman, ülke genelinde tanınan ve mühim görevler üstlenen eski bir bürokrattır. Gençliğinde evine telefon bağlatmak için de benzer sıkıntıları yaşadığını anımsayan isimsiz kahraman, son olarak popülerliğini kullanarak bireysel tanışıklıkları olan ilgili bakana ulaşır ve aylardır onarılamayan bu arıza, bakanın araya girmesiyle dakikalar içinde çözüme kavuşur: "Teşekkür ettim. Gerçekten de telefonum çalışıyordu. 'Görüyorsun.' dedim karıma, 'Yarım saatlik işmiş.' Düşünceye daldım. Bu kadar basit bir işti madem. Niye üç ay bekletildim ve niye ille de tepedeki bakan emir vermeden olmadı bu iş?"⁹ Sonuç olarak bakanın devreye girmesiyle yaşanan kriz, kısa sürede çözüme kavuşur.

2.2. Kişiler

Hikâyenin anlatımında yer alan aslî kişi, isimsiz kahramandır. İsimsiz kahramanın eşi ve ilgili sorumlu bakan, yaşananlara direkt etkisi olması hasebiyle yardımcı kişiler olarak değerlendirilebilir. Konuyla alakalı sorumlu müdür, müsteşar sekreteri, müsteşar, teknisyen, şef ve bakanın sekreteri de dekoratif figürler olarak nitelendirilebilir. Yaşanılan problemin çözümünü sağlayan kişi konumundaki ilgili sorumlu bakansa bir nevi kilidi açan şahıs konumundadır.

2.2.1. İsimsiz Kahraman:

İsimsiz kahraman, hikâyenin aslî kişisidir. Emekli, evli, çocuk ve torun sahibidir. Onlarla vakit geçiren ama son zamanlarda bilgisayara daha çok zaman ayıran bir yanı mevzubahistir. Önceleri teknolojinin son müjdelerinden olan bilgisayara karşı mesafeli yaklaşır, çocuklarının ısrarıyla bu gereçle tanışır ve çok yararlı bir ürün olduğuna kanaat getirir. "Emekli bir adamım. Bahçemdeki birkaç ağaçla çiçeklerimin bakımına ayırdığım ve daha çok hafta sonlarında çocuklarım ve torunlarımla geçirdiğim zaman dışında vaktimin çoğunu bilgisayar başında geçiriyorum."

¹⁰ Devlet kademelerinde bürokratik yapan, adı bazı vakitler gazetelerde yer alan bir kişi olarak ülke çapında tanınan ve politikanın içinde bulunmasından dolayı işlerin nasıl yürüyeceğinden haberdar bir kimsedir.

⁹ Bozkurt, 2006: 16. Eserden bundan sonra yapılacak alıntılarda, sadece sayfa numarası kullanılacaktır

10s. 11.

İsimsiz kahraman, tüm bu yaşananlara reaksiyon gösterse de sabırlıdır. Aylarca bozuk olan ev telefonu ve internete bağlanamamasından ötürü birçok şahıs ve kurum ile irtibat kurar, yaşanan üç aylık süreçte hiç bıkkınlık göstermez. Ayrıca eşiyile olan konuşmalarından yola çıkarak geçmişte eve telefon bağlatmasıyla ilgili yaşananları anımsayan isimsiz kahraman, o dönemde gençliğin verdiği ruhla girişimci, atılgan bir kimliğe sahip olduğunu vurgular. Bunun yanı sıra sendikacı hüviyetiyle de tanınan isimsiz kahraman, el etek öpmeyen zeki bir karakteri meydana getirmektedir.

2.2.2. İsimsiz Kahramanın Eşi:

Gözü kara ve kendine güvenen bir yapısı mevcuttur. Hikâyede hakkını aramaktan vazgeçmeyen bir görüntü çizen isimsiz kahramanın eşi, düşünceleriyle kocasını telkin edip yönlendirir. Açık sözlü ve doğruları direkt konuşan bir mizaca sahiptir.

2.2.3. İlgili Sorumlu Bakan:

Hakkında pek bir bilgi verilmeyen bakan, kendisine bir telefonla ulaşan isimsiz kahramanın işini halleder. Çözülemeyen durumu, kısa sürede aydınlığa kavuşturan kişi olarak kilit şahıs statüsündedir.

2.3 Mekân

Hikâyede işlevleri itibarıyla öne çıkan iki mekân vardır: isimsiz kahramanın evi ve arızanın onarılması için gittiği ilgili müdürün odası.

Hikâyede fonksiyonel olarak karşımıza çıkan ve temel yer bağlamında değerlendirilebilecek ilk mekân, isimsiz kahramanın evidir. Kapalı-dar mekân olarak konumlandırılacak bu ev, hikâyede yaşananların cereyan ettiği merkezdir. Arızanın onarılması için ilgili birimin müdürü hariç adı geçen bütün dekoratif şahıslara, evden ulaşılır. Aslında ev, teknolojinin gelişimiyle beraber hapsolan insanın simgesi olarak gösterilir. Önceden daha faal bir hayat süren isimsiz kahraman, bilgisayar ve internetle tanışmasıyla beraber çoğu vaktini kapalı-dar mekân örneği olarak tanımlanabilen evinde bunlara harcamaya başlar ve böylece sosyalleşmekten uzak bir kimliğe evrilir. İnter-

netin yokluğuyla kendini boşlukta bulur ve arızanın giderilmesi için makam makam dolaşır, tanıdıklarından yardım ister. Doğal olarak bilgisayar ve internete olan bağımlılığı, evde geçirdiği zamanla özdeştir.

Ev telefonundaki bozukluğun giderilmesiyle birlikte isimsiz kahraman, asosyal bir yaşama kavuşmasını mutlulukla karşılar ve yaşanan üç aylık süreci hemen unutarak hayatını sürdürmeye devam eder:

Öyle koydum olmadı, böyle koydum olmadı. Ölçüp biçmeğe çalıştım. Ne ölçüye ne tartıya geldi. "Boşver!" dedim kendi kendime ve dışarı çıkmaktan vazgeçerek bilgisayarımın başına geçip internet bağlantısı yaptım. Ne kadar çok özlemişim internetimi! Tıklamağa başladım. Çok geçmeden internet bağlantısı kuruldu. Derinden bir "Oh be!" çektim¹¹.

Ayrıca isimsiz kahraman, kapalı-dar mekân niteliğindeki evi dışında bozuk olan telefonunun tamiri için konuyla ilgili sorumlu müdürün odasına gider ve sıkıntısını, şahsıyla paylaşarak bir çözüm bulmasını ister. Mekânsal anlamda kapalı-dar özellikler ön plandadır. Genel itibarıyla evde akan süreç, anlık bir zaman diliminde müdürün odasına sızar ama isimsiz kahramanın evinde neticeye kavuşur. Önem teşkil eden bir diğer husus, arıza biriminin telefonu olan 161'dir. Buradan yola çıkarak yaşananların, KKTC'de vücut bulduğu fikrine ulaşılır.

Kısacası hikâye, kapalı-dar yer ağırlıklı bir mekânsal özellik taşımaktadır.

2.4. Zaman

Hikâyenin yazma zamanı, sonunda belirtildiği üzere "Nisan, 2003"tür. Yaşanma zamanı ise yazma vaktinden farklıdır ve geçmişe aittir. Teknolojik gelişmeler ve hikâyede geçen bazı ipuçlarından yola çıkarak sürecin, yakın geçmişte yaşandığı söylenebilir. "Telefonum yılbaşından hemen sonra susmuştu."¹² cümlesi bizi, yeni yılın -ocak ayının- ilk günlerine götürmektedir. "Üç ayda bozulan bir telefon nasıl onarılmazmış?"¹³, "Sayın Bakan'dan özür dileyerek üç aydan beri telefonumun bozuk olduğunu anlattım.",¹⁴ "Bu kadar

11 s. 16.

12 s. 13.

13 s. 14.

14 s. 15.

basit bir işti madem, niye üç ay bekletildim?"¹⁵ tüm-celeri de yaşananların, üç aylık bir süreci kapsadığını göstermektedir. "Bugün nisan ayının birinci günü. (...) Çok nazik biri, 'Telefonunuzu onarmaya geldik.' dedi."¹⁶ cümlelerinden hareketle de telefonun arızasının giderilmesiyle üzerinde durulan süreç, 1 Nisan'da tamamlanır. Kitapta atfedilen zamansal ipuçları dikkate alındığında 2003 yılının Ocak, Şubat ve Mart aylarında aktarılanların yaşandığı ve 1 Nisan'da sürecin tamamlandığı; "Nisan, 2003"te de yazar tarafından bu hikâyenin kaleme alındığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bunun yanı sıra "sağanak yağmurlardan sonra", "Günleri saymağa başladım. Bir, iki, üç... Üçüncü gün yeniden cep telefonuma sarıldım.", "Günleri yeniden saymağa başladım ve her birkaç günde bir 'arıza'yı aradım.", "Haftalar günleri, aylar haftaları izlemeye başladı.", "Aradan iki ay geçti.", "Birkaç güne telefonunuz hazır.", "Bir gün, iki gün, üç gün, dokuz gün, on beş gün... Boşunal Telefon zır demiyordu.", "Birkaç gün içinde olacak."¹⁷ gibi söylemler de sezdirici mahiyette olup yaşanan süreç hakkında bazı izlenimlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

3. Tema

Bu hikâyeden yola çıkarak ulaşılabilecek tema, gündelik hayattaki resmî işlerin ilerleyişine yönelik bir eleştiri etrafında dikkatlere sunulur. Söz konusu tema, eski bir bürokratin başına gelenlerden müteşekkil olup bunlara çözüm bulurken izlediği yöntemler çerçevesinde işlenir. Tema aracılığıyla Bozkurt'un aktarmak istediği, toplumda insanların işlerini yürütürken zorluklara maruz bırakılmasıdır ve yazar bu düşüncelerini, bir süreç kapsamında ve kurgu formunda gözler önüne serer. Ayrıca statüsünü kullanarak problemini çözmeye gayret edenlere de başvuru olan yolun hatalı olduğu vurgulanır. Bununla birlikte resmî işlerdeki yürümezliğin, insanları yanlış arayışlara yönlendirmesine değinilir.

Hikâyenin iletisi, kişinin rütbesinin hiçbir ehemmiyet teşkil etmediği ve apoleti bulunanlara diğer bireylerden farklı muamele gösterilmesinin yanlışlığıdır. Buna zorlayan mecburiyetler ortadan

kaldırılmalı; kişi ve kurumlar, üzerine düşen vazifeyi eşit bir dağılımla insanların hizmetine sunmalıdır.

Hikâyeden elde edilen bir başka düşünceyse bilgisayar ve internet gibi teknolojik unsurların, insanları sosyalleşmekten uzak bıraktığıdır ki yazar, bu duruma hikâyesinde sıkça yer vererek eleştirilmesini sağlar.

4. Dil ve Anlatım

İsmail Bozkurt'un "İnternetim" adlı hikâyesi, birinci kişili anlatıcı tarafından aktarılmakta olup kahraman bakış açısıyla yazılır. Bu nedenle birinci tekil kişinin fiil çekimi, hikâye içinde göze çarpmaktadır. Burada "ben anlatıcı", anlattığı hikâyenin temel kişisi olarak karşımıza çıkmaktadır:

Gök gürültülü sağanak yağmurlardan sonra evdeki telefonum sustu. Durumu, cep telefonumla "Arıza Birimi"ne bildirdim. Emekli bir adamım. Bahçemdeki birkaç ağaçla çiçeklerimin bakımına ayırdığım ve daha çok hafta sonlarında çocuklarım ve torunlarımla geçirdiğim zaman dışında vaktimin çoğunu bilgisayar başında geçiriyorum.¹⁸

Hikâyede karşımıza çıkan bir başka teknik özellik, kimliği ve işlevi örtükleştirilen anlatıcının etkin figür olarak belirginleştirilmesidir. Üstkurmaca yönteminin bir metodu olan bu başvuruda anlatıcı, kurmaca yapının etkin bir mekanizması hâline getirilir.¹⁹

Çocuklarımın ısrarlı zorlamaları sonucu, pek de istemedim bilgisayar sahibi olmaya evet dedim. Söz aramızda, iyi ki demişim. Doğrusu bayıldım bilgisayar işine! Keşke çok önceden alsaymışım. (...) Hiç tanımadığım kimselerle "çet"leşiyor, istediğim bilgiler anında ekrana geliyor. O biçim görüntüler de aman kimseler, -hele hele hanım duymasın- cabası! (...) Sonunda çareyi nasıl buldum biliyor musunuz? Alt kademedem, ilgili serviste çalışan birini ayarladım.²⁰

İç çözümlemenin açtığı yapaylığı, dolaylılığı aşma ve figürün görülmeyen yaşantısını, onun etkinliğinde verme çabalarının²¹ bir tezahürü olarak

15 s. 16.

16 s. 15.

17 s. 11, 12, 13.

18 s. 11.

19 Sazyek, 2002: 498.

20 s. 11, 14.

21 Sazyek, 2004: 113.

"İnternetim"de, iç konuşmalara yer verilir. Böylece metnin dokusunda bu yöntemin varlığının hissettirildiği tahkiyeli yapılarda dış dünyada yaşayan bir figürü takip ederken aynı zamanda o kahramanın bilinci ve izlenimleriyle algılanan öznel bir dış gerçekliğe yaslandığı, buna göre kahramanın hareket ettiği ve bu yolla kendisini telkin ettiği görülür:

Öyle koydum olmadı, böyle koydum olmadı. Ölçüp biçmeğe çalıştım. Ne ölçüye ne tartıya geldi. "Boşver" dedim kendi kendime ve dışarı çıkmaktan vazgeçerek bilgisayarımın başına geçip internet bağlantısı yaptım. Ne kadar özlemişim internetimi! Tıklamağa başladım. Çok geçmeden internet bağlantısı kuruldu. Derinden bir "Oh be!" çektim.²²

Yazarın hikâyede başvurduğu bir başka teknikse açıklama ve anlatmadır. Bazen sanatçı, bu iki tekniği beraber kullanarak hikâyeyi daha zengin bir zemine oturtur:

Bilgisayarı kabullenmek, kolay olmadı benim için. O güne kadar yaşamımda daktilo bile kullanmamıştım. Çocuklarımla ısrarlı zorlamaları sonucu, pek de istemeden bilgisayar sahibi olmaya evet dedim. (...) Bilgisayarda yazı yazmak, sonra onu düzeltmek; istediğim kısmı kesmek, çıkarmak ya da yeni bir kısım eklemek ne kadar kolaymış. Ya internete ne demeli? Oturduğum yerden dünyanın neresinden olursa olsun birçok kişi ile yazışabiliyor, hiç tanımadığım kimselerle "çet"leşiyor, istediğim bilgiler anında ekrana geliyor.²³

Yazar, durumun işlenişi sırasında doğrudan anlatımdan sıkça faydalanır; "dedi", "söyledi" formunda cümlelere yer verir: "Arızalarla ilgili birime ait 161 numaralı telefonun öbür yanından bantta kayıtlı hanım sesi, 'Arıza nedeniniz biliniyor, giderilmesi için çalışmalar sürüyor.' kabilinden bir şeyler söyledi. (...) 'Zor' dedi. 'Başım belaya girer.' dedi. 'Hayatımı kaydırırlar.' dedi. Daha çok şey dedi."²⁴

Sanatçı, anlatılanla okur arasında aracı olmadan bir bağ oluşturabilmek adına göstermeden yararlanır:

Sekreter Hanım mırın kırın ettikten sonra ısrarlı tutumum karşısında "Bir bakayım efendim!" dedi. "Müşteşar Bey telefonu alacak mı?" diye de ekledi.

Nasıl oldu bilmiyorum. Ansızın müsteşarın sesini duydum. Kendisi ile tanışıklığımız vardı. Derdimi anlattım. "Olur mu öyle şey?" dedi. "Birkaç güne telefonunuz yapılacak."²⁵

Bozkurt, "İnternetim" adlı hikâyesinde diyaloglara yer vererek en doğal anlaşma yolu olan konuşmayı tercih eder:

"Telefonunuzu onarmaya geldik."

"Hemen şimdi mi?"

"Evet."

"Olur." dedim.

"Telefonuna bir bakabilir miyim? Telefonunuz tamam, denetimini de yaptık."²⁶

İsmail Bozkurt, hikâyesinde ev telefonunun yapılıma sürecinde karşılaştığı bir söz grubu olan "birkaç gün"e defalarca yer verir ve bu sürecin işleyişine göndermelerde bulunur. Anılan kelime grubu, leitmotiv dâhilinde kabul edilebilir. "Birkaç günde bir arızayı aradım.", "Birkaç gün daha!", "Birkaç güne telefonunuz yapılacak.", "Birkaç gün içinde olacak"²⁷ gibi cümlelerde, "birkaç gün" ifadesi tekrarlanarak oyalama ve bashedan savma amacı güdülür ve bu ifade, defalarca kullanılarak bazı noktalara dikkat çekilir.

Yazar mâzide yaşadığı bir hadiseyi, aktarılanlarla özdeşleştirerek bir ilişki kurar; bunu yaparken de geriye dönüş tekniği ile anımsatma yoluna gider:

Doğrudur. O zamanlar gençtim. Oldukça da atılıp kapılıyordum. (...) O yıllarda her isteyene telefon takılmıyordu. (...) Ben hiçbirini yapmadım. Olağan yoldan birçok kez başvurduğum, tıs çıkmadı. Sonunda çareyi nasıl buldum biliyor musunuz? Alt kademedem, ilgili serviste çalışan birini ayarladım. (...) Onu çok hırpaladılar ama ben de telefonuma kavuşmuş oldum.²⁸

Sonuç olarak yazar, tahkiyeli ürünlerde kullanılabilen birçok teknikten yararlanır. Yukarıda belirtilenler dışında öyküleme, betimleme, özetleme gibi hikâyeyi farklılaştıran unsurlara yer verir. Bununla beraber "mırın kırın et-", "sövüp say-", "başı belaya gir-", "sözü ağzına tıka-" gibi deyimlerle karşılaşılır. Ayrıca "ıvır zıvır", "olur olmaz" gibi ikilemelere rastlanır.

25 s. 12-13.

26 s. 15-16.

27 s. 12, 13, 15.

28 s. 13-14.

22 s. 16.

23 s. 11.

24 s. 12, 14.

“İnternetim” isimli bu hikâyede Bozkurt, toplam 156 cümle kaleme almıştır.

(Tablo 2. İsmail Bozkurt’un “İnternetim” Hikâyesinin Cümle Analizi)

İsim Cümlesi	Fiil Cümlesi	Kurallı Cümle	Devrik Cümle	Eksik Cümle	Basit Cümle	Birleşik Cümle	Olumlu Cümle	Olumsuz Cümle	Soru Cümlesi	Ünlem Cümlesi
29	127	124	23	9	75	81	118	18	7	13

Yukarıdaki tablodan hareketle İsmail Bozkurt’un “İnternetim” adlı hikâyesi ile alakalı çeşitli saptamalara ulaşılabilir. Yazarın bu hikâyesinde, fiil cümlelerinin sayıca isim cümlelerinden daha fazla kullanıldığı görülür. Bu da “İnternetim”in hareket egemenli bir anlayışla kaleme alındığını ortaya koyar. Ayrıca eserdeki sürükleyicilik, fiil cümlelerinin varlığını kendiliğinden bir araya getirir.

Yüklem yerine göre cümlelere bakıldığında kurallı cümleler, devrik cümlelere göre daha ağırlıklıdır. Türkçenin cümle kuruluşunda yüklem, sonda yer alır. Doğal olarak yazarın bu tahkiyesinde, kurallı cümlelerin egemen olduğu göze çarpar. Devrik cümlelerin sayısı, azımsanmayacak kadar fazladır. Kıbrıs Türk dilini, bu minvalde farklı bir değerlendirmeye tabi tutmak gerekir. Çünkü Kıbrıs’ta, 1878’den sonra bir müddet İngiliz varlığı görülür. Bundan ötürü İngilizcenin, Kıbrıs Türkleri üzerinde etkisi söz konusudur. Bunun yanı sıra devrik cümleler vasıtasıyla yazar, hikâyesini daha sanatsal bir forma kavuşturur. Eksik cümlelerle de okuru, olay dâhilinde tutarak onlara yorum hakkı tanır.

Yapısına göre cümleler tahlil edildiğinde ise basit ve birleşik cümlelerin niceliksel değerleri birbirine yakındır. Yazar, kimi zaman detaya girerek birleşik cümlelerden faydalanırken kimi zaman da yalınlığı tercih eder.

Anlamına göre cümlelere bakıldığında ise olumlu cümlelerin varlığı, tasnif dâhilindeki diğer cümle çeşitlerinden sayıca fazladır. Bu durum, yazarın hayata olumlu yaklaşmasının dil kapsamındaki yansımasıdır. İsmail Bozkurt’un sorularla yapmak istediği, okuru merakta bırakmak ve bu vesileyle de düşünmesini sağlamaktır. Ünlem cümlelerinin kullanımı, yaşananların trajikomik oluşundan kaynaklıdır.

Kıscası İsmail Bozkurt’un “İnternetim” adlı bu hikâyesinde, fiil cümlesi ağırlıktadır. Bu da hareket esaslı bir anlatım yeğlendiğini kanıtlamaktadır. Kurallı cümlelerin sayıca fazlalığı da önem teşkil eder. Buna binaen devrik cümleler vasıtasıyla anlatımda canlılık oluşturulur. Dolayısıyla okuru, tahkiye içinde

tutmak mümkün hâle gelir. Basit ve birleşik cümlelerin sayısal yakınlığı, önemli bir ayrıntıdır. Olumlu cümlelerin fazlalığı ile yazarın hayat perspektifi arasında ilişki kurulabilir.

5. Anlam, Yorum ve Zihniyet

Bu hikâye; kişi, zaman, mekân ve yaşananlar göz önüne alındığında okura çeşitli iletiler verebilmekte ve onları etkileyebilmektedir. Bozkurt’un eserlerinin karakteristik tarzından dolayı kazanılan bu hüviyet, anlatım biçimi ve sürecin yaşanmışlık havası estirilmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece hikâyenin uyandırdığı realist düşünce duygusu, okurla bütünleşmektedir.

Anlatılanlar göz önüne alındığında aktarılanların, İsmail Bozkurt’un kendi başına geldiği hissiyatı hâsıl olmaktadır. Ayrıntılı bilgi, derinlemesine gözlem, ince izlenimler, reel konuşmalar; yaşanmışlığın bir emaresi olarak hikâyeye sirayet eder. Ayrıca hikâyede isimsiz kahramanın eski bir bürokrat ve anlatılan an itibarıyla emekli olması, resmî prosedürü iyi bilmesi, ülke genelinde tanınması, gazete köşelerinde yer alması ve eş, çocuk ve torun varlığının vurgulanması, devlet kademesinden herhangi biriyle tez vakitte direkt görüşebilmesi ve mâzideki olayı anlatırken sendikacılık yapmasından yola çıkarak isimsiz kahramanın İsmail Bozkurt olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla isimsiz kahraman, yazarın sözünü emanet ettiği şahıs olarak değerlendirilebilir. Ayrıca kişiler kadrosundaki realite, durumun somutlaştırıcı bir etkisinin olduğunu gözler önüne sermektedir. Buradan hareketle hikâyenin, yazarın yaşamından izler taşıdığına ulaşılabilir. Bununla beraber “anı-hikâye” ve “otobiyografik hikâye” kavramlarını düşündürmektedir.

Hikâyede anlatılanlar, güncelliğini korumaktadır. Bu nedenle günümüze dair mesajlar içermekte ve gelecekte de böyle süreçlerin herkesin başına gelebileceğini akıllara getirmektedir. Yazar, aktarılanlar vesilesiyle bu tür yanlış girişimlere soyunan kişilere karşı okurun reaksiyon göstermesini sağlar. Hikâyenin sonunda arıza giderilse bile izlenen aş-

malarda devlet kurumlarındaki işlerin yürüyüş biçimi eleştirilir ve bir başka yerilen durum olarak tanınmışlığını kullanan bir kişinin mecbur bırakıldığı şartlardan ötürü bakana ulaşması ve bozukluğun giderilmesi için kendisinden destek istenmesine yer verilir. Hikâyedeki isimsiz kahraman, tanınmış birisi olduğu hâlde bu problemi sıradan bir vatandaş gibi çözmeye uğraşır; sorun giderilmeyince farklı yollara yönelir fakat bu süreç, üç ay kadar sürer. Problemin çözülmesi için çalınmadık kapı, aranmadık makam bırakılmaz ve sonunda, doğru bir yol olmasa da araçlar sayesinde çözüme kavuşturulur. Anlatılanların, sıradan bir şahsın başına gelebilme olasılığını düşündürmeyi amaçlayan Bozkurt, var olan bu sistemi ya da sistemsizliği tenkit ederek gözler önüne sermek ister. Yazar yanlışlardan bunalarak hatasını, hatayla çözmeye zorunluluğu hisseder ve bu yönde adımlar atar. Yaşadıklarının çarpıklığını ve anılarından kurgulayarak doğruyu yansıtmayı, trajikomik bir şekilde aktarmayı başarır. Bu da hikâyenin edebî bir metin olmasıdır. Çünkü her okumada yeni pencereler aralanır ve farklı bakış açıları kazandırır.

Okura kolay ulaşan yazarın en mühim özelliği, kaleme aldıklarının gerçeklik hissini okura geçirebilmesidir. Türkçeyi başarıyla kullanır, halk diliyle ve yalın bir formda tahkiyesini vücuda getirir.

Özetle Bozkurt, kişinin hangi fikirde olursa olsun kamu görevlilerinin ayırım gözetmeksizin insanların problemlerine hızlı bir şekilde çözüm bulması ve daha uygun şartlarda hizmet vermesi gerektiğini ortaya koyar.

Sonuç

Edebî hayatında özellikle tarihî zeminli romanlarıyla tanınan İsmail Bozkurt, "İnternetim" isimli hikâyesinde bazı konuları tenkit etmektedir. Yaşananların dile getiriliş şekli, yapılan eleştirinin mahiyetini artırmaktadır.

Bozkurt, gözlem yeteneği güçlü olan bir kalemidir. Hassaten hikâyelerinde de tanık olduğu ya da yaşadığı sıkıntıları yerer.

Teknolojiye bağımlı hâlde gelen isimsiz kahraman, ev telefonunun bozulmasıyla internete uzak kalır. Bu da isimsiz kahramanı, olumsuz bir şekilde etkiler. Arızanın giderilmesi için birçok kişi ve kuruma baş-

vuruda bulunur ama onarım gerçekleşmez. Bunun üzerine tanınırlığını kullanarak ilgili bakana ulaşır ve aylardır çözülemeyen problem, bu sayede dakikalar içerisinde çözüme kavuşur. Hikâyenin aslı kahramanı olan isimsiz kahraman aracılığıyla okur, çeşitli iletilere ulaşır.

Kapalı-dar mekân ağırlıklı bir yer özelliği taşıyan "İnternetim", yaklaşık üç aylık bir süreci kapsamaktadır.

Sıradan bir vatandaşın resmî bir işini halletmesinin zorluğu yanında popüler bir vatandaşın resmî bir işini halletmesinin mukayesesi yapılabilir. Bu kıyas, aslında tahkiye içindeki bir tenkittir. Ayrıca eleştirilen bir diğer husus, teknolojinin insanı asosyal şekle evirmesidir.

Bu hikâye, birinci kişili anlatıcı ve kahraman bakış açısıyla kaleme alınır. Ayrıca iç çözümleme, gösterme, diyalog gibi farklı tekniklerden yararlanıldığı görülmektedir.

Sanatçının gözlem yeteneğinin kuvvetli olması, şahit olduğu ya da bizzat başından geçen durum veya hadiselerle çeşitli eleştiriler getirebilmesi, anlatılanların yazarın hayatından emareler taşıdığı izlenimini vermektedir. Kısacası yazar, kişisel bir konudan hareket ederek toplumsal iletiler vermeyi amaçlar.

Kaynakça

- Atsız, H. N. (2015). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bozkurt, İ. (2006). *Bücür ile Gölge*. Zeytin Yayınları, Lefkoşa.
- Mutlu, S. (2019). *İsmail Bozkurt'un Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Sattarova, G. (2016). "İsmail Bozkurt Hikâyelerinde Ele Alınan Sosyal Sorunlar". *II. Kıbrıs Türk Edebiyatı ve Edebiyatçılar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 12-13 Mayıs 2016, Ankara, 271-273.
- Sazyek, H. (2002). "Türk Romanında Postmodernist Yöntemler ve Yönelimler". *Hece (Türk Romanı Özel Sayısı)*, 65-66-67: 493-509.
- Sazyek, H. (2004). "Romanda Temel Anlatım Yöntemleri Üzerinde Bir Sınıflandırma Çalışması". *Folklor-Edebiyat*, 10(4): 103-118.
- Şerif, B. M. (2014). "Türk Dünyasının Büyük Nimeti İsmail Bozkurt". *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*, 89: 12-18.

Metinlerarası İlişkiler

Sevim Akten*

Bir metnin içinde, öncesinde ya da sonrasında benzer yapılanmaları çağrıştıran her yazınsal ya da yapısal kullanım metinlerarasılığın ilgi alanına girer.

Bu bakış açısı doğrultusunda dilin aracılığıyla yapılmış olan her metin farklı söylemlerle, başka denemelerle ama aynı yönelişle yeniden üretilebilir, bir başka biçimde dile getirilebilir, değişik yapılarla yeni yeni metinler üretilebilir.

Metinlerin birbirlerine ulamlanmalarıyla oluşan bu yeni yaratının kendine özgü bir biçemi, özgün bir içeriği olmalı, çağrışımsal niteliğinin yanı sıra bildirişimsel bütünlük de sağlanmalıdır. Kısacası biraz şuradan biraz buradan alıntılarla metinlerarası ilişkiler asla kurulamaz ve her öykünme bu başlık altında ya-sallaştırılmaz.

Yazın eleştirisi bağlamında metinlerarası ilişkiler benzerliklerin araştırılması ve karşılaştırılması temelinde dayanır. Bunu gerçekleştirmek için pek çok kaynağa gereksinim vardır. Metinler arasındaki benzerlikler bir bağlantı oluşturduğuna göre bu oluşumu hazırlayan altyapı önem kazanır.

Geniş anlamıyla göstergesel sorunları somutlaştırarak yazın alanına uygulamayı amaçlayan bu yaklaşım olgular arasında ilişkiler kurmaya yöneliktir. Yazın yapıtının ortaya çıkışını hazırlayan etkenler ya da rastlantılar bu tür bir olguyu hazırlayabilir. Yapıtın oluşumunu gerçekleştiren etkenler; yapıtın kendi bütünlüğü içinde ya da başka yapıtlarla etkileşimini hazırlayan yapılar bu tür araştırmanın kapsamına girer: simgeler, örgeler, imgeler, söz sanatları, yazınsal akımlar ve söylem biçimi. Bu verilerle kurulan bağıntılama koşutluklarının araştırılmasına olanak sağlar. Buradan da metinlerarası kavramının benzerlikler ve bağıntılar üstüne kurulacağı saptaması ortaya çıkar.

*Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, emekli öğretim üyesi.

Görüşü ortaya atanlar metnin kendi başına değerlendirilemeyeceği konusunda birleşirler. Metin ister günlük gazete haberi olsun, ister tanınmış, ister adsız bir yazarın olsun tek başına değil, metni oluşturan ve hazırlayan verilerle birlikte değerlendirilmelidir. Durum böyle olunca "intertextualité" metnin okunmasına ve yorumlanmasına yön veren bir yaklaşım olur. Öyleyse birkaç metnin çakıştığı noktada metinlerarası benzeşmeden söz edilebilir. Bu tür bir yaklaşımın amacı, alışılmış olguların dışına çıkarak anlamsal benzeşmelerin çağrıştırdığı yeni oluşumları bulup araştırmaktır.

Metinlerarası işleyiş doğrultusunda yalnızca yazıya ya da imgeye dayalı bir göndermeden yola çıkılmamalıdır. Bu alan giderek daha genişlemekte gösterge dizgeleri arasındaki benzeşmeler de resim, müzik, heykel, grafik hatta görsel tasarımın daha farklı alanları da metinlerarasılık / göstergelerarasılık kavramlarından yola çıkarak yorumlanabilmektedir.

Bu bağlamda kimi yazarların yapıtlarında yinelenen göstergeler değerlendirilirken bütün içerisinde daha anlamlı açıklamalara ulaşılabilecektir. Yine aynı biçimde yorumlanabilecek bir başka yaklaşım, izleklerin saplantısal olarak yinelenmesidir. Kimi ozanlarda saplantısal izlekler kolaylıkla belirlenebilir, kimi romancılarda yinelenen betimlemeler, yinelenen simgeler, örgeler yazarın özgünlüğü olarak açıklanabilir. Yazınsal türü ne olursa olsun her yeniden yazılan metinde daha öncekilerden öykünmeler bulunması yazarın yaratıcı imgelemine gölge düşürecek bir engel sayılmamalıdır, yeter ki özgünlüğü korusun.

16.y.y İspanya'sına eleştirel gözle bakan yapıtıyla dünya edebiyatına ölümsüz bir anaörnek yaratan Cervantes' in Don Kişot'u nice romancılara esin vermekle kalmamış gözünü budaktan sakınmayan de-

ğirmenlere savaş açabilecek kadar gözü kara insan deyiminin de yaratıcısı olmuş. Başkalarının gördüğü gibi olmamak ya da kendisi gibi olmak ya da kendi dünyasını başkalarının gördüğünden farklı yaşamak gibi karşıtlıklar üzerine kurulu tüm roman kişilerinin esin kaynağı bence Don Kişot olmalı. O'ndan sonra yaratılmış, çelişkiler içinde yaşayan tüm roman be-tilerinin aslına benzemeleri salt bir öykünme olarak algılanmamalı, hatta yorumlanmamalı. İlk örnekten yola çıkarak yeniden yaratma işlemi yeniden yazma eyleminin bir yan ürünü olarak benimsenince metinlerarası çerçevede bu durum her an gündemde tutulan özgünlük niteliğine ters düşmemektedir.

Yakından bakıldığında yaşadığı topluma kafa tutan Emma Bovary, Anna Karenina, Çalikuşu Feride, Jean Eyre gibi kadın tiplerinin yaratıcıları Cervantes'in yolundan gidenlerden birkaçı.

Olayların başka metinlerde yinelenmesi de alışılmış bir yaklaşımdır. Yukarıda anılan tiplerin dışında kişilerin yeni kurgularda okurun karşısına çıkmasına, hem de aynı yazarın elinden yeniden yaratılmasına da alıştı okur. Bir roman kişinin aynı ya da başka yazarlar tarafından yeniden yaratılması metinler arasındaki ilişkiler ağını kurmadaki yaklaşımlardan yalnızca biri. Bu bakımdan metinlerarası ilişkiler pek çok düzlemde ele alınabilir. Bunlardan biri; yazınsal bir yapıtın daha dar çerçevede bir metnin önceki ve sonraki metinlerle bağlantılarını ve ulamlanmasını sağlayan yeni bir oluşum olarak tanımlanabilir, ancak öncelik - sonralık düzlemlerinde kurulabilecek bağlanımlarda göz ardı edilemeyecek tek değer yaratıcılık ve özgünlüktür.

Metinlerarası İlişkilerin Kuramsal Çerçevesi

Metinlerarasılık her araştırmacıya göre farklı algılanabilen geniş kapsamlı bir konudur. Kuramsal kapsamı kesin çizgilerle belirlenmemiştir. Kimi yazarlar ve eleştirmenlere göre yapıtın oluşumunu hazırlayan ön çalışmaya bakarak değerlendirilir. Kimileri konuyu bir alımlama estetiği olarak algılayıp okurla metin arasındaki alışverişin üstünde dururlar. Söylemsel oluşumu hazırlayan bağlanımlardan yola çıkarak konuyu toplumsal ve tarihsel kaynaklarla aydınlatmaya çalışanlar da vardır.

Julia Kristeva metnin yapısını araştırırken oluşumundan başlayarak metni tüm bağlanımlarıyla değerlendirir. En küçük birim olan sözcüğün metin içindeki konumunu araştırırken sözcüğün en yakın eklemlemelerini önce dizge içinde, sonra daha büyük dizinlerdeki ilintilerini araştırmayı önerir. Bu önermede sözcüğün ya da metnin konumu ve yeri önem kazanmaktadır. Dil yetisinin yazınsal işlevinin uzamsal yönünü önemsemesinin nedenini üç boyutlu bir ilişkiye bağlar: Yazının konusu (sujet), kime yöneltildiği (destinataire) ve dışsal bağlanımları (textes exterieurs), (yani metnin oluşumunu dolaylı yoldan hazırlayan dizgeler). Bu boyutlarıyla sözcük ya da metin bağlanımlarından soyutlanıp tek başına anlamlandırılmaz. Ancak başka sözcüklerle, başka metinlerle çakıştıkları noktalarda metin yeni anlamlamalara açık olur. Özetle Julia Kristeva yazının uzamsal konumundan ya da sözcüklerin eklemlemesinden yola çıkarak konu – gönderilen – bağlam (sujet – destinataire – contexte) boyutlarıyla metnin değerlendirilmesini önerir.

Michael Riffaterre konuya, bir yapıtın kendinden önceki ve sonraki metinleri arasında gelip geçici ya da sürüp giden benzerliklerin ve ilişkilerin okura yansımaları olarak bakar. Anlam benzeşmesinin oluşumunu hazırlayan nedenleri araştırmaz. Yazınsal olsun olmasın metinlerin benzeşmesini çağrıştırdığı ortak anlam açısından yeterli görür. Oysa benzeşme bir açı olarak ele alındığında, açıdan oluşan yansımalar anımsattığı ve çağrıştırdığı tüm görünümlemlerle değerlendirilmelidir. Eleştirinin kapsamında sözdizim, söylembilim, anlambilim ve benzeri yaklaşımlar geçerli olmaktadır. Bu konuda araştırmacı hangi düzlemde karşılaştırma yapacağını saptadıktan sonra eldeki verilere bakarak kendi yöntemini kendisi belirlemelidir. Bu tür bir araştırmacının temelinde kuşkusuz metnin ya da metinlerin karşılaştırılması yatmaktadır.

Gérard Genette, kavramı daha dar anlamıyla benimseyip daha çok metnin (littérarité) yazınsallık niteliği ve değeri üstünde durur. Metnin başka bir düzleme aktarılma durumunu (transcendance textuelle) ilişkin olduğu metinlerle birlikte değerlendirerek metinlerarası benzerlikleri (intertextualité) ortaya çıkarmayı önerir.

Bir metnin bir başka metne anlamsal göndermede bulunması tek bir yazarın farklı anlatımlarında oluştuğu gibi, bir yazardan bir başkasına geçiş de olasıdır. Kendinden önce yazılmış bir metni yorumlama, yaklaşımı ya da yöntemi ne olursa olsun, eleştirinin temel ilkesidir. Bu metne yorumdan ve eleştiriden öte yeni bir anlam getirmekle yaratılan yeni metin daha varsıl olmakta, pek çok anlamsal yansımalar oluşturmaktadır. Bu işlem yazın türünü sınırlandırmaz. Bir destandan, bir romandan, bir şiirden yeni kurgular yaratılabildiği gibi tek bir cümleden esinlenerek yeni anlamlamalar üretilebilir. Bir roman metninden daha karmaşık daha başkalaşmış yeni oluşumlar çıkarılabilir.

Metinlerarası benzeşmeyi sağlayan ortaklıklar her tür oluşumda araştırılabilir. Benzeşmenin izleksele örgeler düzleminde araştırılmasını olanaklı kılan metinler vardır. Takınak durumuna gelmiş pek çok örgenin ve saplantısal yinelenen pek çok simgenin çok sayıda metinde bulunması çok katmanlı eleştirel araştırmalara elverişli yazınsal ortamlardır.

Şu ya da bu biçimde birbirlerine göndermede bulunan metinler arasında yinelenme ve çoğalma özelliğinin temelinde koşutluklar bulunur. Yazar benzerlikleri kişiler açısından oluşturduğunda, aynı özellikleri taşıyan kişiler değişik metinlerde benzer çizgilerle canlanır. İzlekler söz konusu ise bir bağlamdan bir başkasına taşınmakla temel niteliklerini koruyan yeni görünüm oluşur. Kendinden önce oluşan yapıardan yola çıkarak yeni bireşimler elde edilir, anlamsal düzlemde kurguya yeni bir görünüm verilmiş olur. Böylelikle özgün metinden sonra üretilen metinlerdeki benzerlikler, okurun algılamasına sunulur.

Konuya ayrıntılarda farklı bakan kuramcılar, metinlerötesilik (transtextualité) ya da metinlerarasılık (intertextualité) kavramını, bir metni açıkça ya da gizliden diğer metinlerle ilişkilendiren bir yaklaşım olarak tanımlarlar. *Palimpsestes* adlı yapıtında konunun genel çerçevesini çizerken, Julia Kristeva ve Michel Riffaterre' in tanımlamalarına da yer veren Gérard Genette yazınsal ve sanatsal yapıtların ilişkilerini yasalıştıran beş tür tanımlama önerir.

1. Metinlerarasılık (intertextualité): Gérard Genette bu ilişkiyi "bir metnin diğer bir metindeki so-

mut varlığı olarak tanımlar. Alıntı, aşırma ve anıştırma durumları olarak adlandırır.

2. Yanmetinsellik (paratextualité) : Doğrudan gönderme yoluyla ikinci dereceden yakınlık kurulması demektir. "Bir yazınsal metnin oluşturduğu bütün içinde genelde daha az belirgin ama somut bir ilişkiyle oluşturulmuş bir yakınlık söz konusudur. Tam anlamıyla metin – öncesi verilerle kurulan ilişkiyi göz önüne alır. Bu bağlamda başlık, alt başlık, ara başlıklar, önsözler, son deyişler, uyarı yazıları, giriş, öz yazılar, cilt kapağı, resimler ve daha birçok aksesuar özellikler yapıtlar arasındaki bağlantıyı kurar.

3. Yorumsal üstmetinsellik (metatextualité) : Göndermede bulunduğu metnin adını anmaksızın bir metni bir başka metne bağlayan örtük ilişki olarak tanımlanır. Bu noktadaki ilişkide yorum önemsenir, yani üstmetne değgin eleştiri, açıklama ve yorumlamalar bu başlık altında değerlendirilir; yorumlamaya dayalı eleştirel bir ilişkiyi ortaya çıkaran, öykündüğü metne açık açık olmasa da çağrışımlarla göndermede bulunan metinlerarası yaklaşımdır.

4. Yapısal üstmetinsellik (architextualité) : Bu kavram da yine bir üstmetinsellik bağlantısı sergiler. Ancak bu kez yorumsal bir yaklaşım değil yapısal bir oluşum söz konusudur. Yani metin dokusunu, önceki metinlerle türsel bağlanımlarını ve oluşturduğu katmanları açımlayan ipuçlarını ele verir. Türe ilişkin sınıflandırmayı olanaklı kılar; roman, şiir, öykü, anlatı, deneme gibi yazınsal ya da sanatsal tür temel yapısal özellikleri ile 'architexte' in en önemli belirticidir. Metnin salt yapısal bağlanımlarını araştıran, metnin hangi ulamda yer aldığı, hangi türsel özellikler sergilediği, hangileriyle alışveriş içinde olduğunu imleyen, dolayısıyla irdeleyen yönelim olarak da tanımlanabilir.

5. Üst/Alt Metinsellik ilişkisi (hypertextualité) : En geniş anlamıyla öykünme yoluyla eklemlendiği bir B metnini (hypertexte) önceki bir A metnine (hypotexte) bağlayan ulamlanabilen ve dönüşüm sergileyebilen bir ilişki olarak tanımlanır. Yazın yapıtlarının kendi aralarında içerik düzleminde kurulan benzerliklerden hareketle, açık ya da örtük anıştırma, çağrışım

Fevzi Yetkin

AĞRI/YAN

Ağrı/yan tarafımda

İncinmiş ezgi göğşe küs

Sezgisel yanılgıların izdüşümü

Göğse sökün etmiş vaveyla

Kirpiğin kalbe düşman olduğu çağ

Haram malihulyalar bize

Yalancı kutsallıklar, yıkık mabetler

Aşinasız bir karanlık

Uzay zamanın sert sillesi

İlk insan çaresizliği peşimde avcı

Toz değersizliğinde hüviyetim

ve göndermelerle kurulmuş olan yapıt bir öncekini açılımlar, değişime ve dönüşüme hazırlar. Örneğin A metninde anlatının bakış açısı bir romanda başkışı üzerinde odaklanırken gönderge metninde söz başka bir roman kişisine geçerek onun bakış açısından aktarmakla anlatının yapısı bir dönüşüme uğrar. Bu dönüşümde temel olgu kişiler arasındaki bağlantıların korunmasıdır. Bu yaklaşımla aynı anlatı içinde roman kişinin bakış açısını değiştirmekle yeni anlatılar üretilebilir, yeni açılımlar sağlanabilir. Somut örnekler vermek gerekirse *ırmak roman* türü süreç içinde bakış açılarının değişimine en uygun türlerden biridir, bu nedenle değişime uygun bir ortam hazırlamaktadır; hem oylumlu olması hem de olaylar ve kişiler arasındaki bağlantıları koruması bakımından metinlerarasılığa iyi bir örnek olmaktadır. İlginç bir örnek de; polisiye romanlar olabilir. Bir cinayeti çözmek üzere her roman kişisi olayı kendi gözüyle yorumlar; cinayet anlatının odağında sabit bir izlek olarak kalır, değişik bakış açılarından yeni metinlerin yaratılmasına olanak sağlar: Cinayeti çözme çabası yazınsal uzamda anlamı çözme eylemine dönüşebilir. Alt ve üstmetinsellik ilişkisinin en tipik örneklerinden biri de Jean Paul Sartre'ın Gustave Flaubert'in yaşamöyküsünden esinlenerek yazdığı üç ciltlik *L'idiot de la famille* olabilir. Sartre bu roman aracılığıyla geniş bir ailenin aptalı olmayı hak eden dokuz yaşında zar zor okumayı söken Flaubert'in yazarlık serüvenini ve yaşamının diyalektiğini çözmeye çalışır. B metni gerçek bir yaşamdan ve üretken bir yazardan esinlenen Sartre'ın yaşadığı dönemdeki değişen paradigmlar üzerinde düşünülmesine yol açar.

Örneklere de görüldüğü gibi bu tür bir yaklaşımda ikinci derecedeki metin, açık ya da örtük bir biçimde öncekini çağırıştırır ve devamlılığı sağlar, deyim yerindeyse önceki metne aşılınmış yepyeni bir daldır. Metinlerin birbirlerine ulamlanmaları dünya edebiyatlarını varsıllaştırırken, yazın yapıtlarına da devingen bir yapı kazandırır. Bu yolla oluşan çok katmanlı yeni okuma uğraşı bir anlamda okurun katılımını da gerektiren çok renkli ve çok daha keyifli bir okuma, anlama, anlamlandırma ve yorumlama biçimi sunar.

Savaş: Eski Bir Dil

İsa Küçük

Üçüncü milenyum, III. Dünya Savaşı ile başladı denilse yanlış olmayacaktır. Yalan desek, değil. Bu saptamayı doğrulayacak çok işaret ortaya çıktı, çok olay yaşandı ve pek çok açıklama yapıldı. İkiz Kulelerin yıkılmasından sonra sık sık dile getirilir oldu. Olayın devamında Irak ve Suriye’de yaşananlar için kullanılan bu açıklamalar şimdi Rusya’nın Ukrayna’ya karşı tutumu ve sonrası Ukrayna’ya ait iki bölgenin bağımsızlığının Rusya tarafından kabul edilmesi ile iyice öne çıktı. Keşke hiç konuşulmasa ve savaş her zaman en uzak ihtimal olarak kalsa... Şimdilerde hepimiz olan biteni izliyoruz, gözümüz kulağımız oralarda ve oralardan gelecek bir haberde. Şansızlık şu ki, haber yapımcıları da hep yeni bir haber peşin-deler; ekranlar sürekli kırmızı. Dünya diken üstünde “dönmeye” başladı.

Kimi toplumbilimciler, tarihçiler, siyasetçiler... özellikle II. Dünya Savaşı yıkımından sonra başlayan dönemi, BM, benzeri uluslararası örgütler ve iki kutuplu dünyanın yarattığı “yılığ dengesi” sayesinde barışı öne çıkararak, çağımıza, “Barış Çağı” adını vermişlerdi. Yaşanan olaylar bu öngörünün maalesef gerçekçi olmadığını ortaya koydu.

Büyük acıların yaşanmasına nasıl dur denilecek, kim dur diyecek? Sınırlarımızın dışında yaşanan acılardan “bize ne” diyemeyeceğimize göre, oluşacak yıkım ve çekilecek acıları görmezden gelemeyiz. Gılgamış’tan beri kendisini “kahraman” ilan ederek ölümsüzlük peşinde koşan “anti kahramanların” elinde oyuncak olan bu dünyayı nasıl insancıl kılabiliriz. Bu ve benzeri sorulara yanıt ararken, geçen yıllarda izlediğim bir tiyatro oyunu sonrasında günlüğüme yazdığım duygu ve düşüncelerimi okuma gereği duydum. Oyunun konusu ve kahramanlarının yaşa-

dığı mekanın günümüzün en sıcak bölgesi ve yakın çevresi olması, beni defterimin sayfalarına çekti.

**

Polonya Legnica Şehri Helena Modrzejewska Tiyatrosu’nun, Ankara Akün Sahnesinde oynayacağı ŁEMKO adlı oyunu izlemek önemli bir deneyim olacaktı benim için: Tek kelime bilmediğim bir dilde tiyatro oyununu izlemek... Beden dili ne kadar etkin, ses, müzik ve ışıkla bütünleşmiş bir beden dili ne kadar anlaşılabilir onu yaşayarak öğreneceğimi merak ediyordum.

Oyun hakkında, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü’nün program sayfasında şu bilgi veriliyor: “*Łemkler, Karpat Dağları’nın Polonya ve Slovakya bölgelerinde yaşayan Rutenlerdir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Polonya hükümeti tarafından, Polonyalı sivillerin katledilmesinden sorumlu Ukrayna İsyen Ordusu’na destek vermekle suçlanıp ki bu suçlama sadece yarı-gerçektir, Batı Polonya topraklarına göç ettirilmişlerdir. Gurbete dağılmış Łemkler ciddi derecede Polonyalılaşmış, çoğu memleketine geri dönememiştir.*

Aslında bu oyun bir belgesel değil, Karpatlar’da yaşayan dağ adamlarının 20. yüzyıldaki karmaşık tarihini anlatan; kelime, renk ve seslerden oluşan, müzik ve dansla dolu sanatsal bir performanstır.”

**

Konu, Łemkler’in Polonya sınırları ve dışında, yaşadıkları acılar ve sevinçler üzerine bir oyun. Kısaca anladık ki, Lemkler, egemenliklerini elde edemediklerinden, başkalarının buyrukları altında yaşamaya, itilip kakılmaya mahkûm ve mecbur bırakılmışlar. Onların yaşamlarından kesitler ve insanın içinde ek-

sik olmayan bir direnme duygusunun kişiyi düşürdüğü -yücelttiği- halleri gördük. Ukrayna, Polonya, Alman ve Rus yönetimlerinin bu insanlara karşı gösterdiği acımasız kıymlar, yaşattığı acılar... Kendilerinin kimlik arayışı, tutunacak bir dal arayışları, güvendikleri dallara yağın karlar, hiç olmakla, birey olmak, birey olmakla kişi olmak, bir topluma ait olamamak arasındaki gel-gitlerin hüznü... kendi topraklarında sürgün edilmiş, evsiz barsız kalışın yarattığı travmalar ve her şeye karşın yaşama isteği. Ve sonra kendiliğinden ortaya çıkan yeniden ve özgür ve bağımsız yaşama isteği...

Oyun boyunca şunu düşündüm: Başlangıçta “yabancı bir ülkedeyiz ve arkadaşlarımız bizi bir tiyatroya davet etti” demiştim eşime, yanılmışım; bilmediğimiz bir dilde, ama konuşmaları duyup (sanki) anladığımız bir tiyatro oyununu izlemeye gitmişiz... Oyun Türkçe değildi, ama insanlığın ortak dertleri, sevinç ve hüznüleri, acı ve mutlulukları ortak sözcükler, ortak dil olmadan da anlatılabiliyor, anlaşılabilirdi... Çocukluğumuzda oynadığımız “sessiz film oyunu” böyle değil miydi? Bir olayı, nesneyi, durumu, hayvan veya kişiyi konuşmadan hareket ve işaretlerle, imler ve simgelerle anlatmaya çalışmıyor muyduk? Bu tiyatro oyunu “sessiz film” den farklıydı, ses vardı, “duyuyorduk” ve anlıyorduk. Anlatılan, bilmediğimiz bir dilde de olsa, dikkatle izledikten sonra anlamak kolaylaşıyordu. İnsanlar, hiç konuşmadan anlaşabilirmiş. Bunu daha ilk dakikalarda yaşayarak öğrenmiş olduk.

Bununla birlikte, anlamamızı “Türkçe Üst Yazı”nın kolaylaştırdığını belirtmem gerek; neredeyse konuşmaların tamamına yakını sahnenin üstündeki küçük perdede Türkçe olarak aktarıldı. Oyuncuların beden dili, ses tonlamaları ve ışıkla bütünlenmiş hareketleri söylediklerini anlamamızı daha da kolaylaştıran unsurlar olarak ortaya çıktı. Büyük baba Orest, eşi ve torunları tam bir doğallıkla oynadılar; başka bir ülkede değilmiş gibiydiler ve kendilerini yaptıkları işle bütünleştirerek tamamen işlerine vermişlerdi. Diğer taraftan, “iki daktiloyu” canlandıran kadın oyuncuların hem “daktilo” hem de o daktilolara sinmiş bürokratik ruhu yansıtmaları görülmeye değer, olağanüstü bir başarı olarak iz bıraktı bende.

Oyunun baştan beri içinde olan ve “yaşadığımız anı” temsil eden iki gencin neredeyse hiç konuşmadan, hal ve hareketleri ile eskinin değerlerini yadsınamaları, önemsiz bulmaları ama öğrendikçe kendilerini o değerlerin bir parçası ve savunucusu haline getirmeleri de önemli bir boyut olarak akıllarda yer etti.

Son bölümde Orest’in, tanrı ile baş başa kalıp karşılıklı konuşması ve tanrıya “ben sana ne kötülük yaptım da bana bunca eziyet ve ceza çektirdin?” sorusu, oyunun, evrensel bir boyut kazanmasına neden olan olgularından biriydi. Her insan, yaşamının bir yerinde bu veya benzer bir soruyu sormaz mı tanrıya? Yanıt alır mı, bir çıkış yolu bulur mu bilinmez, ama bu soruyu çok sık sorarız tanrıya, sormalıyız da. Ama, ondan önce kendimize sormamız gereken bir soru yok mu? Ölümsüzlük, insan kalarak yaşamayı başarmaktan başka nedir ki?

**

Devlet, kendini her türlü kimlikten arındırıp, tam bir tarafsızlık içinde varlığını göstermedikçe, her türlü din ve etnik aidiyet duygularından kendisini arındırıp “insanileşmedikçe” savaş, işkence, eziyet, sürgün, acı ve ölümler yaşanmaya devam edecek; oyunda bunu gördük. Tek çare, devletin kendisini tümüyle tarafsız kılacak bir yapıya dönüştürmesi; insan karşısında eli kolu bağlı bir hale gelmesi olsa gerek. Değilse isimler, nitelikler, sıfatlar ne olursa olsun, insan için kurtuluş yok. Herkese eşit mesafede uzak ve eşit mesafede yakın bir devlet oluşturmadıkça, acılar yaşanmaya devam edecek. İzlediğimiz, insanlığın dramıydı ve bu bir oyun değildi. O süreci tüm çıplaklığıyla izledik. Başka bir ülkenin sanatçılarının dilinden duyup görünce anlamak daha kolay oldu, izlemekle kalmadık, yaşadık. Gördüğümüz bizim acımızdı, dünyanın neresinde yaşanırsa yaşasın “bizim”; insanın, insanlığın acısı.

Acıların yaşanmadığı, yaşanmayacağı bir dünyayı kurmak çok mu zor?

Çocuk

Şahbender Korkmaz

Yatak odasının perdesini aralayıp sokağa bakıyorum. Ortalık sessiz. Seyrek bulutlu güneşli bir hava. Doğanın yağmur hazırlığı yok. Dışarı çıkıp, dere boyunda, elma bahçesinde, bostanda gezmeyi düşünüyorum. Bir sabah sigarası iyi gelir. Tütün kokusu, sonbahar kokusuna karışır. Bahçede yerlere kilim gibi serilmiş, sararmış yaprakları tekmelerken, bir elma bulurum, ısırırım. Sigara altı olur. Yaprak hışırtıları kuş seslerine karışır, müzik olur. Ellerim pantolon ceplerimde düşünürüm, düşünürüm. Düşündükçe içimden akan sızı damarlarımı yakarak dolaşır, kalbimin derinliklerine ulaşır. Annemin elma bahçesine uzanan sesini duyarım.

Perdeyi kapattım. Yatağıma gömüldüm. Ne elma bahçesi var, ne tütün kokusu, ne annem...

Karım ilk kez terk etti beni. Dönecek mi bilmiyorum. Bavulunu toplayıp gitti. Dolabında üç beş eşya var mıydı yok muydu bilmiyorum. Gardıroba hiç bakmadığımı hatırladım. Parası var mıydı yok muydu bilmiyorum. Hiç para lazım olmamıştı, her şeyi ben alıyordum. Faturaları ben ödüyordum, haftalık pazar alışverişini ben yapıyordum, her maaşta komodinin üzerindeki vazunun içine biraz para bırakıyordum.

Hafta sonuna denk gelmeseydi iyi mi olurdu?.. Akşam karanlığında, plakasını alamadığım taksiye binip gitmeseydi iyi mi olurdu. Taksiye binerken bana dönüp, son kez görüyormuş gibi bakmasaydı iyi mi olurdu...

Öğleden sonra Almanya'dan dayım aradı. Çok güzel dayım, tek dayım, çocukluk arkadaşım, abim... Doktorun biri ona ömür biçmiş. Altı aydan beş yıla kadar değişen bir süre demiş. İstatistiklere göre ancak yüzde biri beş yılı doldurmuş. Tanrı devreye girer mi, dayımın ömrü uzar mı bilmiyormuş?..

Çok ağlayamadım. Doktor geçen sene üzülmeyi yasakladı bana. Saçlarım dökülmüş, bıyıklarım yere düşermiş, ciğerlerime kadar ürtiker olurmuşum.

Acıya isyan koşmam lazım, yayalara kırmızı ışık yanıyor. Sanki durursam acıyı dindiremeyeceğim,

acıyla aramdaki orantısızlığı kaldıramayacağım. Alt geçide yöneliyorum, metro girişinde güvenlik görevlisi üzerime X-Ray cihazı tutuyor. Tabii ki cihazdan rahat geçiyor acım. Düşsem, bayılsam insanlar başıma birikse. "Yazık lan, yazık" dese. Yaşlı bir kadın pet şişeyle yüzüme su dökse. Sıçrayıp kalktığımda "ne berbat rüyaydı lan" desem. Rüyayı bile sevsem, rüya olduğu için şükretsem.

Dayım beni küçükken su değirmenine götürmüştü. Katırlara ikişer çuval buğday yüklemiştik. Değirmen uzaktı, bir saatten fazla yürümüştük. Çok yorulmuştum, katırlar benden çok daha fazla yorulmuştu. Kapıda saçları, bıyıkları, kaşları ve kirpikleri bembeyaz bir adam duruyordu, korkmuştum. Kocaman yuvarlak bir taş, oluktan usul usul dökülen buğdayı eziyordu. Öğlene kadar acıkmamıştım. Değirmenin yanında manav vardı, manavın yanında bir de bakkal. Galiba ikisi de aynı adama aitti. Dayım bana öküz gözü gibi kül renkli Arapgir üzümü aldı. Adam kesekağıdına iki salkım üzüm koymuştu, taze ekmekle iyi gitmişti.

Ben çocukken, dayım benim abimdi. Bir defasında oyun için burnuma fasulye sokmuştum. Dayım, burnumda unuttuğum fasulyeyi bir tel parçasıyla çıkarmıştı. Fasulyenin çimlendiğini görmüştük. Burnum şişmişti, çok acımişti ama sonraları anlatıp anlatıp gülmüştük.

Dayım ölecekmiş, kesinmiş. Annem babam zaten çok önceden öldü. Akşama doğru karım telefon etti, bir daha dönmeyecekmiş. Gardıroptaki giysileri kapıcıya verecekmişim. Buzdolabında yemekler varmış, bozulmayacakmış...

Telefondaki karımın sesi miydi, niye bu kadar yavandı, kararlı ve kesindi anlamaya çalışıyordum. Susmakla zaman kazandığımı sanıyordum. Karım, "orada mısın, duyuyor musun?" dedi.

"Duydum, duydum" dedim.

"Acaba bir çocuk mu yapsaydık?.."

Doğumunun 105.Yıldönümünde Mehmet İhsan Hınçer'i Anarken

İrfan Ünver Nasrattınoğlu

Folklor konusuyla ilgilenmeye başladığım yıllarda, iki dergiye abone olmuştum. Bunlardan birisi, Tahir Kutsi Makal'ın "Tarla"sı, öteki ise "Türk Folklor Araştırmaları"(TFA) idi. Derlediğim yazıları bu iki dergiye gönderiyordum ve bu vesileyle zaman zaman dergiyi çıkaran kişilerle mektuplaşıyordum. O arada ben de Ankara'da yayımlanmakta olan Hür Anadolu gazetesinde önceleri onbeş günde bir, sonra haftada bir gün "Folklor Sayfası" düzenlemeye başlamıştı ve bu sayfaların bulunduğu gazetenin en az 50 nüshasını, folklor ile ilgili kişi ve kuruluşlara bizzat postalıyordum. İhsan Hınçer gibi, yüreği sevgi dolu ve özellikle genç-amatör folklorculara destek olan bir kişiyle mektuplaşarak da dost olmak benim için büyük zevk ve kazançtı. Nitekim onun sayesinde bana Makedonya'nın kapıları açılmıştı. 1976 yılında kendisine gönderilen bir sempozyum davetiyesini bana vermiş, ben de önerdiğim bildirinin kabul edilmesiy-le ilk Üsküp seyahatini yapmıştım. O tarihten sonra da her yıl bir veya iki kez Makedonya'ya gidip gelmiştim. (1) Hınçer sayesinde gittiğim ilk Makedonya seyahati bana, tüm eski Yugoslavya'yı, Arnavutluk ve Kosova'yı da tekrar tekrar gezip görebilme olanağını yaratmıştı.

Ankara'yı teşrif ettiğinde mutlaka görüşüyor, folklor çalışmalarımız hakkında birbirimize bilgi aktarıyor; yurt içindeki kimi etkinliklerde beraber oluyorduk.

Ağabey-kardeş ilişkilerimiz gelişince benden TFA dergi için reklam bulmamı istemiş, ben de elimden gelen çabayı göstererek bu konuda yararlı olmaya çalışmıştım. Evlatlarıyla birlikte, ama tamamen kişisel çabalarıyla yayımladığı dergiye, reklam konusunda bankalara, abone konusunda Kültür Bakanlığına si-temleri hiç bitmemişti ve yerden göğe haklıydı...

31.12.1978 tarihli mektubu beni üzmüştü. Diyordu ki;

"Kardeşim Nasrattınoğlu,

Aralık ayının 14'ünde Cerrahpaşa hastanesine yattım. 15'inci günü bir mesane tümörü ameliyatı geçirdim. 4-5 aydan beri bel ve kalçamda tahammül edilmez ağrılardan şikayetçi idim. Ameliyattan sonra da ağrılar geçmedi. Bunun üzerine radyoterapi servisine nakledildim. Belimden ve sırtımdan 20 seanslık telekobalt ışınlanmasına başlandı. Şimdiye kadar 5 defa ışınlandım, bakalım doktorların bekledikleri selâhi bulabilecek miyim? Hastaneye yatmadan 5 gün evvel belimden aşağısını taşıyamaz duruma gelmiştim. Adeta yarı mefluç durumdaydın."

Bu mektubu kızı Nursel'e yazdırmış olduğunu da sözlerine ekleyince epey endişe duymuştum. Nitekim 01 Şubat 1979 akşamı saat 19.00 sularında beni telefonla arayan oğlu Bora Hınçer, prostat kanseri olduğunu söyleyerek, babasının her gün daha kötüye gittiğini belirtmişti. Hastalığını bilen İhsan ağabey, "Galiba Cahit Öztelli'nin ölüm yıldönümünde öleceğim!" diyormuş!...

Hasta yatağında bile TFA dergisini düşünen büyük folklorcu bana yazdığı 17.03.1979 tarihli uzun mektubunda yakındığı hususlar şunlardı:

"Bir ayı geçen zamandan beri evde yatıyorum..."

...Derginin işleri yığıldı kaldı..Reklam için bankalardan cevap gelmedi...Basımevi, kâğıt, klişe ve ambalaj masraflarının yükselmesi bizi müşgöl durumda bırakıyor.

...Kültür Bakanlığı abonelerinin kesilmesi durumumuzu iyice zorlaştırıyor. Mart ve Nisan sayıları basımevinde dizgi sırası bekliyor.

...Aziz Nesin Yıllığına yazdığın yazıyı okudum, bir boşluğu dolduruyor. Ben de 1,5 ay gecikmeyle yıllığa bir yazı yollamıştım, Aziz bey baskıya yetiştirmiş. Bilmem bu yazım masa başı kültür reformistlerine bir ders verebildi mi? Kulağınıza bu yazının uyandırdığı akisler

hakkında bir şey geldi mi? Yoksa Kültür Bakanlığının ve Milli Eğitimin kulakları hâlâ tıkalı mı?

...Milli Folklor Araştırma Dairesinin Nail Tan'ın Kültür Bakanlığı ilgililerinin dergimize karşı bu yılki tutumları hakkında bir bilginiz var mı? Seni Bakanlık ilgilileri kendilerinden sayıyor mu? İlişkileriniz ne durumda? Bana karşı antipatisi olan kimler var? Dergi aboneliği neden neden 372'den 67'ye indirilmiş? Benim halkçı, dil kurumcu olduğumu bilmeyen yok. Acaba şahsi bir sebep mi var?"

02.04.1979 tarihli mektubunda İhsan Hınçer, yine dergiyle ilgili sıkıntılarını anlatıyor ve mektubunun bir yerinde de şöyle yazıyordu:

"...Nail Tan'ın dergiye gösterdiği ilgiyi Nejat Birdoğan da gösteriyor. Bu iki dosta ayrı ayrı şükran borcumuz var. Daima bizleri desteklemişlerdir."

Haziran ayının birinci günü telefonla beni arayan İhsan ağabey, üç istekte bulunmuştu:

1. Vehbi Cem Aşkun'un fotoğrafı,
2. Az sayıda basıldığı için, TTB Gösteriler Şubesi'nden derginin Mayıs sayısının fazla nüshalarının geri gönderilmesinin sağlanması.
3. Kültür Bakanlığı Dış İlişkiler Şubesi tarafından abone olunan derginin, nerelere ve kimlere gönderildiğinin öğrenilmesi.

O uzun telefon görüşmemizin son görüşme olacağını tahmin etmiştim. Nitekim 11 Kasım 1979 tarihinde, bu folklor fedaisini kaybetmiştik. Ölünceye kadar folklor, onun yaşama biçimi olmuştu ve ölünceye kadar bir ekol olan TFA dergisinin yayınını sürdürmüştü.

25 Aralık 1979 tarihli mektubunda Bora Hınçer;
"Değerli Kardeşim Nasrattınoğlu,

İzninle ben de, Babamın sana hitap ettiği şekilde mektubuma başladım, Rahmetli seni gerçekten takdir eder ve çalışmalarını beğenirdi. Yardımların için müteşekkirdi.

... Dergimizin Ankara'daki işleri için, eskiden olduğu gibi bize yardımcı olabilirsen, en büyük katkıyı yapmış olacaksın. Ankara'da pek çok akraba, dost ve arkadaş olmasına karşın, senin folklorla olan tutkun, dergimize gösterdiğin ilgi, bu yardımı senden dilememize neden oluyor. Zaten dergimiz ancak sen ve senin gibi folklor aşığı dostların sayesinde ayakta durabilecek..."

Hınçer'in vefatından sonra Kasım 1979 sayısı olarak yayımladıkları "İhsan Hınçer Özel Sayısı" ile TFA Dergisi tarihe karışmıştı.

Bu özel sayıda yer alan yazılara değinmeden önce, derginin birinci sayfasında yer alan büyük şairimiz Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirini sunmak istiyorum:

AĞIT

İhsan Hınçer gömütün önü ne kalabalık

Hayır tanıdıkları söylemiyorum

Öbür yandakiler

Şalvarlıların saç kınalı

Çaydağracıların ellerinde mum

Yansıtır hepsi

En uzak geçmiş yarından

Bilgiyle erdemle seviyle

Çıkmışlar gelmişler sessiz

Derginden, Türk Folklor Araştırmaları'ndan

Anlam dolu yerle gök

Ulu bir aydınlık var kara günde

İhsan Hınçer besbelli

Yaşayacaksınız

Bu binlerce yazının ölümsüzlüğünde

Dergide yer alan yazılar ise şunlardır:

-Bora Hınçer: İhsan Hınçer'in yaşam öyküsü

-Arslan Kaynarca: İyi insan, değerli dost İhsan Hınçer

-Hikmet Dizdaroğlu: İhsan Hınçer'i anarken

-Saim Açıkgöz: Yaşamını adamak dediğin

-Kerim Yund: Buhurdan

-Türker Acaroğlu: Dostum İhsan Hınçer

-Sadi Yaver Ataman: Bir direk daha yıkıldı

-M.Şakir Ülkütaşır: O, Türk folklorunun sesiydi

-Saim Sakaoğlu: Son ziyaretim ve hatırlattıkları

-İrfan Ünver Nasrattınoğlu: Öksüz kaldık

-Nail Tan: Türk folklorunun büyük kaybı

Dergide ayrıca, Hınçer'i tanıyanlardan alınan kısa cümleler; cenaze töreniyle ilgili fotoğraflar, ailenin teşekkür mesajı ile birlikte, Hınçer'in yazdığı son derece duygusal bir uzun şiiri yer almaktadır. İhsan ağabey aynı zamanda mükemmel bir şairdi. Fiilen gazetecilik yaptığım yıllarda, Devrim gazetesinde onun şairliği ile ilgili bir yazı yayımlamış, üç tane de şiirini kullanmıştım. Yayımladığım, ulusal duyguları içeren şiirini buraya almak isterim:

BAYRAK

O bir ölüm haberi oldu, her Türk hasmını
O her akında önde şerefle dalgalandı.
O bir yıl evvel yine bugünkü gibi şendi
O her akında önde şerefle dalgalandı
O gazi olmasını gördü Çanakkale'nin
O en büyük süsüdür, her evin her kalenin
O zaferle geçirdi her seferi her çağı
O her sabah şafağa renk veren Türk Bayrağı.

Dolu Dolu Geçen Yıllar

Mehmet İhsan Hınçer, 14 Mart 1916 tarihinde Konya'da doğdu. 6 yaşında babasını kaybetti. İlkokulu Konya ve Kayseri'de bitirdi. Ortaokulda okurken dedesinin aktar dükkanında çıkan yargında feci şekilde yandı. Uzun süre yanıklar içinde yatarken, kasiğin az altında sağ bacağı kesildi. 1935'de annesini de kaybetti. Ablasıyla ağabeyinin desteğiyle yavaş yavaş kendini toparladıktan sonra yazmaya başladı. O arada "Ekokon" gazetesinde düzeltmen olarak işe girdi ve burada şiirlerini ve yazılarını yayınladı. 1936'da "Türklük Bir Yanardağdır" adlı ilk eseri basıldı ve bunu 1937 yılında da "Türk İsterse" ve "İstiklalimin Menkıbesi" adlı kitapları izledi.

Öğretmen olan ablasının İstanbul'a atanmasıyla, onunla birlikte o da gitti ve Beykoz'a yerleşti. Konya'da başlayan Halkevi tutkusu, İstanbul'da devam etti. Eminönü Halkevi Edebiyat Kolu'na girdi. Burada Tarık Zafer Tunaya, Mehmet Halit Bayrı, Naki Tezel, Meliha Avni Sözen, Nusret Safa Coşkun ile birlikte çalıştı.

Lise sınavlarını da verdikten sonra, 1940 yılında İstanbul belediyesi Beşiktaş Şubesine memur olarak girdi. 1941'de İstanbul belediyesi Tahsilat Müdürü oldu ve tam 39 yıl Belediye'de görev yaptı. 2 Ağustos 1942'de Kebire hanımla evlendi. 1943'de Bora,

1948'de Çora, 1960'da da Gürsel ve Nursel dünyaya geldiler. Üç oğul ve bir kız çocuğuna sahip olan Hınçer, torunlarını da görmek mutluluğunu yaşadı.

1942'de 4. Kitabı olan "İnkılâp Türküleri" ni yayımladı.

Tüm folklorcular için bir okul olan Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin ilk sayısı ağustos 1949 tarihinde yayımlandı. Folklor ile meşgul olan hemen herkesin bu güzel deride bir ya da birkaç yazısı yayımlanmıştı. Bu güzel insan, bu adam gibi adam İhsan Hınçer, maalesef 11 Kasım 1979 tarihinde Hakk'ın Rahmetine kavuştu... Ben onun mekânının Cennet olduğuna inanıyorum.

Vefatını müteakip, yazıp, TFK dergisinin son sayısında yayımlanmış olan yazımı da buraya almak isterim:

ÖKSÜZ KALDIK

Türk folklorunun en büyük kişisi İhsan Hınçer'in ölümüyle tüm folkloristler öksüz kalmışlardır. Onun geleneksel Türk kültürünün yaşatılması için verdiği savaşım her türlü takdirin üstündedir. Salt Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin, 30 yılı aşkın bir süre yayımlanabilmesi bile başlı başına bir olaydır. Çünkü bu olayı, T.C.Devleti ve hükümetleri bile yaratamamıştır.

İhsan ağabeyle yıllardır tanışıyor, yazışıyorduk. 10 yıldan bu yana da onun dostları arasında yer almak mutluluğunu elde etmiştim. Ankara'ya geldiği zamanlar, mutlaka telefonla da olsa arar, hatırımızı sorardı. Halkbilim konusunda amatör çalışmalar yapan herkesi olduğu gibi, bizi de teşvik eder, araştırmalara yöneltirdi.

Zaman zaman Konya'da, Silifke'de, Mut'ta çeşitli seminer veya kongrelerde birlikte oluyor ve birbirimizi daha iyi tanımak olanağını buluyorduk.

Son aylarda, hasta yatağında yatarken, en çok üzüldüğü konu, evlatları kadar sevdiği dergisiyle ilgili sorunlardı. Yıllardır desteklediği bir siyasal parti, iktidar olur olmaz, derginin abone sayısını 372'den 67'ye indirmişti.

İhsan Hınçer'in, Nesin Vakfı tarafından yayımlanan Edebiyat Yıllığı (1979)'na yazmış olduğu öykü çok ilginçtir. "30.Yılında Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin Öyküsü ve İhsan Hınçer" başlıklı yazı, Türk

halkbilim tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu öyküde Hınçer, dergiyi yaşatabilmek için verdiği savaşı anlatıyor ve şunları yazıyordu:

"...Bekleyen derviş, muradına ermiş derler. Önce Kültür Bakanlığı'ndan abone dilekçemize yanıt gelmişti, dilekçeyi verdiğimiz tarihten 8 ay sonra sevinçle açtık, okuduk. Son 1977 yılında Kültür Bakanlığı'nın olmuş bulunduğu 371 abone, 67'ye indiriliyordu. Sayısı 5 lira olan dergimiz abonelere taahhütlü olarak dergimizce gönderilecekti. Sonra da abonelerin taahhütlü belgeleri her ay bakanlığa sunulacaktı. 1978'in Kültür Bakanlığı bir halk kültürü dergisini yayınlamak için her şeyi yapıyordu."

Bundan sonra Hınçer, acı acı yakınmaya devam ediyor ve Kültür Bakanlığı'nı yerden yere vuruyordu! Hınçer Milli Eğitim Bakanlığı'ndan da aynı biçimde yakınıyor ve karşısına çıkarılan güçlükleri anlatıyor ve şunları söylüyordu:

"İşte derginin 30'ncü yaşına bastığı yılda bunlarla uğraşıyoruz. Bir önceki hükümet dönemindeki yönetmeliği, bu dönemin hükümeti devrinde bu konunun uzmanı geçinenler, daha da katılaştırmışlar, kitaplıkları, eğitim merkezlerini, okulları dergisiz bırakmayı düşünmüşler, bir de çifte sansür yöntemi getirmişler..."

Görüldüğü gibi onun üzüntüsü, yıllardır yurdu-muzdaki bütün kütüphanelere girmiş bulunan Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin artık, kütüphanelere girmeyeceği ve koleksiyonun eksik kalacağıydı. Bize yazdığı bir mektupta bu üzüntüsünü belirtiyor ve kütüphanelere ücretsiz olarak dergi göndermeyi düşündüğünü söylüyordu.

Bir başka mektubunda ise Nesin Vakfı Yıllığı'ndaki yazısına değinerek; "Bilmem bu yazı masa başı reformistlerine bir ders verebilecek mi?" diyordu.

Son yıl yıl içerisinde dergi çok sevdiği evlatlarının, özellikle Bora ve Nursel'in çabalarıyla yayımlanabiliyordu. En büyük dileğimiz, tüm folkloristlerin yayın organı olan TFA'nın yayını sürdürmesidir. Bunun için herkes kendisini görevli saymalıdır. Dergiye abone bulunması, reklam temini konusunda hepimiz, her türlü çabayı göstermekle yükümlüyük. Hepimizi yetim bırakan İhsan Hınçer'in gözü kadar sevdiği, bir başka deyişle en büyük evladı dergimizin, aralıksız yayını, her şeye rağmen sağlamalıyız.

Canımız İhsan ağabeyimiz önce gözlerinden çekti; sonra Cahit Öztelli'yi alıp götürün amansız hastalık yakasına yapıştı. Ama o öylesine yaşam dolu, öylesine güçlü bir insandı ki, amansız hastalığın getireceği sonucu, uzun süre geciktirdi. Bu gecikmeler bizi zaman zaman umutlandırdı. Ama akıbet kaçınılmazdı ve bir gün gelecekti...

Bizi en çok üzen husus, ölüm döşeginde yattığı günlerde, dergiye, dolayısıyla onu vurulan darbelerdi. Bu darbeler çok güvendiği çevrelerden, desteklediği bir hükümetin bakanlıklarından geliyordu. Onu ölüm döşeginde üzüntüye sevk etmiş olanların birazcık olsun utanmış olmaları, tesellimiz olacaktır.

Evet, öksüz kaldık...Hepimizin başı sağolsun...(2)

-
- (1) a. İ.Ü.Nasrattınoğlu, Makedonya Ve Struga'81 (1981)
 b. Nasrattınoğlu Seyahatnamesi: Makedonya, (2009)
 c. Nasrattınoğlu Seyahatnamesi: Arnavutluk ve Kosova (2009)
 ç. Makedonya Çalıklı Hidrellez Bahar Şenlikleri Uluslararası Türk Kültür Sempozyumu, 20.Yıl Monografi, (2015)
 (2) TFA, Sayı 364, Kasım 1979, İhsan Hınçer Özel Sayısı, s.8842-8843

0 Kadın

Aytekin Karaçoban

Düşlerimde havada uçtuğum zamanlar çokcadır. Bu uçuşlar sırasında bedenim kimi zaman tüy gibi uçar, kim zaman kurşun gibi ağır olur. Ağır olduğu zamanlarda uçmak için gösterdiğim çabadan mıdır, yoksa başka bir şeyden dolayı mı bilmem, ter içinde ve yürek çarpıntısıyla uyanırım.

Kimi zaman uçma düşümü karabasana çeviren şeylerden biri, kanatsız olduğum için yere düşüp parçalanmak korkusundan daha çok elektrik telleridir. Uçtuğum yerler genellikle kent ortamı olduğundan, birkaç metre yüksekte birbiriyle keşişen, bir tür korku ağı oluşturan teller arasından, onlara çarpmadan süzülme için bütün becerikliliğimi göstermem gerekir.

Bu kez başka bir uçuştum. Hiç alışık olmadığım bir uçuştum. Bunu nasıl başardığımı verdiğim şaşkınlığa eğlendiriciliği de katıldı.

Kırsal bir ortamdaydık. Yüzleri maskeli, gözleri öfke dolu, ellerinde sopalarla çevremi sarmış bir topluluk ortasında ne yapacağımı bilemeden duruyordum. Neden sopalıydılar, neden çevremi sarmışlardı bilmiyordum. Sanki küfrediyorlar, işimi bitireceklerini söylüyorlardı. Sanki, diyorum çünkü seslerini duymuyordum, ama küfredtiklerini ve işimi bitireceklerini söylediklerini iç kulağım duyuyordu. Düş bu ya, oluyor işte.

İçlerinde bir tek kadın vardı, bir tek kadın... Yalnızca o maskesizdi. Tanıyordum onu. Fransa'ya ilk geldiğim dönemde evinde kiracı olduğum, bir süre sonra ev sahibi-kiracı ilişkimizin sevgili ilişkisine dönüştüğü kadındı. Bir tartışma anında bana, «Sen kadınlar konusunda hiçbir şey bilmiyorsun!» dediği için çok kızdığım, gelgör ki

o zamanlar yeterince Fransızca konuşmadığım için derdimi tam olarak anlatamadığım kadındı. Kendimi ezilmiş, yaralı duyumsamıştım. İlişkimiz kısa sürede sona ermişti. Aradan yirmi yıl geçtikten sonra onun izini bulmak, kendisiyle görüşmek ve yirmi yıl önce dile getirdiğinin doğru olduğunu kendisine söylemek istemişim. O zamanlar nice genç olduğumu, nice deneyimsiz olduğumu, bu deneyimsizliğin nedenlerini kendisine anlatmak istiyordum. Olmadı.

Çevremdekiler üstüme üstüme gelirlerken, çember giderek daralırken ben onunla bu tartışma anını düşünüyordum. Düşünüyordum düşünmesine de, durum hiç de iç açıcı değildi. Onlara karşı duracak ne gücüm ne de yeteneğim vardı. Birdenbire uçabiliyor olduğum düşüncesi bütün bedenimi büyük bir güçle donatıverdi. Havaya kalkmış sopalar çok yakınımıdaydı. Bacaklarımla çömelir gibi yaptıktan sonra yaylanarak birdenbire kendimi havaya fırlatıverdim. Bir füze gibi. Başımın üstünde korkacağım elektrik telleri de yoktu nasıl olsa. Ben yükseldikçe aşağıda kalan topluluk gittikçe ufalıyordu. Şaşkın bakışları üstünde yükselirken onlara el sallıyor, alay edencesine kahkahalar atıyordum. Hatta suda kulaç atıyormuş gibi el kol hareketleri yaparak bir daire çizmekten bile geri kalmadım. Korkunun yerini eğlence almıştı.

Birdenbire uyandım, daha doğrusu uyandırıldım. Eşim omuzumdan tutmuş, sarsıyordu. “Kulağımın dibinde bu kahkaha da nesi? Neye gülüyordun öyle?” diye sordu. Karşılık vermedim. Yan tarafa döndüm yeniden uyumaya çalıştım. Düşümün devamını görmek istiyordum.

Nail Tan**Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Halkbilimi Bölümü'nde¹****Serpil Aygün Cengiz**

Serpil Aygün Cengiz: Arkadaşlar bugün, biliyorsunuz Facebook'taki ders grubumuzdan da yazmıştım, Nail Tan Hoca'mız bizimle beraber. Kendisi kabul etti, lütfetti, çok teşekkür ediyorum, Hoca'm buraya geldi. Kendisi canlı tarih, anlatacak zaten, hem kendi hayat hikâyesini hem de Millî Folklor Enstitüsü'nün kuruluşundan itibaren bugüne kadar olan sürecini. Başından itibaren sonuna kadar sürecin içinde olan ve şimdi hayatta olan ve halkbilimi alanında emeği geçen, neredeyse herkesi tanıyan ve ilk Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi'nden itibaren bütün milletlerarası folklor kongrelerine katılmış; Hoca'm, şu anda kaç kişisiniz toplamda bilmiyorum bu durumda olan, ben bir tek sizi biliyorum bütün kongrelere katılmış olan.

Nail Tan: Bütün kongrelere katılmış olan bir de Saim Sakaoğlu var. O ve ben, iki kişiyiz. Bütün kongrelere katılmış. Diğerleri... Ara vermiş olanlar var. Birinci kongreye katılanlardan altı yedi kişi var ama diğerlerine, bütün kongrelere katılmış olanlar Saim Sakaoğlu ve ben, iki kişiyiz. Dokuz kongreye de katıldık.

Serpil Aygün Cengiz: En son Ordu'da yapıldı, orada beraberdik.

Nail Tan: 2017'de, evet.

Serpil Aygün Cengiz: Şimdi Hoca'm, bir şey daha eklemek istiyorum ben. Sınıfta arkadaşlar şu anda iki de misafirimiz var. Onları özellikle söylemek isterim. Beyza Gültekin DTCF Halkbilimi Bölümü mezunu, 1998 yılı mezunu. Şu anda Türk Dil Kurumunda çalışıyor dil uzmanı olarak. Bu çok önemli bir bilgi bizim için. Bu şu demek; Halkbilimi Bölümü mezunları sayıları çok az olsa da benim bildiğim DTCF

Halkbilimi Bölümü mezunu üç kişi var Türk Dil Kurumunda çalışan, değil mi Beyza? Adem Terzi var, bir de Abdullah Durkun var. Türk Dil Kurumuna da hani bu alan mezunu alarak, onlar yerleştiler. Bir de Türk Dil Kurumu, biliyor musunuz bilmiyorum, lisans, *master* ve doktora düzeyinde halkbilimi öğrencilerine de burs veriyor. Aylık bin lira civarında, belki bin liradan daha fazla ve şu anda bizim bir yüksek lisans öğrencimiz Ümit [Karaduman], bu sene Türk Dil Kurumunun verdiği yüksek lisans burslarından birini kazandı [Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü] Halkbilimi [Anabilim Dalı] öğrencisi olarak. Aynı zamanda Türk Dil Kurumunun dergileri de var. O dergilere de yazı yazmak mümkün ve [Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü] Disiplinlerarası Sosyal Psikiyatri Anabilim Dalı öğrencisi olan bir öğrencimiz öyküsünü yolladı ve öyküsü yayımlandı. Telif ücreti de ödüyor Kurum yazarlara. Bunları da yeri gelmişken söylemiş olayım. Şu anda sınıftaki diğer misafirimiz de Dr. Reşide Gürses, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 1986 yılı mezunu. O da Türk Dil Kurumunda dil uzmanı olarak çalışıyor, o da bizim misafirimiz. Başka, Pervin [Ünlü Soydemir] Hanım var bir de...

Pervin Ünlü Soydemir: Misafirlikten çıktım ben, Hoca'm.

Serpil Aygün Cengiz: Doğru, misafir değil, ev sahibi, çünkü [Pervin Hanım] yüksek lisans tezini yazıyor şu anda. Böyle [Nail Tan] Hoca'm, çok teşekkür ediyorum tekrar, geldiğiniz için. Biz sizi tanımak istiyoruz.

¹ Nail Tan, 6 Nisan 2018 Cuma günü Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi Bölümü'nde Prof. Dr. Serpil Aygün Cengiz'in verdiği lisans dersine konuk olarak katıldı. Nail Tan'ın konuk olduğu derste yaptığı bu konuşmanın deşifresini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi Bölümü mezunu Seda Güzel yaptı.

Nail Tan: Evet değerli Serpil Hoca'm ve değerli halkbilimci adayları, sevgili öğrenciler... Yirmi yıla yakın üniversite sınıflarına girmemiştım. Yedi yıl Gazi Üniversitesinde halkbilimi dersine girdim. O zamandan bu yana ders vermek nasip olmamıştı. Gerçi bu bir ders değil sohbet, konferans çerçevesinde konuşuyoruz. Nasıl halkbilimci oldum ve Kültür ve Turizm Bakanlığında halkbilimi alanındaki hizmetleri nasıl başlattık, onu size özet olarak anlatmaya çalışacağım. Daha önce değerli Hoca'nız Serpil Aygün Cengiz ve arkadaşları benimle röportaj yapıp Folklor Enstitüsünü nasıl kurduğumuzu, ilk çalışmaları kamerayla kaydedip yayımlamışlardı.² Yine Hocanızın benimle yaptığı bir röportaj *folklor/edebiyat* dergisinin son sayısında yayımlandı.³ Onları muhakkak siz okuyorsunuz, takip ediyorsunuz. Anlattıklarımın önemli bir kısmı böylece yazıya geçmiştir, ama benim ağzımdan dinlemenizin tabii farklı yönleri olacak. Önce sohbetime başlarken bir şeyi hatırlatmak istiyorum: Yaşım yetmiş yedi, bazı isimleri karıştırabiliyorum, bazı tarihleri yanlış söyleyebiliyorum. Beynimle dilim arasındaki bağ zayıfladığı için beynim dilime her zaman kumanda edemiyor. Onun için Serpil Hanım, bazı isimleri yanlış söylersem, mesela Hamit Zübeyr Koşay yerine Hamit Zübeyr Paşay dersem lütfen düzeltin. Yanlış kaydedilmesin.

Yine konferansa başlarken bir anekdotla başlamak istiyorum, İnternet folkloru olayıyla. Benim ve yine folklorun çok rastladığımız bir olgusu mahallileşme, yerelleşme kavramıyla ilgili bir örnek vermek istiyorum. Benim gelinim Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde birinci sınıf dersine geldiğinde bir profesör diyor ki "Mademki doktor olmaya geldiniz, bu zor mesleği seçtiniz o hâlde soruyorum. Dünyanın iğrenç, pis, tedavisi olmayan hastalığı nedir?" Kanser demişler, AIDS demişler, Alzheimer demişler. Bildiğiniz tedavisi olmayan hastalıkları saymışlar. "Hayır, hayır, hayır" demiş, "Yaşlılık!" Yaşlılığın tedavisi yok. En iğrenç, önlenemez hastalık ne yazık ki yaşlılık. Tedavisi yok. Onun için ben bazı şeyler yaparsam, hatalar

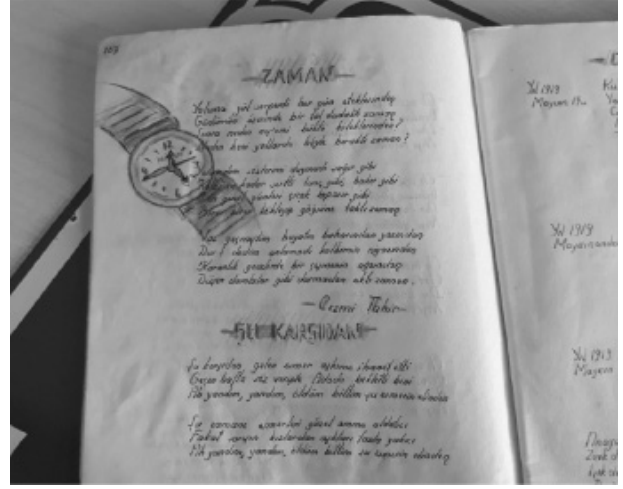
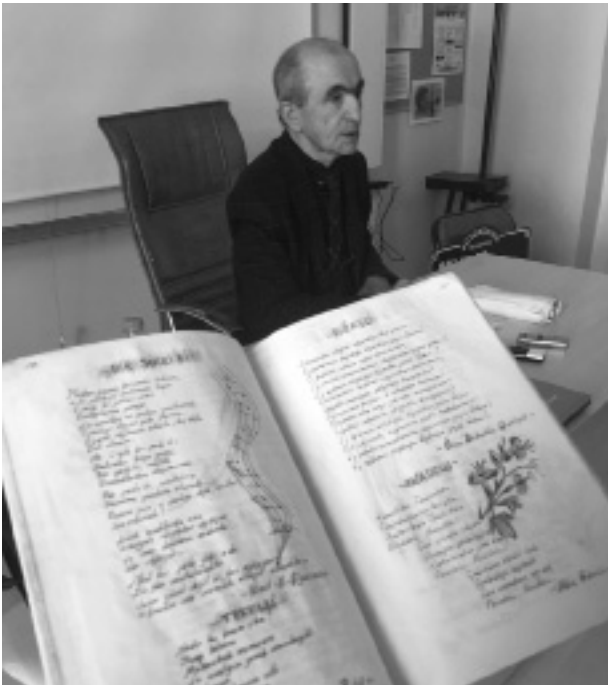
yaparsam hoşgörünüze sığınıyorum. Hoca'mız dedi ki "Önce kendinizi biraz tanıtır, sonra Folklor Enstitüsü hizmetlerine geçersiniz." Arkadaşlar ben 1941 yılında Kastamonu Araç ilçesinin Kavacık köyünde dünyaya geldim, İkinci Dünya Savaşı'nın şartlarında, 1941 yılı. Babamın babası İstiklal Savaşı sırasında silah altına alınmış. Önce Birinci Dünya Savaşı'nda savaşmış, sonra köyüne döndükten sonra 1921'de atıyla beraber tekrar silah altına alınmış, Ankara'ya kadar gelmiş. Büyük Taarruz'a katılmış ve İzmir'de yaralanıp şehit olmuş. Bir yetim çocuk, tek çocuk çok zor şartlarda büyümüş. Askerliğini jandarma çavuşu olarak yaptığı için jandarma çavuşu olanlara polislik hakkı vermişler ve 1936 yılında polis olmuş. Biz köyden ayrılmışız ama on sekizinci yaşına kadar her yaz tatilinde üç ay kadar köyde bahçelerimizi, bostanlarımızı ettik, biçtik, kışlık yiyeceklerimizi topladık. Köy hayatındaki ölümleri, düğünleri yaşadık. Bayramlara rast geldi yaz tatilleri, bayramları yaşadık ve kırsal kültür içerisinde halk kültürü içerisinde büyüdüm. Bir şey daha söyleyeceğim çok şaşıracaksınız. Ben on sekiz yaşına kadar hiç köfte yemedim, hiç döner görmedim. Et denilen nesne -yatılı olarak İlköğretmen Okulunda okuduk- yemeklerin içerisinde; böyle ne diyelim bizim masaya yirmi dört kişilik karavana gelirdi, o karavananın içerisinde yedi-sekiz parça küçük kuşbaşı et olurdu. Şimdi yirmi dört kişiye yemeği dağıtan arkadaş birine arkasını döndürür tabaklara yemeği koyar. "Bu kimin? Ahmet'in. Bu kimin? Mehmet'in." Artık o yedi-sekiz parça et kimin tabağına rast gelirse. Bir yıl içerisinde belki bir defa, iki defa çok şanslıysak üç defa tabağıma küçük bir parça et nasip olurdu. Şimdi tabii bunları, yaşadığınız hayatın kıymetini bilmeniz için anlatıyorum. Çok zor şartlarda büyüdük. Türkiye'de herkes öyleydi. Herkes efendim Birinci Dünya Savaşı'nın, İkinci Dünya Savaşı'nın, İstiklal Savaşı'nın sıkıntılarını yaşamış. Toplu iğneye kadar yurt dışında yapıp gelen bir ülkeydi. Şimdi dünyada on yedinci büyük ekonomi Türkiye ekonomisidir.

Köy Enstitüsünde 1953 yılında üç ay okudum. Sonra İlköğretmen Okulu oldu okuduğumuz okul. İlköğretmen Okulunun çok zengin bir kütüphanesi vardı. Bu kütüphaneye gelen dergiler uzunca bir masanın üzerine konulurdu. Bu dergilerin içerisinde *Türk Folklor Araştırmaları* dergisi özellikle dikkatimi çeken bir dergiydi, çünkü bilmeceleler vardı, efendim, masallar vardı. Onun için en çok okuduğumuz dergilerden

2 Nail Tan'la, 30 Aralık 2014'te Türk Dil Kurumu'nda (Ankara) *TÜBİTAK SOBAG 114K576 Sedat Veyis Örnek Sözlü Tarih, Biyografi ve Belgelik* Çalışması başlıklı proje kapsamında yapılan görüşmenin video kaydı YouTube Kulaklı Orman Baykuşu kanalında <https://www.youtube.com/watch?v=ziyB2tw8yxs> adresinden izlenebilmektedir.

3 "Nail Tan ile Folklor Üzerine Bir Görüşme" (Serpil Aygün Cengiz, Meryem Karagöz ve Zeynel Karacagil), 2018, *folklor/edebiyat*, Cilt 24, Sayı 93, 2018/1, 233-258.

biri *Türk Folklor Araştırmaları* idi. 1953'ten 1959'a kadar en çok elime aldığım *Türk Folklor Araştırmaları*'dır. Ayrıca kütüphanedeki bütün klasikleri, Türk yazarlarının eserlerini okurdum; çok okurduk. Benim Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü seçmemde bu öğretmen okulunun zengin kütüphanesinin çok faydası olmuştur. Bakın şu "Tan Şiirleri Antolojisi". O yıllarda her öğrenci, lise öğrencisi, ortaokul öğrencisi şiir defteri tutardı. Beğendiğimiz şairlerin şiirlerini bir deftere yazardık. Bu benim ilköğretmen Okulunda tuttuğum şiir defteri.

Şiirle, edebiyatla öyle meşguldük. Yine öğretmen okulu son sınıfta bir ders "Çocuk Edebiyatı"ydı; "Çocuk Edebiyatı" diye öğretmen okulu son sınıfta bir ders vardı. Onun da çok güzel bir kitabı vardı, Kemal Demiray hazırlamıştı. Kemal Demiray'ın yazdığı o kitapta bilmeceler, masallar, efsaneler, diğer çocuk edebiyatı ürünleri yayımlanmıştı. En çok sevdiğimiz derslerden biri o "Çocuk Edebiyatı" dersi idi, onun için söylüyorum.

Sonra bir yıl, bir dağ köyü olan Kastamonu'nun Kavak köyünde ilkökul öğretmenliği yaptım. O köyde yaşadığım hayat da birçok olayı gözlemleme şansını verdi bana. 1960'ta Bursa Eğitim Enstitüsüne gittim. O zaman iki üniversite vardı Türkiye'de. Benim ama-

cım Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde okumaktı ve bu sebeple de Kastamonu Lisesini dışardan bitirdim, diploma aldım. Geldim Ankara Hukuk Fakültesine kaydoldum. Babam dedi ki -biz üç kardeşiz- "Sana ayda ancak yüz lira gönderebilirim, maaşımdan yüz lira gönderebilirim," çünkü kirada oturuyoruz. Yüz liraya da Ankara'da bir öğrencinin yaşaması mümkün değil. Onun için yatılı okula, Bursa Eğitim Enstitüsüne gittim. Türk Dili Edebiyatı Bölümüne ve iki yılda arkadaşlar, iki yılda bak sayıyorum, "Türkçe", "Edebiyat", "Tarih", "Coğrafya", "Yurttaşlık Bilgisi", beş dersin bütün derslerini görerek, beş dersi okutmakla yükümlü, yetkili öğretmen olarak mezun oldum. Sorumluluğa bakın. Biz günde sekiz saat ders görüyorduk ve bu sekiz saat derste de efendim birinden çıkıp birine gir, Tarih'ten Coğrafya'ya, Coğrafya'dan Edebiyat'a, Edebiyat'tan Türkçe'ye Kompozisyon'a... Böyle ve cumartesi de bire kadar dersler vardı. Pazar günleri de sabah saat dörtte Bursa Halk Kütüphanesinin kapısında Bursa Eğitim Enstitüsünden yüz öğrenci, öğretmenin okuyun dediği kitapları okuyacağız; ek kitapları. Ders kitabı yok. Not tutuyoruz ve ek bazı kitapları okuyoruz. Mesela diyor ki, "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'ni okuyun, bunda 19. yüzyıl yazarlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi var," diyor. O kitap da İl Halk Kütüphanesinde iki adet. Şimdi biz, erken giden kuyruğa giriyor, başa geçiyoruz. Biz o kitapları almak için gece dörtte uyuymayıp yürüyerek şehrin meydanındaki Halk Kütüphanesine gidiyoruz. Bu şartlarda öğretmen oldum. Sonra ben, tabii mütevazı olmamak lazım bazı yer-

lerde, Bursa Eğitim Enstitüsünü birincilikle bitirdim. O dönemde başarılı öğrencileri öğretmen yetiştiren okullara öğretmen seçiyorlardı. Beni öğretmen okulu öğretmeni olarak seçtiler. Yetiştirdiğim İlköğretmen Okuluna öğretmen olarak gidecek yetkiyi kazandım. Kura çektik Van Alparslan İlköğretim Okulu.

Burada bir şey söylemeyi unuttum. Bursa Eğitim Enstitüsünde bizim üç edebiyat öğretmenimiz vardı. Üçü de Türk Dil Kurumu üyesiydi. Mehmet Aydın, İsmet Kayalı, Bahaattin Arık; bu öğretmenler bize yaz tatillerinde ödevler verirlerdi. Dedikleri şeydu: "Sizden önceki öğretmenler Türkiye'nin masallarını derlediler, bilmecelerini derlediler, mânilerini derlediler, halk şiirlerini araştırıp tespit ettiler. Sizin de öğretmen olarak gittiğiniz zaman ek olarak yapacağınız birinci görev yörenizi tarayıp, bu bölgedeki halk şairlerini, halk kültürü ürünlerini derlemek ve yazıya geçirdikten sonra da dergilere göndermek olacaktır." Bize, birinci sınıftan ikinci sınıfa geçerken, "Herkes yöresinin halk şairlerini araştırarak" dedi Mehmet Aydın Bey. Ben Kastamonu'ya gittim. İhsan Ozanoğlu diye bir araştırmacı vardı. Aynı zamanda kendisi halk şairiydi. Güzel, sazla şiirlerini söylerdi. Kütüphane müdürüydü. Kendisine gittim, dedim ki "Ben böyle bir ödev aldım. Ödev yapacağım." Bana dedi ki "Evlad biz hepsini araştırdık, sana hiçbir şey kalmadı" dedi. Ben de "Halbuki araştırılmış olanları da yazacağım. Mesela siz hangilerini araştırdıysanız 'İhsan Ozanoğlu Bey de şunları araştırmış, şu kitapları çıkarmış, şu makaleleri yazmış' diye yazacağım efendim" dedim. "Aaa, o zaman oldu, tamam sana bir şeyler vereyim." dedi.

Eski nesil bu kadar kıskançtı, başkalarının da çalışmasını istemezdi. Mehmet Aydın'ın verdiği ödevlerle Eğitim Enstitüsünde halk kültürüyle meşgul olduk ve öğretmen olunca da gerçekten olaya öyle bakıyoruz. Vehbi Cem Aşkun, Haşim Nezih Okay, Cahit Öztelli, Hikmet Dizdaroğlu daha nice öğretmen hep halk şairlerini bunlar araştırmış; halk kültürü derlemelerini en önemli şekilde bunlar yapmış. Bir Sadettin Nüzhet Ergun var bilirsiniz. Sadettin Nüzhet Ergun Osmanlı döneminde yetişmiştir ama halk şairleri konusunda en önemli eserleri o yazmıştır. Bektaş, Alevi şairleri konusundaki derlemeleri o yapmıştır. Eski yazıyı okuduğu için cönkleri kolaylıkla okuyup değerlendirmiştir. İşte bunlar hep lise öğretmenidir, ortaokul öğretmenidir ve çoğu Eğitim Enstitüsü mezunudur. Bunların devamını, bunların yapmadıklarını, eksik bıraktıklarını tamamlamak bizim görevimizdir.

Şimdi bir de Fuad Köprülü'den bahsetmek istiyorum. Biliyorsunuz "folklor" konusunda ilk yazıları yazan, folklorun bir bilim dalı olduğunu Türkiye'de ortaya koyan kişiler Ziya Gökalp, Fuad Köprülü ve Rıza Tevfik Bölükbaşı'dır. Fuad Köprülü inanılır gibi değil, yirmi yaşında üniversiteye hoca olmuştur, yirmi yaşında. Otuz yaşında da dekan olmuştur. Edebiyat Fakültesinin Dekanlığına getirilmiştir. Atatürk döneminde 1924'te Türkiyat Enstitüsü kurulmuş ve Türkiyat Enstitüsünün Müdürlüğüne getirilmiştir. 1919 yılında *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*'ı yazdığı anda o kitap o zamanın Millî Eğitim Bakanlığınca basılmıştır, birçok insan ayağa kalkıyor. *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ü bulan Ali Emiri Efendi Diyarbakırlı bir bilgin. *Dîvânu Lugâti't-Türk*'ün tek nüshasını bulmuştur. Onun bütün kusurlarını o kitabı bulması affettiriyor. Bir dergide yazıyor, diyor ki: "Bu lise mezunu, üniversiteyi bitirmemiş adam Ahmed Yesevi diye bir şair uydurmuş, Yunus Emre diye bir şair uydurmuş. Bu cahil adamın yazdıklarını da Maarif Vekâleti basmış kitap olarak. Derhâl bu kitap toplatılmalıdır. Yunus Emre diye bir şair yoktur, Ahmed Yesevî diye bir şair yaşamamıştır." Bunları yazıyor. Sonra diyor ki "Bunu üniversiteden atın, bu lise mezunu. Bunun Üniversitede ders verecek tahsili yok." 1930'lu yıllarda bir üniversitede bir komisyon toplanıyor ve Fuad Köprülü'nün üniversitede diploması yok diye maaşını üç derece indiriyorlar. Bunu neden anlatıyorum? Yani folklorcunun çilesi bitmiyor, biraz sonra kendi çileme de geleceğim, yani folklorcular çok zor şartlarda çalışmışlardır.

O gözümüzde büyüttüğümüz büyük Fuad Köprülü Ordinaryüs Profesör oluncaya kadar ne çileler çekmiştir, ne rakiplerle mücadele etmek zorunda kalmıştır... Hayat bir mücadeledir, onu unutmayın. Her dakika mücadele ediliyor. Bursa Eğitim Enstitüsünü bitirdim. Van Alparslan İlköğretmen Okulunu kurada çektim ve üç günlük bir seyahatten sonra o tarihte, bakın 1962, otobüsler geceleri çalışmıyor, gündüzleri çalışıyor. Yata yata bir gecede Adana'ya geldik. Adana'da yattım bir gece. Sonra otobüse bindim Diyarbakır'a gittim. Diyarbakır'da yattım. Üçüncü gün Van'a gittim. Van'da yattım ondan sonra dördüncü gün Van'a doksan kilometre uzaklıkta olan Van Alparslan İlköğretmen Okulunu, yatılı okulunu bulabildim, dördüncü günde bulabildim ama Van'da dedim ki "Bir tıraş olayım". Öğrencilerin karşısına temiz bir yüzle çıkayım, saç sakal olmasın. Berber benim yabancı olduğumu hissetti. "Dünyada Van, ahirette iman" dedi. Dedim, "Ne demek bu söz?" Bana o "Dünyada Van, ahirette iman" atasözünün açıklamasını yaptı, on, on beş dakika kadar. Not aldım ve ben "Dünyada Van, ahirette iman" atasözüyle ilgili bir dergide yazdım, *Elif* dergisinde, Van'dan ilk folklor yazım odur. Sonra diğer öğretmenler tavla oynarken, kâğıt oynarken sürekli olarak çevre gezileri yaptım. Öğrencilere yaz tatillerinde ödevler verdim. Masal derlettim, bilmece derlettim, mani derlettim, yer adlarının hikâyelerini derlettim. Ondan sonra *Türk Folklor Araştırmaları* dergisi, oranın kütüphanesine de geliyordu, belirli aralıklarla. Ben kütüphane şeyiydim, rehber öğretmeniydim.

Bakın bu ödevler 1962-1965 yılları arasında Van'da yaptırdığım yaz tatili ödevlerinden küçük bir parçadır. Böyle yirmi beş, otuz ruloyu sakladım, kaç ev değiştirdim, bakın hâlâ duruyor.

Geçen yaz Van Alparslan İlköğretmen Okulu mezunları İzmir'de buluştuk. Yirmi de öğretmenleri gelmişti. Bu ödevlerini gösterdim. Gözleri yaşardı, ağladılar. "Bakın bu, size verdiğim değeri gösteriyor" dedim. Bakın bunları, kaç ev değiştirdim, bu ödevler yanımda duruyor. Bu ödevlerden altı, yedi yazı çıkardım. Biri 1975'te Karahan'da "Ölü Gömme ve Yas Geleneği"ydi. *Türk Folklor Araştırmaları* dergisinde yayımlandı. Sedat Veyis Örnek merhum Hoca'nız 1973 yılında yandaki Türk Tarih Kurumu alanında *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'nde* "Türkiye'de Ölüm-

le ilgili Gelenekler” bildirisini sunarken dedi ki, “Bu alanda ilk önemli derlemeleri yapan Nail Tan, şimdi Folklor Enstitüsünün başında bulunuyor, aramızda” dedi. Beni bu arada o kongrede o yazı dolayısıyla, 1975’teki yazım dolayısıyla onurlandırdı, yüceltti. Onu hiç unutmuyorum.

Van Alparslan İlköğretmen Okulundaki ödevler, yazılar meğer benim istikbalimi hazırlıyormuş. Daha sonra Kastamonu Kız İlköğretmen Okulunda da üç yıl öğretmenlik yaptım. O arada Millî Eğitim Bakanlığında 1966 yılında Folklor Enstitüsü kurulmuş. 1966’da devletçe Folklor Enstitüsünün kurulmasına giden yol uzun bir yoldu, taa 1927’de başlar.

Atatürk döneminde önce bütün bilim dallarında dernekler kurulmuş. Dilin derneği kurulmuş, Türk Dili Tetkik Cemiyeti; Tarih derneği kurulmuş, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti. Şimdi Türk Tarih Kurumu, şimdi Türk Dil Kurumu. Efendim, folklorun derneği kurulmuş, Anadolu Folklor Derneği. Sonra Türk Halk Bilgisi Derneği olmuş. Böylece her şeyin işte havacılıkla ilgili, Türk Hava Kurumu kurulmuş. Turizmle ilgili, Turing Otomobil Kurumu kurulmuş. İlk önce bütün bu şeyler gönüllü, taban hareketi olarak başlamış derneklerle, çünkü üniversite yok. Bir İstanbul Darülfünunu var. O eski geleneksel eğitimini sürdürüyor ki ne zaman, 1933’te üniversite reformu yapılıyor, o zaman gerçek İstanbul Üniversitesi kuruluyor. Arkasından 1936’da sizin Fakülte Ankara’da öğretime geçiyor. Çok önemli bir kuruluş olarak ve Ankara Üniversitesinin temelini oluşturuyor. Enstitüler, arkadaşlar üniversite

işidir. “Enstitü”yi araştırma yapılan yer demektir. Türkiye Enstitüsü 1924 yılında İstanbul Üniversitesine Darülfünununa bağlı olarak o sebeple kurulmuştur. Türkiye Enstitüsü demek Türk kültürünün bütün dallarında araştırma yapan bir kuruluş demektir ve bu dallardan biri de folklor, halkbilimdir. Türkiye Enstitüsünün geniş araştırma alanı içerisinde tabii ki halkbilimine ne kadar yer verilmiştir, o kadar yer verilmiştir. Fuad Köprülü halk şairleri konusunda araştırmalar yapmış ama diğer dallar, folklorun diğer dalları ne yazık ki ele alınamamıştır.

Uzun yıllar üniversitelerin bu folklor alanına el uzatması bekleniyor ve 1938 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Pertev Naili Boratav “halk edebiyatı” derslerini başlatıyor, 1948 yılına kadar. Ondan sonra bir kesinti başlıyor yine. Üniversitenin Folklor Enstitüsüne yanaşmadığını gören aydınlar yazılar yazıyorlar, “Folklor Enstitüsü ihtiyacı, Folklor Enstitüsü ne zaman kurulacak?” Efendim, Mahmut Ragıp Gazimihal yazıyor, Hamit Zübeyr Koşay yazıyor. Birçok folklorcu, Folklor Enstitüsü ihtiyacını dile getiriyorlar. Türk Halkbilgisi Derneği her genel kurulunda Folklor Enstitüsü kurulması için çalışılacak diye tüzüğüne, çalışma programına madde koyuyor.

1953 yılında Millî Eğitim Bakanı Tefik İleri’yi ziyaret ediyorlar. Halkbilgisi Derneği yönetim kurulu üyeleri diyorlar ki “Folklor Enstitüsü ne zaman kurulacak?” Devletten bekleniyor, üniversite olmayınca devletten bekleniyor. Tefik İleri diyor ki: “Gelecek yıl Folklor Enstitüsü kurulmuş olacaktır.” Bu kadar kesin konuşuyor ve *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*’nde Millî Eğitim Bakanı’nın bu beyanatı yazılıyor: “Müjde Folklor Enstitüsü kuruluyor! Gelecek yıl kurulacak.”

İşte bu safhalar geçiyor, geçiyor, geçiyor hiçbir şey yapılmıyor ve 1966 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarlığında halk kültürünü seven, folkloru seven bir müsteşar Adnan Ötüken ve yardımcısı Mehmet Önder Millî Folklor Enstitüsünün kurulması onayını alıyorlar ve Millî Folklor Enstitüsünü 15 Mayıs 1966 tarihinde kuruyorlar. Kurarken de akıllıca bir iş yapıyorlar. Bir, bir buçuk ay kadar önce o dönemde folklorcu olarak bilinen kişileri başta Ahmet Kutsi Tecer olmak üzere hepsini çağırıyorlar Millî Kütüphanenin bir salonunda oturuyorlar Folklor Enstitüsünün tüzüğünü hazırlıyorlar. O taslak çerçevesinde 15 Mayıs 1966'da Folklor Enstitüsü kuruluyor.

Folklor Enstitüsü kuruluyor ama tabii görevler belli; öncelikle derleme. Türkiye'deki halk kültürü ürünlerinin süratle derlenmesi gerekiyor, çünkü şehirleşme yavaş yavaş hızlanıyor, şehirleşme ve teknoloji var folklorun karşısında. Onun için bir an evvel halk kültürü ürünlerinin derlenmesi, toplanması, arşivlenmesi ve sonra yayımlanması gerekiyor. Enstitünün birinci görevi bu. Sonra millî ve milletlerarası toplantılar düzenlemek, eğitim çalışmaları yapmak, halk kültürü ürünlerini yaşatıcı faaliyetlerde bulunmak, tanıtma faaliyetlerinde bulunmak. Bunlar da tabii görevler arasında yazılmış durumda ama birinci görev her şeyden önce derleme. Derleme önemliydi ve benim Millî Folklor Enstitüsünde olsun, Millî Folklor Araştırma Dairesinde olsun devamlı meşgul olduğum tek önemli iş derlemeydi. Derleyeceğiz ki ondan sonra incelemeler başlayacak, araştırmalar başlayacak. Malzeme olmayınca neyi araştıracaksınız?

Evet, Millî Folklor Enstitüsü kurulduğu zaman bir sıkıntı var. O dönemde bir kuruluşun bütçeden para alabilmesi için kanunda adının yazılı olması lazım. Millî Eğitim Bakanlığı Teşkilat Kanunu'nda "Millî Folklor Enstitüsü" diye bir birim olmadığı için üç, dört yıl bu kuruluşa para verilmiyor. Eski Eserler Müzeler Genel Müdürlüğünden para, Güzel Sanatlardan para, Kütüphaneler Genel Müdürlüğünden parça parça, böyle böyle dilenerek diyelim; müdür dileniyor. Parasız, oradan elli bin alıyor, buradan yüz bin lira alıyor... Cahit Öztelli, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin sizin buranın, Edebiyat Bölümünün önemli mezunlarından biri. Cahit Öztelli müdür olarak tayin ediliyor ve ilk kuruluş yıllarında bu sıkıntıları yaşıyor. O zaman Cahit Öztelli bir Millî Folklor Enstitüsü kuruluş kanu-

nu hazırlatıyor ve önce madem kanun gerekiyor, bu kanun Meclisten geçsin, ondan sonra da biz ödeneğimizi alalım, derleme taşitlarımızı alalım, kamaramızı alalım, teyplerimizi alalım, malzememizi alalım, personellerimizi, uzmanlarımızı tayin edelim. İnsan da tayin etmiyorlar biliyor musunuz... Şimdi Folklor Enstitüsünün ilk elemanları Müzeler Genel Müdürlüğünden Ahmet, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünden Mehmet, Kütüphaneler Genel Müdürlüğünden Hatice; böyle toplama insanlar... Konuya ilgi duyan insanlardan üç, dört kişiyi bulabilmiş Cahit Bey ve yaptığı en önemli iş burada. Millî Eğitim Bakanlığında öğretmenler var, köylerde çalışan, kasabalarda çalışan halk kültürünün içinde yaşayan insanlar, "Bu kişileri Ankara'ya çağıralım onlara derleme tekniklerini, derleme yöntemlerini öğretilim ve bunlar gittikleri yörelerde derleme yapsınlar, bizim arşive malzeme gelsin, biz kendi elemanlarımızı yetiştirinceye kadar." Bu 1966 ile 1970 yılları arasında Cahit Bey'in yaptığı bu kurslarda yetişen öğretmenlerden sekiz, on bin sayfalık bir derleme geliyor. Yazılı derleme. Kağıtlara daktilo edilmiş veya el yazısıyla yazılmış yazılar. Ondan sonra uzmanlık kitaplığı kurmaya çalışıyor ve evindeki kitaplarının da yarısını oraya götürüyor. Daha sonra müdürlükten ayrılırken tabii kendi kitaplarını aldı, ama ben başladığımda 1970 yılında Enstitünün elemanları, bakın zaten üç kişi: Cahit Öztelli müdür, yardımcısı Şerif Baykurt -halk oyunları ile ilgili tanınmış bir arkadaşımız-, ondan sonra Adil Özder diye bir ilkokul öğretmeni var, Artvin folklorunu çok iyi bilir, cönkleri gayet güzel okur, yaşlı bir arkadaş. Bir kitabın yazımında birbirlerine giriyor bunlar. Ondandan sonra müfettiş geliyor ve görevden alıyor Cahit Öztelli'yi de, yardımcısını da. Avni Özbenli adında, benim Bursa Eğitim Enstitüsünden müdürüm, halk müziği alanında kendisini yetiştirmiş, Yurttan Sesler Topluluğu'nun ilk bağlama sanatçılarından, halk müziği derlemecisi Avni Özbenli Bakanlıkta müfettiştir. Onu Millî Folklor Enstitüsüne müdür tayin ediyorlar 1970 yılının Nisan ayında. Ben Aralık ayının sonunda göreve başladım, müdür yardımcısı olarak. Avni Özbenli; personel olarak önce burayı güçlendirelim, diyor ve Etnoloji Bölümü mezunu üç arkadaşını alıyor. Araştırmacı olarak Enstitüye tayin ettiriyor. Bu üç arkadaş çok önemli. Biri Gürbüz Erginer, daha sonra profesör doktor oldu ve burada Etnoloji Anabilim Dalının, Etnoloji Anabilim Dalı ile Halkbilimi Bölümü

birleşti, bir ara onun başkanlığını yaptı ve acı bir trafik kazasında kaybettik. İsmail Öztürk, Etnoloji Anabilim Dalı mezunu, yine o da kendisini yetiştirdi. Ben onları yüksek lisans yapmaları, yabancı dil öğrenmeleri için kurslara gönderdim, izin verdim; bir yıl yabancı dil öğrenmeleri için izin verdim. Enstitünün zaten üç elemanı var. Ben, bakın o üç elemana izin veriyorum. Büyük riske giriyorum yani. Efendim, İsmail Öztürk de emeklerimizi boşa çıkarmadı. El sanatları alanında Türkiye'nin önemli profesörlerinden biri oldu. Sonra Zümrüt Nahya -Zümrüt Erk- o da Etnoloji Kürsüsü mezunu. Onun da kızı sizin halkbilimi alanında doktora yaptı, Nilüfer Nahya. Doktor Nilüfer Nahya şimdi Kayseri Erciyes Üniversitesinde. Sonra başka arkadaşlar da aldık Osman Sınayuç, Osman Nahya gibi, ama ben başlangıçta bu üç arkadaşla çalıştım. *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası* birinci cildini beraber hazırladık. İlk yaptığımız iş bizden önce neler yazılmış onu bilmek, folklor bibliyografyasını hazırlamak. *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası'nın* üç cildini yayımlamak bana nasip oldu. Ondan sonra *Halk Şairleri Bibliyografyalarını* başlattık, diğer konulu bibliyografyalara geçtik. Sonra benim bir şansım oldu. Efendim, 1971 yılında Kültür Bakanlığı kuruldu. Kültür Bakanlığı kurulurken bir kanun hükmünde kararnamede Millî Folklor Enstitüsü lafı geçti. Kültür Bakanlığına bağlı birimlerde bizim adımız geçti. Yani biz kanuni olduk, kanuni kuruluş olduk. Artık bütçeler açıldı, araba aldım, en güzel teypleri aldım, fotoğraf makineleri aldım. Artık böyle önümüz açıldı. Kanuni kuruluş olduk. Sonra personel tayin etme hakkım oldu, ama bu defa folklor alanında uzman yok Türkiye'de. Üniversitelerde Folklor Bölümleri yok. Folklor Bölümü kurulması için Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin, tabii Etnoloji Kürsüsünün kapısını çaldık ve Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek 1980'de bize uzman yetiştirmek üzere sizin bölümü kurdu. Böyle başladı iş. Şimdi 1971'de dediğim şekilde kanuni olduk. Arkasından Avni Özbenli Bey bir konuda bakanla diğer arkadaşlarıyla beraber tartıştılar, sürtüştüler ve Talât Sait Halman'a üçü birden istifasını verdi ve Millî Eğitim Bakanlığına döndüler. Müdürlük bana kaldı. Arkadaşlar bakın 1970'de ben Bakanlığa geldiğimde idareciler iki maaş alırlardı. Bir kendi asli maaşları, bir de müdürlük maaşı, bir okulda da derse giderlerdi haftada dört saat, üçte iki de öğretmenlik maaşları alırlardı. Bir genel müdürlük maaşı bir müdürlük maaşı, bir de

öğretmenlik maaşı. 1970'in sonunda Devlet Personel Kanunu değişti. Bu da benim şansım tabii. Bütün idarecilerin yan ödemeleri valilerin, genel müdürlerin, generallerin -herkesin yan ödemesi ya unuttular veya bilerek yaptılar- hiç kimsenin yan ödemesi kalmadı, idarecilik parası kalmadı. Ben çıplak bir maaşa kaldım. O zaman eşim de çalışmıyordu. Öğretmenlik yapmıyordu. Efendim, öğretmenler ek ders ücreti aldıkları için bizden daha fazla para alıyorlardı. Millî Eğitim Bakanlığındaki müsteşardan öğretmen daha fazla para alıyordu. Tabii bu tepkilere yol açtı. Efendim, generallerin maaşı yarı yarıya düştü, valilerin maaşı neredeyse yarı yarıya düştü. Herkesin maaşı düştü. Artacak yerde düştü. Şimdi Millî Folklor Enstitüsü Müdür Vekili olarak Nail Tan Kastamonu Araç İlçesinin Kavacık köyünden çıkmış gelmiş, Ankara'da bakanlıkta idareci koltuğunda, hiç olacak şey değil. Bütün bakanlıkta otuz kadro var. Otuz idarecilik var. Şimdiki gibi her tarafta yüzlerce idarecilik yok. Koca Kültür Bakanlığında otuz makam var. Şube müdürleri dâhil idareciler elli beş, altmış yaşında. Ancak o yaşta sıra geliyor şube müdürü olmaya. Ben kaç yaşında, 1972'de otuz bir yaşında müdür vekiliyim, otuz bir yaşında inanılır gibi bir şey değil. Mümkün değil, yani bürokraside. Sebebi de idarecilik parası olmadığı için. Eğer o müdürlüğün idarecilik parası olsaydı bana, o köylü çocuğuna o makamı bırakırlar mıydı? Asla bırakmazlardı. İşte o da benim şansım.

Ben çalışmaya mecburdum. Ankara'da tutunmaya mecburdum. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanını okudunuz mu? Şimdi Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanını herkes okuyamaz, okunması çok zor bir romandır ama çok önemli bir romandır. Toplumda tutunamayanların, halk içinde tutunamayanların romanıdır o. Ben Ankara'da tutunmaya mecburdum. Onun için de gerekeni yaptım. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Etnoloji Kürsüsünde hangi dersler okutuluyorsa onunla ilgili bütün kitapları, halk oyunları, halk müziği, el sanatları; her alanda ne kadar kitap yayımlanmışsa temel kitaplar ama, birinci derece okunması gereken bütün kitapları okudum. Biliyordum ki yanımda çalışan üniversite mezunu arkadaşlar bu iki yıllık Eğitim Enstitüsü mezunu öğretmenim diye bana yukardan böyle bakabilirdi. Benim bilgi yönünden evvela kendimi donatmam lazımdı. Sonra bu görevin ehli olduğumu ispat etmem gerekiyordu. Bunun için de Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Ens-

titüsü diye bir idarecilik, yüksek idarecilik okulu vardı, hâlâ da var. Ona o dönemde 1970'li yıllarda o okula girmek, o okulun sınavlarını kazanmak her şeyden zordu. Bakın, kırk artı kırk, seksen öğrenci alırlardı. O seksen kişi için yirmi dört bin kişi imtihana girerdi. Yüz altmış kişiyi sözlüye çağırdılar. O yüz altmış kişiyi de elediler, seksene indirdiler. Şimdi ben o kitapları okudum dedim ya. Pertev Naili Boratav'ın kitaplarını okudum. Efendim, *Köroğlu Destanı*'ni okudum. Şimdi sözlü sınava girdim ben. "Nerede çalışıyorsun?" dediler. "Millî Eğitim Bakanlığı Millî Folklor Enstitüsünde Müdür Vekiliyim" dedim. "Pertev Naili Boratav'ı tanıyor musun?" dedi oradaki Hukuk Fakültesinden, Siyasal Bilgiler Fakültesinden hocalardan, profesörlerden jüri var, biri. "Tanıyorum, o bizim pirimiz, üstadımız" dedim. Biz onun kitaplarını, o sırada sağ tabii Boratav, oradaki o zat o kitapları okumuş muyum okumamış mıyım o kitaplardan bana sorular sordu. Ondan sonra diğer başka biri Acıpayamlı'yı, Sedat Veyis Örnek'i, Nermin Erdentuğ'u, diğer hocaların kitaplarını sordu ve ben yirmi dakika sözlü sınav sonucunda o kırk kişinin arasına girdim, seksen kişinin arasına girdim ve bitirdim. O okulu bitirenler bir derece fazla maaş alıyorlardı. Hem fazla maaş aldım hem de Millî Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığına atandım. Altın kalem aldım. Bu arada birinci oldum ve folklorun, okumanın bana böyle bir faydası oldu. O okulun sınavlarını folklorculuğum sayesinde kazandım. Halbuki bir okuma listesi var. Anayasayı okuyacaksın, şunu okuyacaksın, bunu okuyacaksın. Bir okuma listesi vermişler. Bu kitaplardan sorulacak diye. O kitapları okuduk tabii, ama ben folklorla ilgili kitapları okuduğum için kazandım. Ya, böyle bir faydası oldu ve orayı bitirdikten sonra tabii hem yanında çalışanların nezdinde hem folklorcuların nezdinde çeşitli toplantılardaki konuşmalarımızla, davranışlarımızla, bilgimizle o görevin ehli olduğumuzu ispatladık.

1973'te başkan olduğumda daha ek ödemeler koyulmamıştı idarecilere. Yeminle söylüyorum eğer o görevin maaşı yüksek olsaydı, birinci derece bir başkanlık olsaydı yine bana bırakmazlardı o görevi. Ne kadar bilgim olursa olsun Ankara'da kurtlar sofrasında görev yine bana kalmazdı ama çalıştık çabaladık, hepimize aynı şeyi söylüyorum. Bu benim hayatım size örnek olsun: Küsmedim, bırakıp gitmedim parası yok diye, parası az diye. Bana müsteşar dedi ki, "Evladım dışını sık, göreceksin ileride sen arkadaşlarından

daha fazla maaş alacaksın" dedi. Nitekim o gün geldi ve ben genel müdür olarak emekli oldum, halkbilimle ilgili bölümün genel müdürü olarak emekli oldum. Folklor araştırmacısı kadroları çıkardık. Bütün taşrada araştırmacı kadrolarımız oluştu. Sonra üniversitede bölümler oluştu. Bize eleman yetiştiren kuruluşlar çoğaldı. Bugün halkbilimde o kadar güzel bir noktaya geldik ki çok mutluyum, ama bir şeye üzülüyorum tabii... Bizim Folklor Arşivi meselesi, hâlâ kötü durumda duyduğuma göre. Müsteşar Yardımcısını ziyarete gittim, Kültür Bakanlığında on beş gün önce dedi ki ihaleye çıkıldı. "Arşiv" dedi, "Dijital ortama aktarılacak" ve ondan sonra da şeye... Efendim?

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, Tülay [Aslıhak Uğurelli] soruyor, o da Kültür ve Turizm Bakanlığında Folklor Araştırmacısı olarak çalışıyor da...

Nail Tan: Orada mı çalışıyor? Mahmut Kocameşe müsteşar yardımcısı. Siz ona bağlı değilsiniz, ama Kastamonulu olduğu için ben onu ziyaret ettim. Mahmut Kocameşe dedi ki "Folklor Arşivi" dedi "İhaleye çıktı," dedi. Döner sermaye ihale ediyormuş. "Dijital ortama aktarılacak ve ondan sonra kullanıma açılacak," dedi. Hep bana şikâyet ediyorlar. Bakanlığı bana şikâyet ediyorlar: "Keşke orayı kurmasaydınız, keşke bunları toplamasaydınız. Hiç olmasa 'Yok' derdik. Şimdi var olduğu hâlde 'Yok' diyoruz." Bu daha acı geliyor insana. Varken "Yok" demek. Efendim, Serpil Hanım?

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, var daha vaktimiz, sizi bulduk böyle, bırakmayız.

Nail Tan: Bir saat olmuş.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, vallahi ben hayretten çenem düşmüş bir şekilde sizi dinliyorum. Sizle proje çalışmamız için yaptığımız görüşmede bunları söylememiştiniz.

Nail Tan: Şimdi, siz özel bir şey sormak istiyorsanız, ben, yani söylemek istediğim ana mesajların hepsini söylediğimi sanıyorum. Onun dışında başka bir sormak istediğiniz varsa lütfen sorun.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, benim var bir sorum. Belki arkadaşların da ayrıca vardır. 1966 yılında Millî Folklor Enstitüsü, yani kurum, bir enstitü olarak kuruluyor. Yıl 2018, Hoca'm ve Tülay'la ortak sorumuz size bu: Biz aramızda konuşuyoruz hep, şimdi yıl 2018 ve Enstitü artık yok, yerine Araştırma ve Eğitim Genel

Müdürlüğü var. Yani bir kurumsal anlamda sanki bir geriye gidiş ve küçülme var. Siz bunu nasıl açıklıyorsunuz? Niye böyle oldu, Kurum gitgide büyüyeceğine ve güçleneceğine sanki küçülmüş gibi. Hatta Tülay Milli Folklor Enstitüsünün Genel Müdürlük içinde artık bir şubeye dönüştüğünü söylüyor.

Nail Tan: Çok memnun oldum bu soruya. Mahmut Kocameşe'ye de aynı şeyi söyledim. "Bakın" dedim, "Bizim kültürümüzü, kültürel unsurlarımızı müzedekileri ve yaşayanları alt alta sıralarsak kültürümüzün yüzde altmış, en az yüzde altmışının halk kültürü ürünü, doğrudan halk kültürü ürünü veya halk kültürü ürünü kökenli olduğunu görürsünüz," dedim. Kültür ve Turizm Bakanlığında sinemanın genel müdürlüğü var, arkadaşlar, sinemayı özel sektör yapıyor. Kültür Bakanlığı film çevirmiyor. Sadece yılda bir defa kendisine müracaat eden projelere bakıyor, destek veriyor ve vizyona girecek filmlere izin belgesi veriyor. Bunun için genel müdürlük olmaz. Telif haklarının genel müdürlüğü var. Telif haklarını telif hakları birlikleri koruyor, takip ediyor, Bakanlık sadece tepede oturuyor. Bekliyor, yani "Bir olay çıksın da bu işe müfettiş göndereyim, bu birliklere bir şey göndereyim" diye. "Şimdi sinemanın genel müdürlüğü varken, telif haklarının genel müdürlüğü varken, Halk Kültürlerini Araştırma ve Gelişme Genel Müdürlüğünü kaldırdınız," dedim. 2003 yılında kaldırıldı.

Serpil Aygün Cengiz: HAGEM'di kısa adı, değil mi?

Nail Tan: Evet HAGEM, 2003 yılında kaldırıldı. "Bu çarpıklığı düzeltin," dedim. Bakın, bu çarpıklığı ben her yerde yazıyorum. "Bunu siz düzeltin, bunun şerefini siz yaşayın. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğünün içerisindeki o iki daire başkanlığıyla bu işler yürümez ve yürümüyor," dedim. Yürümüyor, şikâyet ediliyor, kaç kişi şikâyet ediyor. Arkadaşlar, yani işte dediğim gibi bakın türküler, oyunlar, el sanatları... Türkiye'nin her tarafı el sanatı, Türkiye'nin her tarafı sivil mimari örnekleri, halk mimarisi, mutfak şimdi yarıyor. Türkiye mutfak yarışına girdi. Herkes "Benim mutfağım en önde" diyor, yemekler yarışıyor. Bilmem coğrafi işaretleme yarışıyor, yani bu hangi kültürün ürünü? Halk kültürünün ürünleri değil mi, bu övündüğümüz, yarıştığımız şeyler? Nerede bunun genel müdürlüğü? Bu çarpıklığın farkına varacağız. Bakın bizi, 1971'de Talât Sait Halman görevden alındıktan

sonra tekrar Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağladılar. Millî Folklor Enstitüsü orada bir şube durumuna geldi. Aynı bugünkü durumu söylüyorum, neredeyse bugünkü durum. Ben sesimi çıkarmasaydım bugün folklorla ilgili Bakanlıkta birimler bile olmayacaktı zaten. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü vardı. Biliyorsunuz merkezler var. Bu merkezlerin içerisinde zaten oyun da öğretiyorlar, el sanatları da öğretiyorlar. O çerçevede bir bir eriyip gidecektik. Sizin burada Halkbilimi Bölümü de olmayacaktı. Ben derhal Devlet Planlama Teşkilatına... Hasan Celal Güzel rahmetli oldu bundan on beş gün önce, bunu sizinle önceki görüşmemde de söyledim, o bizim kültür işlerine bakıyordu Devlet Planlama Teşkilatında. Dedim ki, "Siz bunu *Resmi Gazete*'de yazmışsınız, Millî Folklor Enstitüsü geliştirilecek, personel, ekipman, bina bakımından geliştirilecek, eksikleri tamamlanacak," diye yazmışsınız. Devlet Planlama Teşkilatı her yıl bakanlıklara böyle görevler verirdi. Görevleri çıkarırdı ve takip ederdi, üç ayda bir "Ne yaptınız?" diye rapor isterdi. Hasan Celal Bey bir kızdı! Millî Eğitim Bakanlığına bir yazı yazıyor Devlet Planlama Teşkilatından. On beş gün sonra beni çağırdı, müsteşar. "Sen" dedi, "Bakanlığı niye, nasıl şikâyet edersin Devlet Planlama Teşkilatına?" Oradan ağır bir yazı gelmiş, "Derhâl Millî Folklor Enstitüsünün ayrılması, eski statüsüne getirilmesi ve her bakımdan desteklenmesi, güçlendirilmesi" diye. Yazı geldi oradan. Müsteşar bana kızdı, ama sonra dedi ki "Sen bakma, işine devam et." Ben, "Eğer görevden ayrılmamı istiyorsanız," dedim "Ona da hazırım." Ben "Şimdi," dedim "Şikâyet ettim." Bekledim ki beni görevden alacak, ama Mehmet Önder Bey işte o da DTCF mezunudur, folkloru seven bir insandır. Öyle bir müsteşardı. Bana "Bir daha yapma," dedi, "Bana gel, beraber düzeltelim," dedi. "Bana gelseydin oraya gerek kalmazdı," dedi. Onun da söylediği bu.

Meryem Karagöz: Böyle yaşınızı söylediniz ya, Hoca'm, hâlâ da çalışmalarınıza devam ediyorsunuz. Yani mutfakta ne var diye bir soru sormak isterim, Hoca'm. Elinizin altında çıkacak kitaplar ya da yazılar var mı diye onu merak ettim. Bir de Hoca'm hani halkbilimi gönüllüleri dediğimiz taraf da var, ikisinin bir aradalığını nasıl görüyorsunuz? Hani karşılıklı bir gönül alışverişi olmalı mı, yoksa ayrı mı gözüküyorlar? Bunu sormak istemiştım.

Nail Tan: Şimdi birinci soru, ben bu yıllarda makalelerimi, bildirimlerimi bir araya getirmeye çalışıyorum, çünkü o çok önemli bir iş oluyor. Dergilerde kalan yazılar dergilerde kalıyor. Dergileri kolay kolay araştırmacılar açıp da bakmıyorlar, ama kitap hâline gelirse kitaba daha kolay ulaşıyorlar ve kitabı mutlaka karıştırıyorlar. Bundan yola çıkarak işte iki yılda bir makalelerimden bir cilt hazırlıyorum, bu yıl bir cilt daha çıkaracağım. Bir de Kastamonu Üniversitesinde benimle ilgili bir yüksek lisans tezi bitmek üzere, *Nail Tan'ın Kastamonu Halk Kültürüyle İlgili Çalışmaları* diye. Onu bastıracağız. Bu yıl iki kitap çalışması olacak, diğer kısım alaylılarla akademisyenler. Ben onun dengesini çok iyi kurmuştum. Bütün akademisyenler bizim Folklor Enstitüsünün elemanı gibi çalışıyordu. Hepsinden istifade ediyorduk, hepsine görev veriyordum, alanlarında kitap yazmaları konusunda ve biz de bastırıyorduk. Üniversiteler kitap bastıramıyordu. Bizim de Bakanlıkta kitap bastırma kolaylığımız vardı; dergiler, akademik dergiler başlattık. O akademik dergilerde yazılarını yayımladılar. Biliyorsunuz *Türk Folklorundan Derlemeler, Türk Folkloru Araştırmaları*, ne kadar güzel dergilerimiz vardı. Birçok akademisyen o dergilerde yazdılar. Bence alaylılar derlemecilik işlevini yerine getirmişlerdi, çünkü akademisyenler üniversitede meşguliyetleri, dersleri dolayısıyla derlemeye yeterli zaman bulamıyorlar ama diğer kişiler derlemeye daha çok zaman buluyor. Ben bir grup alaylıları derlemeci, diğerlerini de incelemeci olarak değerlendiriyorum. Böylece birbirlerini tamamlıyorlar.

Meryem Karagöz: Başta söylediğiniz cümle çok önemliydi, Hoca'm. Hani "Derleyip de ondan sonrası neymiş?" demek. Ara ara benim de sorduğum bir soru şu: Derlemecilik mi, yoksa kuramsal çalışma mı?

Nail Tan: Herkesin yerini bilmesi lazım. Biz tabii zamanla, altmış yaşından sonra araştırmacılığa da başladık. Önce derlemecilikle başladık, sonra hocaların kitaplarını okuduktan sonra değerlendirme yapmaya da, araştırma yapmaya da başladım. Kendimde o olgunluğu gördüm. Olgunluğu gördükten sonra başladık, yani akademisyenler gibi çalışmalara, cesaretimiz doğdu. Biz de kalem oynatıyoruz. Bakın şu benim nüfus cüzdanım. Demin bir şey söyledim sözümün başında, "Ekmek karnesi verilmiştir." 1941 yılında İkinci Dünya Savaşı şartlarında her çocuğun

hakkı yarım ekmektir. Büyüklere de bir ekmek veriyorlardı böyle karneyle, her gün o ekmeği karneyle alabiliyordu insanlar.

Çocuk hastalıkları için aşı yoktu. Bakın kızıl, kızamık, boğmaca, çiçek, bütün hastalıklar benden geçti. Bütün hastalıkları yaşıyordum. Üç kardeş olduğumuz için birimizde başladı mı üçümüzü birden yatırıyordu ve çocukluğumuz bol hastalıklı geçti. Bir de sivrisinek çoktu. Sıtma hastalığı beni her yaz iki, üç defa perişan ederdi. Sıtmanın da kinin denen sarı acı hâpi vardı, başka hâpi de yoktu. O kinini hiç unutmuyorum. Sonra 1950'li yılların başında balık yağı denen bir şey geldi, Amerikan süt tozları geldi, Amerikan peynirleri geldi; iğrenç kokulu. Onların içerisinde domuz sütü var diye kimse de yemiyordu. Teneke teneke verilerdi. Babam polis olduğu için böyle polislere daha çok, memurlara daha çok verilerdi. Evde her taraf süt tozu, her taraf kokmuş peynir. Yani o peynirleri balık yağlarını... Hele kokusu...

Serpil Aygün Cengiz: Yüzünüzden bile anlaşıyor, Hoca'm, kokunun nahoşluğu. (*Gülüşmeler*) Geçen dersimizde Sara Ahmed'in *Duyguların Kültürel Politikası* kitabını konuşurken bedenlerin şekillenmesinde duyguların rolünü konuşmuştuk, o nedenle öğrenciler...

Nail Tan: Şimdi siz ne zaman "Tamam" dersiniz...

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, bana kalsa sabaha kadar da, fakat tabii birazdan derse de devam edeceğiz. (Öğrencilere sorarak) Sorusu olan varsa ya da söylemek istediğiniz bir şey var mı? Yokmuş, Hoca'm. Ben fotoğraf çektirmek için birisini bulayım şimdi; sırfıyla beraber fotoğraf çektirebilir miyiz, Hoca'm?

Nail Tan: Hay hay!

Bir dinleyici: Hoca'm, kitaptaki çizimleri kendileri mi yapmışlar?

Nail Tan: Evet tabii.

Bir dinleyici: Bunların hepsi Van'dan mı, Hoca'm?

Nail Tan: Evet, hepsi Van'dan.

Serpil Aygün Cengiz: Hoca'm, bu arkadaşımızı Arkeoloji Bölümündenmiş, bizim fotoğrafımızı çekecek.

Nail Tan ve Serpil Aygün Cengiz öğrenciler ve konuklarla beraber
(6 Nisan 2018, AÜ DTCF Halkbilimi Bölümü 215 numaralı dersliği)

(soldan sağa) Meryem Karagöz, Nail Tan, Serpil Aygün Cengiz, Tülay Aslıhak Uğurelli ve İlker Nigar
(6 Nisan 2018, AÜ DTCF Halkbilimi Bölümü 215 numaralı dersliği)

Bir Boz – Yap Oyunuydu Hayat

Umut Yaşar Abat

Bu oyunun gerçek adının ne olduğunu ya da ne olması gerektiğini bilmiyorum; boz yap mı, yoksa yap boz mu?

Ama o oyunda oynanandır aslında hayat, her defasında bir türlü yerine oturtmayı başaramadığımız o uyumsuz parça...

Bozarken yeniden yapıyor muyduk o bütünü yoksa yaparken, yapmaya çalışırken hiç bilmedik, tanımadık bir resim, bir görüntü mü ortaya çıkıyordu bunu halen anlamış değilim!?

Neresindeydik biz o resmin? Hangi karesindeydik bir türlü yerine oturtulamayan? Hangi deseni, hangi rengiydik hiçbir renkle uyum sağlayamayan?

Hangi tarafında yer alıyorduk köşeleri tutulmuş bir hayatın resminin silik görüntülerinde?

Hangi sahnesinde yer alıyorduk bir piyon, bir figüran olarak oynadığımız, oynatıldığımız, yerimizi kaybettiğimiz, yerimizi bulamadığımız bu boz yap oyununun bozulup bozulup yapılan ama hiçbir zaman yerine oturtulamayan...

Hep fazla kalan, hiç yerini bulmayan, bulamayan, hep gerçek görüntünün harmonisini bozan, bu yüzden hep dışarıda kalan, bozulup bozulup bir türlü yapılamayan bu oyunun neresindeyiz, bir orta oyuncusu gibi oynatılan?

Sınırları irademiz dışında belirtilmiş, elde etmediğimiz, bize verilmiş, bize biçilmiş bir hayatın çizgilerinin hangi parçasıyız biz, kendimiz belirleyemediğimiz, kendimizi belirleyemediğimiz...

Bilmediğimiz, bilemediğimiz kimliği belirsiz bir iradenin ellerinde düşüncelerimiz, kaderimiz, hangi renge boyanacağımızı, nasıl yönlendirileceğimizi bilmediğimiz?

Bu yüzden bütün albenisi bozulmuş portrelerin oyunlarında silik, gösterişsiz bir göstergesiyiz biz...

Hep elde kalan, bu yüzden hep el sanılan, varlığımızı bir resmin karesini doldurmakla değil, bozmakla var kılan, yani varlığımızı gerekliliğimizle ve gerçekliğimizle değil, fazla olduğumuzla var saydıran, var algılatan...

Olduğumuz hiç bir yerde olmamız gereken ve bir ütopya gibi hiçbir yerde olmayan, her yerde yok sayılan...

Yaptıklarıyla da, yapmadıklarıyla da hep olumsuzlanan, hep dışlanan, hep oynatılan, hep oynanan oyunlara bir çomak sokarak oyunu bozan sanılan...

Hep karalayan, hep karalanan bir tabloyuz aslında, birilerinin işlerine gelmediği, birilerinin işlerine gelmediğimiz zamanlarda fırlatılan...

Hep bir ötelenmişlik ve örselenmişlik duygusu içersinde yaşayan, hep ötelenen, hep öteden bakılan, hep örselenen...

Ve her öreste çekiçlenen ve çekiçlendikçe, ezildikçe incelen, keskinlenen birer figüranız biz oyunları gerçek, gerçekleri oyun sanan, oyunlarla yaşayan, oyunlarla oynayan, oyunlarla oynatılan...

Ve yaşadığı her oyunda aldanın, aldatılan ama yine de bu oyunları oynamaktan, bu oyunlarda oynamaktan bıkmayan...

Oyunlarla aldatılan, oyunlarla aldatan, oyunlarla avunan, oyunlarla aldanın bir orta oyuncusuyuz, bir piyonuz, bir figüranız biz, kendinin baş rollerde oynadığına inanan...

Kendine yazılan rollere hiçbir zaman alışmayan, hiçbir oyunda kendi kimliğini, kendi kişiliğini bulamayan...

Bütün sahnelerde, bütün oyunlarda hep bir başkası için var olan, hep başkalarına palyaçoluk yapan...

Hiçbir görüntüsünde tanınmayan, tanımlanamayan, baktığı aynalarda kendini bile tanımayan, tanıyamayan...

Yaşanan tüm gerçekliğin arkasına sığınan, hayali gelecek tasarımlarından medet uman, hep uydurulan ama hiçbir gerçeğe uymayan vaatlerle yaşayan...

İki kalas, bir heves sahnesiydi hayat sirke dönüşmüş bir sanatta görmeyen, susan, konuşmayan, konuşamayan, konuşturulmayan...

Kendi varoluşsal doğasını unutan, kendine yabancılaşan, metalaşan, her isteyence alınan, herkese satılan, herkesçe kiralanan...

Ama yinede son nefesine dek sahnelerde kalmaya mahkum kılınan, yaşama iradesi bile elinden alınarak oyunlarla yaşayan, oyunlarla anlayan, oyunlarla aldanan, oyunlarla aldatan, oyunlarla ağlayan, oyunlarla avunan, oyunlarla avutan, oyunlarla yaşlanan...

Bütün oyunlar gerçektir aslında bir tek bizdik oynanan bu oyunlarda hiçbir zaman gerçek olmayan, sanal bir gerçekliğe inanarak yaşayan, kendimizi bulamayan...

Olup biten, aslında hiç bitmeyen bu oyunlarda kendini yitiren ama o bakışlarına işlemiş, o bakışlarına işlenmiş, o masum çocukluğunu yitirmeyen, terk etmeyen, terk edemeyen...

İşte o bizdik, bütün hayatı bir geçmiş gibi geçmişte kalan, hep geçmişte yaşayan, geleceğini yok sayan, geçmişin küllerinde kendini arayan, geçmişin karanlık gölgesine saplanıp kalan...

Hep kendinden uzaklara bakan, her bakışında yalnızlıklar taşıyan, hep yaralayan, hep yaralanan, hep kendini başkalarında arayan ama kendini hiçbir zaman, hiçbir yerde bulamayan...

Bütün zamanlarında hep kendini parçalayan, yüzünü kaybetmiş dünyanın gerçekliğine hep kendini çoğaltarak savuran, yorgun umutları gibi yıllarca yoran, yıllarca yorulan...

Hayatı ertelenmiş bir yolculuk sayan ve bu yüzden umutlarını hep sonraya taşıyan, hep yarım bırakan, hep yarım bırakan...

Ve bütün zamanlarında kaybettiği diğer yarısını arayan ama aradığı hiçbir şeyi bulamayan, hep yok varsayılan, hep avutulan, hiç yaşamayan, hiç yaşayamayan hep yarım kalan...

Yazılmış ve unutulmuş öykülerde hayat bulan, tutunduğu hayatlarda bir yaprak gibi savrulan, sanal bir dünyayı gerçeklik, gerçek dünyayı sanal sanan, ömrünü sanal bir dünyanın gerçekliğinde arayan...

Kırılgan bir dal gibi her baharda budanan, her baharda bıçkılanan, kendini hep başka baharlara bırakan, başka yağmurlarda ıslanmaya soyunan...

Umuda yolculuklarını hep düşlerinde yapan, hep düşlerinde mutluluğu arayan ama her irkilişinde, her kendine gelişinde gerçekliğin duvarına çarparak uyanan...

Rüyalarda bile ya gideceği yere ulaşamayan ya da binip gideceği hiçbir vesaite alınmayan, hep yarı yollarda kalan...

Hiç umursanmayan, hep umursayan, hep başkaları için yaşayan, başkalarının varlığı için varolan...

Hep bir iş için aranan ama sonrasında varlığından bile haber sorulmayan, hiç unutmayan, hep unutulunan...

Bütün gidenlere suskunca bakan, hiç sitem etmeyen, sorgulamayan ama her adım atışta hep hesap veren, hep sorgulanan...

Sevdiği için sıradanlaşan, affettiği için bağışlanmayan, beklediği için hiç beklenmeyen, hep apansızın terk edilen, her istendiğinde geri dönülen...

Bir boz yap ya da yap boz oyunuydu hayat oynadıkça, oynadıkça bitmeyen. Yapılan ya da bozulan her oyunda parçaları ya eksik ya da fazla gelen...

Hiçbir resme indirgenemeyen ve hiçbir resme sığmayan oyuncuyduk biz, varlığımızı hiçbir portrenin gerçekliğinde görmeyen, göremeyen... Varlığımızla yokluğumuz arasındaki tek fark; görülmemeyen, görülemeyen, görülmesi

Onun Gözleri Yeşil miydi?

Havva Karakaş

“Nene az yavaş olsan ya canımı acıtıyordun!” sitemiyle irkildim birden.

Hem işittiğim sese hem de sesin sahibine duyduğum üç saniyelik bir yabancılamadan sonra dizlerimin dibinde oturan torunum Hanife’yi fark ettim. Ne ara geldiyse yanıma gelmiş, üstelik elime bir de tarak vermiş saçlarını taratıyor. Yaşlılık ne tuhaf bir gerçeklik diye geçirdim içimden elime tutuşturulmuş sapı kırık tarağa bakarken. Gerçeklik de denmez ya aslında, olsa olsa bir bilinç yanılması belki. Ya da yanı başında gerçekleşen onca olaya karşı bir körlük; işittiklerini fehmettirmeyen etrafındakilere bir cümleyi üç dört kez tekrar ettiren bir sağırlık; konuşmak istediğinde kelimeleri aklına getirtmeyen hele yeni nesil kelimeleri asla telaffuz ettirmeyen bir kekeme dil; insanı dönüp dolaşıp geçmişine savuran tek yönlü bir salıncak. Ne dersiniz deyin işte ama yaşlılık demeyin adına. Hem nasıl densin, kim bilir Hanife kaç saattir dizimin dibinde oturuyor da ben unutmuş gitmişim. Böylesi bir dalgınlığa yaşlılık denip geçitirilir mi hiç?

Gerçi şu anda yaşadığım dalgınlık karşıma aldığım manzarayla da ilgiliydi kuşkusuz. On dört yaşında gelin olarak geldiğim şu dört gözülü evin, zülüflerimi savurarak girip çıktığım şu tahta kapının, kınalı ayaklarımla daha üzerine basmadan gıcırdayan eşiğin baktığı manzara altmış iki yıldır hiç değişmedi. Rahmetli ka-

yınbabamın diktiği armut ve vişne ağaçlarının ilkbahar gelir gelmez bembeyaz çiçekleriyle süslediği, kirpikleri gökyüzünü tarayan kavak ağaçlarının çevrelediği o manzara, bahçemiz. Tek tük dağların sarmaladığı sarı ve kahverengiden başka renk görmemiş bu boz platonun yeşil renk ile gözlerini kamaştıran bahçemiz. Bu manzarayı ne zaman karşıma alsam rahmetli kaynanamın arkasından da bir Fatiha okumayı ihmal etmem. Köy ahalisi artık hayvancılıkla uğraşmaktan vakit bulamadıklarından mı yoksa ne gölgesine ne de meyvesine ihtiyaç duymadıklarından mı bilinmez ağaç dikmeye yeltenmemişler hiç. Haliyle bu durum köyün bozuna boz katmış. Allahtan kayınbabamın Leylası benim de kaynanam bağ bahçe işlerini çok severmiş de ona sebep dikilmiş bu ağaçlar.

Onca bozlak içinde bir aykırılık işte, yeşil. Hem aykırı hem de bağışlanmamış. Bağışlanmamış dediysem sakın ha yanlış anlamayın beni, insan ile olan ilişkisine sebep böyle bir kelime kullandım. Yeşil, insanın diz izleriyle toprağa dikilen, alın teri ile sulanan, gövdesinde bizlerin avuç izlerini taşıyan bozkır gamzesidir. Mavi öyle değildir oysa. İnsanın uğraşmadan ulaşabileceği sonsuz bir gök doğduğu andan itibaren oracıkta başının üzerinde durur, görülebilir, hissedilebilir ve işte tam bu haliyle alışılmış ve sıradandır. Tıpkı sarı ve kahverengi gibi doğduğumuzdan beri alnımız-

da bir yazıdır mavi her aynaya baktığımızda gördüğümüz. Oysa ben insanın nadir olana meyletmesine inanırım, işte tam da bu yüzden en sevdiğim renk yeşildir. Nadirliğini şuradan anlayın, şu yetmiş altı yıllık ömrümde iki yeşil bildim ben. Birisi işte şu bahçe, diğeri de torunum Hanife'nin gözleri.

İnsan bir bahçeye, bir renge bu kadar bağlanırmı diye sorabilirsiniz. Bağlanır diye kesin bir dille cevaplarım ben de sizi. O bahçe geçmişinizin buğulu siyahını yeşile boyuyor, ağaçlarının yaprakları rüzgarıyla gözyaşlarınızı kurutuyor ve meyveleri acı anılarınızı tatlandırıyor, bağlanırsınız.

Dilini dahi bilmediğim bu köye gelin olarak geldiğimde on dört yaşındaydım. Anamı ve babamı görmek nasip olmadı, ben çok küçükken vefat etmişler. Beni o yaşına kadar büyütüp bu aileye gelin veren abimi de düğünden sonra bir daha hiç görmedim, ailesini de alıp Ankara'ya göç etti dedi duyanlar. Abimin yüzünü bir daha hiç görmedim görmesine ama sesini hep duydum. Abim ne zaman uzaklarda benim adıma ansa, benden bahsetse bahçedeki servilerin yaprakları dillenirdi. Yaprakların hışırtıları arasından gelen "Hatice! Hatice!" seslenişini bir tek ben mi işitirdim bilmem. Tek bildiğim bu bahçeye, bu renge o yaprak hışırtılarının arasında gamzelenen abimin sesiyle bağlanmaya başladığım.

Oldum olası hep zeki bir kızdım, bir şeyi yapabilmem için bir kez görmem yeterliydi. Her söyleneni zihnime kazır bir daha da unutmazdım. Buna sebep belki de köye gelişimin ikinci senesinde bana yabancı olan bu köyün dilini ana dilim gibi konuşur olmuştum. İlk geldiğim zamanlar nasıl olsa anlamıyorum diye gözlerimin içine baka baka benim dedi-

kodumu yapanların hevesleri kursaklarında kalmıştı. Yine de ne zaman kendi ana dilimde ağıt yakmak istesem, içime eskiden abimin söylediği bir Neşet Ertaş türküsü özlemi düşse yine koşardım o renge, o rengin dallarına çıkıp içime içime "Açma Zülüflerin" söylemeye. Hayvanları sağmaktan, evi çekip çevirmekten, ev ahalisinin yemeklerini hazırlamaktan ve altı evladımın kıyafetlerini yıkamaktan kan ter içinde kaldığımda sırtımın terini serin gölgesinde kurutmak için de koşardım o vişne ağaçlarına, eğer bütün gün yattığı somyadan kalkabilirse korkudan gözlerine bile bakmadığım kocamın sudan sebeplerle ruhumda açtığı yaralara kendi kabuklarından kabuk bağlattırın diye de. Bu manzarayla katlandım, bu manzarayla sevdim geçmişimi. Şimdi anladınız mı neden dizlerimin dibindeki Hanife'yi unuttuğumu?

Saçlarını ördürdükten sonra, kalkıp yanaklarımdan öptü Hanife. Sıcacık bir gülümsemeyle karşılık verip su yeşili gözlerine içimi çekerek baktım.

"Bilmem ki senin bu yeşil gözlerin kime çekti? Hayır anan baban esmer, sülalede yeşil gözlü kimse de yok!" diye söylendim.

"Dedem var ya nene!" dedi Hanife, dudaklarını bükerek.

İçimde ezile ezile dilime doğru ilerleyen karıncayı hissederek sordum, "Onun gözleri yeşil miydi?"

Zeynal Gül

KİM KİMİN ELİNDEN TUTAR AŞKSIZ

Van Gölü, en büyük gölü Anadolu'nun
 Göze gönüle sığmayan koca bir deniz
 Dalgalar üstümüze üstümüze gelir
 Her gün aynı yarış aşkla
 Kaç dil karışır dalgaların sesine
 Kaç destan
 Kürtçe
 Ermenice
 Türkçe
 İnsan sesi hepsi de
 Sesin sese karıştığı
 Bir yolunu buluruz kardeşliğin
 Çiçeklenir dağ taş
 Başında duman Süphan dağının, kar
 Dalgalar
 Ayaklarını yıkar sodalı suyla
 Eteğinde, Sütey yaylası
 Yaz bahar
 Sığlarda nilüfer çiçekleri
 İki birlikte açar, yan yana kan kırmızı
 Kan kardeşi çiçeği
 Kanı kanla yumazlar aşkla

Hazar gölü de öyle
 Komşularımızın konuştuğu
 Taş çıkartır değme denizlere
 Güneş'i saklar yüreğinde bizim için iyi mi
 Her şafak vakti
 Gülümser nur
 Ağrı Dağı'nın tepesinden
 Der
 Al aydınlığı, ver Aras'ın suyunu, gülüm
 Al gülüm, ver gülüm

Orta yerinde Anadolu'nun
 Ankara, Konya, Aksaray arası
 O kadar tatlı mı suyu Tuz gölünün
 Bütün güzel kuşları dünyanın orda
 İner, kalkar binlercesi
 Gider, geri gelir
 Yurt edinir yavrularına
 Türkülerimizdeki turnalar çoğu, filamingo kuşları
 Ankara'da oturmak olmaz dostum
 Kalk
 İlk önce buraları gezip görelim aşkla

Bafa'nın dip suları olmasa
 Aşk tanrıçası Selene'nin ne işi olur
 Çoban Endymion ile
 Ay'ın şavkı vurur Bafa üstüne
 Her buluşmalarında aşıkların
 Kasıp kavuran yürekleri aşktır

İki gözüm
 En güzel göl gözlerimizdir
 İkiz
 Van Gölü gibi dalgalı
 Tuz Gölü gibi tatlı
 Bafa gölü gibi aşık
 Göç yoludur bütün kuşların
 Biri konmasa, biri konar
 Çoban Endymion'un olsun aşkı tanrıçanın
 Gözümüz yok
 Kuş kanadıyla gelen serinlik
 Unutturur çöl yorgunluğumu
 Nilüerler açar sığlarda

Bu zamanda
 Kim kimin elinden tutar aşksız

İrlanda'nın Asi Dâhisi: James Joyce

Bedriye Korkankorkmaz

Günümüzde sürekli kanayan yaralarımızın başında insan ilişkileri geliyor. Bir mimar gibi insan ilişkilerinin projesini çizemiyorsun. İnsansız bir yaşam düşünülemez gerçeğinden yola çıkarsak, insan, insana bir yerde mecbur. Türkiye'de insan ilişkilerinin rotası adlandıramadığımız bu mecburiyetlerin elinde. Bu olayı iki açıdan görmek gerekiyor. Birincisi: Toplumun gelenekçiyapısında kendine özgü yer edinmiş değerlerin yaşaması ve yaşatılmasına (insanın hem kendisine hem de içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluklarını farkında olması) hizmet ediyorsa bu mecburiyetler gerekli. İkincisi: Bu mecburiyetler amacı dışında kullanılıyorsa yanlış. İnsanın kendisini geliştirmesi, kendisini tanıması, kendisine bakışını belirlemesi için, başta toplumsal mecburiyetlerin özünü kavraması gerekiyor. İnsanın, her şeyden önce - kendi karşısında bir varlık olması çok önemli. Kendisine karşı savaşı olmayan bir insan, kötünün karşısında iyiyi, yalanın karşısında doğruluğu nasıl savunabilir? İnsanları gözlemliyorum herkes kime inanağını şaşırılmış bir durumda. Güven bunalımı yaşıyoruz. Söz vermenin ne önemi ne de geçerliliği kaldı günümüzde. İnsanların kendilerini kanıtlamak gibi ağır bir yükü var. İnsanın, insan güvenini yitirmesinin diğer bir tanımının da, yaşamı yadsıması anlamını taşıdığını farkında değiliz. Yalnızlığın altında ezilen sadece biz insanlar değiliz. Yalnızlığa mahkûmettiğiniz her değer, sizi terk ederek yerini derin boşluklara bırakıyor. İnsanın bilinç düzeyinin gelişmesine olanak tanıyan tüm değerlerle kendisini donatması, kendisine yük gelen yanlışlarından arınması, bilgiyi, bilgeliğe dönüştürmesi çok önemlidir. İnsan ömrü bu dengeyi kurmakla, kurduğunu sandığın dengeleri yıkmakla geçiyor. Gelişim, başkalaşım ve dönüşüm de bu gelgitler içinde kendi dünyasını kuruyor.

Yaşama dair tüm güzellikler insan içindir ve biz insanlar emanet aldığımız bu güzellikleri bizden sonraki nesille devretmekle mükellefiz. Beni bu türden bir hesaplaşmanın içine iten hayatını insana ve sanata adanmış olan James Joyce'dir. Onun sanatına yansıyan hayatına dair ruhuyla doğaçlama bir söyleşi yapmak istiyorum. Onun yapıtlarına yansıyan kişiliği üzerine ruhuyla sohbet etmek istiyorum. Sanırım bu tinsel söyleşileri bir yaşam biçimi haline getiriyorum. Bir yandan hayatını kendi sesinden dinlerken diğer yandan yapıtları hakkında konuşmak istiyorum. Onun ruhunu ısrarla çağırıyorum. Çağrılara kulak vereceği günü sabırsızlıkla bekliyorum. Onun ruhuyla yapıtlarını satın almak için uğradığım kitapçıda buluştuk. Dengeli saygılı ve hoşgörülü kişiliğini ilk karşılaştığımız anda farkına vardım. Bir süre elimdeki yapıtlarına baktı. Daha sonra elimdeki yapıtları elimden alarak konuşmaya başladı: "Benimle hayatım ve sanatım üzerine tinsel bir söyleşi yapmak istiyordun. Sorularını yanıtlamak için yanındayım" dedi. Varlığıyla hayatıma bir anda anlam kazandıran bu insana ilk sorumu sormak için uzun süre bekledim. Gülümsedi.

"Siz eşi görülmemiş bir şöhrete sahipsiniz. Yirminci yüzyılın en ünlü ebedi şahsiyetisiniz. Ününüz kıtaları, dünyaları ve kültürleri kuşatmış. Uluslararası Joyce endüstrisinin her yıl piyasaya sürdüğü sizinle ilgili ilmi ve eleştirel, Shakespeare çalışmalarını saymazsak akademik edebiyat çalışmaları içinde emsali olmayan bir hacme sahiptir. Siz İngilizce yazan yazarlar içinde en çok amatör hayranı olan yazarınız. Sen öldükten sonra kazandığın ünü büyük ölçüde tarihsel olaylara borçlusunuz. Hayatınız hakkında neler söylemek istersiniz?" diye sordum. "Sevgili Bedriye, ben yirmi iki yaşımdayken Kıta Avrupası'na gitmek üzere İrlanda'dan ayrıldım ve ondan sonra memleke-

time bir daha uğramadım. Kendimi bir sürgün olarak algılıyordun bu yüzden de kozmopolitliğimle gurur duyuyordum. O zamanlar modern bir Avrupalı deha olarak yola çıkmamıştım yaşadıklarım gördüklerim ve deneyimlediklerimle böyle birine dönüştüm.1920'de tam da modernist sanatın beşiği olduğu sırada Paris'e göç ettim.

"Gençliğinden söz eder misiniz? Nasıl bir gençtin?"

Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi'nin birinci bölümünde Parnell'in cenazesinin Dublin'e dönüşünü ve delikanlılığın pek susturamadığı anlaşılabilir bir ağıt yoğunluğuyla anımsıyorum. İkinci bölümünde ise genç Stephen Dedalus ölenin aslında kendisi değil Parnell olduğunu kendisine hatırlatmak zorunda kalır. Gerçek şu ki Bedriye, Parnell'in ölümü İrlanda'nın siyasi umutlarının sönmesi ve siyasi moralinin kronik bir çöküşe geçmesi demektir. Benim " İdarehanede Ulusal Bayram Günü" öykümde çok spesifik bir odak noktasına sahip olmasına rağmen zamanın ruhunu yerli yerinde yakaladığımı düşünüyorum. Öyküde geçen karakterler Parnell'li dönem için hafif bir nostalji duyuyor olabilir. Pespaye bir belediye seçimlerine katılmışlardır ve propagandacının vereceği ödül bedava bira gibi mevzular hepsinin kafasını aynı ölçüde meşgul eder. Ben anlamlı bir biçimde onları sönmekte olan cürüflü bir ateşin çevresine oturttum.O dönemde yaşayan siyasal olaylar hayatımın erken dönemi üzerinde irili ufaklı psikolojik düşünsel fiili etkiler bıraktı. Babamın ekonomik durumu bozulunca Cork'taki mülkünü satmak zorunda kaldı. Bizde daha alt semtlerin birine taşındık. Babam bir sarhoşluk anında annemi boğmaya kalkıştı. Ben Hıristiyan Kardeşler okuluna kısa bir süre devam ettikten sonra, Belvedere Koleji'ne yazıldım. Buradaki eğitim Cizvit eğitim kalitesi Clongowes'da verilen eğitime yakındı. Orada Latince, Fransızca ve İtalyanca öğrendim. Parnellizm davası öleli çok olmasına karşı uzun süre bu davaya bağlı kaldım.Victoria dönemi gençliğimde salt İngiltere'nin değil İrlanda'nında psikolojik ve sanatsal açıdan olduğu kadar siyasi açıdan da yıkıcıydı. Ben on dört yaşında suyu kıyısında tanıştığım bir fahişeye birlikte olarak bekâretimi

kaybetti. Yaptığımdan pişmanlık duymamam rağmen bir kez daha yaptım o işi. Daha sonraları adım ve yaptıklarım cinsel aşırılıkla anılmasına neden oldu. Bunun kökleri içinde büyüdüğüm kültürün dar görüşlülüğüne ve aşırı ahlakçılığına karşı çıkmamdaki sarsılmaz kararlılığında yatıyordu. Gençliğimde içinde büyüdüğüm siyasi gelişmeler benim tavır ve davranışlarıma yansdı. Kibir, sessiz bir mesafe ve çevremdeki dünyaya karşı kayıtsız görünme gibi davranışlar yaratarak gizemli bir kişilik tarzı yaratmama neden oldu. Benim olağanüstü keskin ironi duygum vardır. 1980'lerde Anglo- İrlanda Dirilişi'nden uzak kalmadım. Gençliğimde özellikle melankoliye fazlasıyla dalmıştım. 90'ların onca Diriliş şiirlerinde baskın olan melankoliyi benimsemiştim. Dirilişten kaynaklanan özellikle Parnellci melankolisini paylaşıyordum. Yaşayan Parnell'den öte ölü Parnell Dirilişçilerin hayal dünyasında hatırı sayılır bir yer edinmiştir. Gençliğimde ne bulursam okuyordum. Benim Ibsen'e özel bir sevgim vardır. Bunun nedeni de biz Dirilişçiler en son edebi akımlarla özellikle de Avrupa kaynaklı olanlarla ilgileniyorduk. Ibsen de Avrupa'nın kıyısında ortaya çıkan ve yabancı hâkimiyetinden kendini kurtarmak üzere olan bir başka küçük ve modern ülkenin büyük hakikati söyleyendâhisiydi.1898-1903 yılları arasında İrlanda Katolik sınıfların siyasi konumlarında hatırı sayılır değişiklikler oldu. Söz konusu sınıflar benim de ait olduğum çok eleştirilse de kendimi her zaman bir bakıma özdeşleştirdiğim sınıflardı. Bu sınıflara modern dehanın büyük ürünlerini verecekti. Tüm bu iyi gelişmelere göre ülke karanlık altındaydı. Bu sorunlarla birçok farklı cepheden boğuşmak zorundaydık aydınlar olarak. Benim öğrencilik yaptığım dönemlerde okul kendine güvenen canlı bir kurumdu.Tepeden bakan bir tavırla dine karşı çıkıyordum çünkü popüler Katolik inancının büyük bir kısmını çocukça buluyordum. 1898'den 1903'e uzanan süreçte Katolik İrlanda'da yaşanan radikal değişim beni de etkisi altına almayı başarmıştı. Ben çağdaşlığımın hayal gücünü ve kavrayışını bir tarzda radikalleşerek, dile getirdiğimiz ruhu pekiştiriyordum. Tüm bu gelişmeler sonucunda ben modern bir entelektüel ama inançsız biri olmama karşı Katolik bir entelektüel olarak kaldım."

“Senin bir de edebiyat eleştirmeni sıfatın var. Bu konuda neler söylemek istersin?”

“Sevgili Bedriye o süreçlerden geçerken kendimi ve yaşadıklarımı ille de okuduklarımı eleştirel bir gözle değerlendirme ihtiyacı hissettim. Ergenlik döneminde şiirler, manzum ve mensur oyunlarla “epifani-ler” yazmıştım. Kendimi tamtamına edebi kariyerime adamamışken eleştirmen olarak okuyucunun karşısına çıkmıştım. Modern, muhalif İrlandalı bir Katolik çağdaş bir aydın olarak adımları ölümsüzleştiren edebi metinler kaleme almaya başlamadan önce edebiyat üzerine çok düşündüm. Denemelerim, eleştirilerimi ve konuşmalarımı belirli konular üzerinde yoğunlaştırmaya gayret ederek giderek gelişen tutarlı bir çalışma oluşturdum. Bundan dolayı benim kurgusal olmayan yazılarımı bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir.

“*Ulysses* romanının hakkında neler düşünüyorsun?”

“*Ulysses* tek bir günde, 16 Haziran 1904 gününde geçer. Romanımı böyle kurgularken Nora Barnacle ile ilk çıktığım günü anıyordum. Blake hakkında şunu yazmıştım: “Diğer pek çok dahi gibi o da ince zevkleri olan kültürlü kadınların cazibesine kapılmadı.” Kendim için de aynı şeyleri söyleyebilirim. Zaman zaman istisnalar olmakla beraber eğitilmiş ve entelektüel kadınlarla vakit geçirmekten hoşlansan da duygusal ihtiyaçlarım ile cinsel zevklerim beni çoğu zaman başka yöne sevk ediyordu. İster Stephen Hero ister *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresini*, saygın, nazik ve genç Dublin kadınlarından uzaklaşma sürecini farklı biçimlerde anlattım. Stephen hiç kuşkusuz ki Emma’nın güzelliğine kayıtsız değildir. Böylelikle gençlik aşkı olan Mary’ye olan ilgimi yansıttım her ne kadar Emma Mary’nin kurgusal versiyonu olmasa da. Mary saygın ve muhafazakâr bir Katolik aile reisine” dönüşme sürecinden geçen yıldızı parlak parlamento üyesi David Sheehy’nin kıızıdır.”

“Nora’yı neden bu kadar çok seviyordun?”

“Nora’nın çelişik sembolizmi- aynı anda hem batılı hem kentli olması benim nazarımda son derece önemliydi. Nora’nın babası fırıncı, annesi terziydi. Nora ne saygın ne orta sınıftan ne de ketum biriydi.

Katolik vicdanına sahip olmayan Katolik bir kızdı. Bu kişilik karmaşası beni hayatım boyunca etkilemiştir. Nora benim gözümde saf ve onurlu bir ruha sahipti. Daha çıktığım ilk gün elini pantolonumun içine sokup bana mastürbasyon yapmıştı. Bana göre onun utanmazlığı asaletine hiçbir şekilde gölge düşürmüyordu. Nora bana nasıl tutkuyla âşıkta ben de ona aynı tutuyla âşıkta. Kargaşanın tam ortasında yaşamak insanın kendisini talihin insafına bırakması demektir. İşin garibi rastlantılar bana iyi geliyordu. *Ulysses ve Finnegans Wake*’i tesadüfi küçük buluşlarla tutarlı ve oylumlu bir yapının uygun yerlerine yerleştirerek adeta bir bina gibi inşa ettim. Rastlantılar beni büyük keşiflere götürdü. Ha keza benim hayatımda da bazı önemli olaylar gayet insani sıradan gelişen güzel olaylardan meydana gelmiştir. Nora ile karşılaşmam da buna benzer bir rastlantının sonucudur. 1902’de tarihim yaver gitmiyordu. Hem özgürce okuyup hem de özgürce yazmak için Paris’e gitmek üzere Dublin’den ayrıldım. Annem hastalanınca geri döndüm. Babamın da ruh sağlığı bozuldu. Ailece bunalımlı bir döneme girdik. George Russell İrlandalı genç şairlerin yer aldığı yeni bir antolojiye beni almamıştı. O dönemde ailemin ve benim ekonomik durumumuz kötüydü. O dönemde Britanya’da yükselen değer haline gelmiş İrlanda’ya yayılan sosyalist siyasete ilgi duydum. Britanya Emek hareketinin ilk yılları benim üzerimde Marx’ın yaptığından daha önemli bir etki yaptı. *Ulysses*’in ilk üç bölümünde ben 1904 yılında hem hayatın içinde bulunduğu ikilemi hem de kendi sembolik çıkmazımı mükemmel bir şekilde işliyorum. Nora olmasaydı benim dünyam aşktan yana ıssızlaşacaktı. “Sevgili dostum, Avrupa sürgünlüğün hakkında neler söylemek istersin?”

“Eylül ayı geldiğinde Nora’ya benimle birlikte İrlanda’dan ayrılması için baskı yapıyordum. 8 Ekim’de Londra’ya gitmek üzere geceleyin Dublin’den gemiye bindik. Yolculuğumuz Trieste’de son buldu. Ben 250 kilometre güneyde Pola’daki Berlitz Okulu’nda öğretmenliğe başladım. Dört ay sonra Trieste’ye döndük uzun bir süre bu şehirde yaşadık. Bu gönüllü bir sürgünlüktü. Yapıtlarını severek okuduğum Dante elbette bu çabanın bir parçasıydı. Her şeyden önemlisi dünyanın altı asır önce Dante’nin sürgün olduğu aynı

parçasında kendimi sürgün olarak bulmuştum. Bulduğum bölgede *İlahi Komedya*'da geçen bazı kasa isimlerini anımsıyordum. Benden önce sürgün hayatı yaşayan bazı yazarları tanıyordum. Özellikle Ovidius, Shelley, Byron Wilde benim gözde yazarlarımdı. Ben kendimce kapağı Avrupa'ya atarak karanlık çağlarında Avrupa'da uygarlaştırıcı bir varlık göstermiş İrlandalı "azizler ve âlimler" geleneğiyle kendi doğrularına göre bir bağ kurmuştum. Ben *Ulysses*'te Columbanus'un "kutsal ceht'inden söz ederken bir bakıma Muhterem Bede'i anımsıyordum. Bede ve çağdaşlarının özellikle İrlandalı azizlerin adanmışlığına dikkat çekmiştim.

"Kendinle aynı amaç içinde gördüğün yazarlar var mı?"

"Evet, Kafka ve Faulkner ile bazı önemli ortak noktalarımız var. Benimle birlikte üçümüzde egemenliğini ağır bir şekilde hissettiren bir iktidarın (Britanya, Habsburg, Yankee) kıyısında yer alan azınlık veya mağlup kültürlerin (İrlanda Katolik, Prag Yahudi'si ve Amerikan güneyi kültürleri) içinde yazmıştı. (s.77) Üçümüzde egemenliğini sürdüren hâkim kültürle aramız barışık değildi. Kafka ve benim için her şeyden önce dil meselesi vardı. Üçümüzde baskın olan bir dizi kültürel söylemsel yapıyı irdeledik, sorguladık ve dönüştürdük. Zamanla üçümüzde sizin modernizm diye bildiğiniz hareket içinde hatırı sayılır bir rolümüz oldu. *Ulysses*'te ben büyük ve modern bir İrlanda ulusal destanını yarattım. "Benim destanım tarih boyunca boyunduruk altına alınmış bir kültürden doğduğu için sözgelimi *İlyada*, *Aeneis*, *Yitik Cennet* veya *Gılgamış* destanlarından ayrılır." Ben 1906 Temmuzunda imparatorluk başkentlerinin en eskisi ve en kalıcısı olan Roma'da gitmek için bir süreliğine Trieste'den ayrıldım. Roma'yı sevmedim. Tekrar Trieste'ye döndüm. Oğlum Giorgio Temmuz 1905'te doğdu, kızım Lucia ise 1907'de. Mc Court'un belirttiğine göre ben bir Yahudi cemaatinin bütün siyasi ve kültürel karmaşıklığıyla ancak Trieste'de içli-dışlı oldum. Trieste'nin kültürel olarak bana sunacağı çok şey vardı. Bu da başarıyı ortaya koymak için bulunmaz bir nimetti. Ben özellikle Trieste'de güçlü olan İtalyan fütürist hareketine ve bu hareketin yeni

teknolojiye olan merakına ilgi duydum. Şehirde bulduğum modern Avrupa kültürünü özümsemekle yetinmedim bu kültürü İrlanda'ya taşınmasına aracılık ettim. Trieste'de birkaç sinema varken Dublin'de hâlâ sinema yoktu. Trieste modern dünyayı yakalıyorken Dublin bu konuda bakir kalmıştı. Trieste'deki iş adamların katkısıyla Dublin'deki ilk sinemanın kuruluşuna katıldım. Ben 1904'ten 1907'ye kadarkendimi sosyalist olarak lanse ettim. Ülkeme yurtdışında bakıyor olmak bana çok şey kazandırdı. Karmaşıklığı yurt algılamamak vazgeçemeyeceğim bir ilkem haline gelmişti. Bu ilkem daha sonraları benim modernizmi olarak bilinecek olgunun esas temelini oluşturdu. Trieste'deki yazılarımda düşünmeden gösterilmiş tepkilere rastlayamazsınız. Yazdıklarım ince eleyerek sık dokunarak yazdım. Trieste'de olmasaydım dini ironiyle karışık bir şekilde taşıyan bir yazı yazamazdım. Trieste'de olmak bana İrlanda'ya tersten bakma olanağı verdi. Tersinden bakış benim konferanslarım ile gazeteciliğimi besledi. 1920 yazında Trieste'den temelli ayrıldım."

"Sanatçı olarak gelişiminde İrlanda'nın rolünden söz eder misin?"

"Trieste yıllarım aynı zamanda benim *Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi*'ne dönüşecek olan otobiyografik romanımı yazdığım yıllardır. O günlerde iç dünyam ile dış dünyam arasındaki farklılığı değil, aynı zamanda bu dünyaların paradoksal bir biçimde birbirine bağlılığını da dile getirdim. Beni şekillendiren yıllara dönüp bakmam yazma biçimimde oldukça etkili olmuştur. Yapıtlarım için bir yayıncı bulacağımdan emin değildim. Trieste'de yaşarken yazma yeteneğime güvendiğim kadar başarısız olacağımdan da korkuyordum. Bir ara yazarlığı tamamen bırakmayı düşündüğüm de oldu. Beni yazmaya iten kendi hayat hikâyemi anlatma isteğimden kaynaklanıyordu. Bu isteğimin altında kendimi gösterme veya buna benzer bir ego yatmıyordu. Benim benliğimi şekillendiren koşulları anlamaya ihtiyacım vardı. İçinde bulunduğum koşulları nasıl değiştiririm üzerinde kafa yoruyordum. Kendimle yaptığım muhasebelerin sayesinde benliğimi şekillendiren tarihsel güçlerin özgül karakterini anlamamı sağlıyordu. Bu yüzden

keskin bir tarih bilincine sahiptim. Tarih bilincim *Ulysses*'i yazma imkânını verdi bana. Kendimi İrlandalı cumhuriyetçiler ile milliyetçilerden ayrı tuttum. Başka bir deyişle İrlanda beni ben yaptı. Trieste'den Zürih'e gittik. Zürih'e gitmek için Avusturya otoritelerine düşman tarafı desteklemeyeceğine dair söz vermiştim. Daha başından beri Britanya'nın savaşını büyük bir mesele olarak görmüyordum bu konuda bağımsız bir İrlandalı gibi davranıyordum."

"

"*Finnegans Wake* hakkında neler söylersin?"

"Kitabın başta adı *Work in Progress* adını koymuştum kitap bitmek üzereyken *Finnegans Wake* adını aldı. Bu kitap benim eski kitaplarımdan daha farklı bir üsluba sahipti. Jolas'lar *Transittion avangard* adlı bir edebiyat dergisinin kurucusuydular. *Finnegans Wake*'in taslaklarıyla bazı kısımlarını 1927'de bu dergide tefrika etmeye karar verdim. Kitabın alımlanması açısından önemli sonuçlar doğuracaktı. Yapıt okuyucu tarafından ürkütücü kapalı ve zor olduğu kadar soyut ve modernist bir yetenek gösterisi olarak yorumlandı. İrlanda'yla bağlarımı çoğaltarak zenginleştirip derinleştirmekle kalmadım aynı zamanda daha görünür hale getirdim. İrlanda'da Trieste veya Zürih'te olduğumdan daha çok aranır hale gelmişim. "Yasaklı Yazardan Yasaklı Şarkıcıya" başlıklı methiye yazımda kendimi Sullivan'la bir tuttum. Yazıma Sullivan'ın İngiltere'de yasaklı veya hiç değilse tanınmıyor olmasından şikâyet ettiğimi belirttiğim bir giriş yazısıyla başladım. Ben bazen kuvvetli bazen de kırılmalı ve heyecanlıydım. Gözlerim her zaman zayıftı. Gözümden ameliyat geçirsem de iris iltihabı sık sık nüksediyordu. Öyle ki ataklarımın birinin ağrısından kurtulmak için yüksek dozda kokain aldım. Eklem iltihabının yanı sıra ağzımda çekilmesi gereken bir sürü çürük diş vardı. Çayım süt ve şekeri Nora'nın katması gerekiyordu gözlerimden dolayı. Yürüyüşe çıkamıyordum baston taşımak zorundaydım. *Wake* üzerine yaptığım çalışmanın gerginliğinde kendimi bazen yorgunluktan ikiye katlanmış gibihissediyordum. Midemden yaşadığım sorun yetmiyormuş gibi kızım da aramızda sorunlar vardı. Biz ailece Paris'e vardığımız zamandan beri Lucia büyük bir is-

tekle dans eğitimi almış ama dansçılığı meslek olarak seçme gücünü kendinde görmemişti. 1920'lerin sonunda depresyon belirtileri kendini gösterdi. Benim ellinci doğum günümde annesine bir sandalye fırlattı. Daha sonra da katatonik bir epizod yaşadı. Yıllarca sürececek bir kriz dönemi ile hastanede yatma macerası başlamış oldu. Bir süreliğine Jung'un hastası oldu. Onun ömür boyu hastanede tedavi görmesine gönlüm razı olmadı. 1936'dan itibaren yaşamını hastanede geçirmesine mecburen razı oldum. 1938'de gelinim Helen da ruhsal bir çöküntü yaşadı. Artık yaşadıklarımın dolaylı kendimi acıların adamı olarak görüyordum. Tüm bu gelişmelere karşı tüm zamanımı yapıtımı tamamlamaya verdim. Bazen kendimi İrlandalı halk ozanının modern bir versiyonu olarak hayal ediyordum. *Ulysses* ve *Wake* yapıtlarımda geniş yer tutan hukuk, müzik, tarih alanlarında ilim tahsil ediyordum. Aynı zamanda iktidardakilerin korktuğu efsanevi yergicilerden biriydim. İrlanda'nın beni dinlemesi gerektiği konusunu tekrar tekrar dile getiriyordum. *Wake*'i mide kramplarına rağmen 1938 sonlarında bitirdim. Roman 4 Mayıs 1939'da piyasaya çıktı. Dört ay sonra da savaş ilan edildi. Lucia, Paris dışında bir akıl hastanesinde kalıyordu. Giorgio ve Helen ayrı yaşıyorlardı. Helen geçirdiği ruhsal sarstıdan dolayı hastaneye kaldırıldı. Ben ve Nora Paris'e gitmek üzere Lucia'dan ayrıldık. Üzgündüm. Kızımdan ayrıydim. Karın ağrısından yatamıyordum. Günlerim genellikle bitkinlikle geçiyordu. 1940 yılının Aralık ayında ailece oradan da taşındık Lucia hariç. 13 Ocak 1941'de delinmiş ülserimden ve karın zarı iltihabından dolayı saat gece ikiyi çeyrek geçe öldüm. Benim ruhum artık başkaları yaşatacağı. "Bende seninle dost olduğumdan dolayı kendimle kıvanç duyuyorum. Seni sevgiyle kucaklıyorum."

"Ben de Bedriye aynı duygularla seni sevgiyle kucaklıyorum.

Kaynak: Andrew Gibson. *James Joyce*. Çeviren: Orhan Düz. Yapı Kredi Yayınları. S. 183

Yunus Emre'nin Yaşamı ve Şiirlerindeki Barış İzleği

Nihat Taydaş

*"Biz, biz olduk olalı a gülüm /
Çok ulusla yaşadık / Çoksevgiyle, / Birlikte, kardeşçe. /
Ne kadar çok severse o kadar var insan. / Sen o kadar sev-
din ki / Hiç yok olmadın / Yunusça..."*
(*"Yunusça" başlıklı şiirden, Semih Sergen.*)-

Öndeyiş

1991 yılını, UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün) kararı ile bütün ülkeler, "Dünya Yunus Emre Sevgi Yılı" olarak kutlamıştı. 1991'de dünyada 36 dilde Yunus Emre'nin şiirleri yayımlanmıştı. İstanbul'daki 12. Dünya Şairler Kongresi'nde, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen 100'ü aşkın şair, Yunus üzerine düşündüklerini açıklamışlar ve ondan aldıkları esinle yazdıkları şiirleri okumuşlardı.

2021 Yılı, UNESCO tarafından, dünyada Yunus Emre Yılı ilân edildi.

Beş bölüm sürecektir bu dizide, bu satırlarının yazarının anlatımı ile Yunus Emre'ye gideceğiz.

Beş yazılık, "Haydi Yunus Emre'ye Gidelim", bağımsız yazılar olarak da okunabilir.

Yunus Emre, neredeyse bundan 800 yıl önce bugün bile çok gerek duyduğumuz sevgiyi ve barışı vurgulamış... O, "Adımız miskindir bizim / Düşmanımız kindir bizim / Biz kimseye kin tutmayız / Kamu âlem birdir bize" diyen insanlık gökyüzünün kutup yıldızıdır.

Bir söz vardır; "Ol mahiler ki derya içredir, der-

yayı bilmezler." Yunus Emre, aradan geçen yüzyıllara karşın, bugün bile insanlığa söyleyecek sözü olan dil ustasıdır.

Biz, yüce şair Yunus Emre'yi yeterince tanıyor muyuz?

Yunus Emre'nin "Sevelim, sevilelim, dünya kimseye kalmaz" sözünün; insanları, dil-din-ırk gözetmeksizin, birliğe-dayanışmaya ve barışa çağırdığının ayırımında mıyız?

Kimdir Yunus Emre?... Şairin kim olduğunu, Sabahattin Eyuboğlu'nun ilk basımı 1971'de yapılan "Yunus Emre" başlıklı kitabından, kimi satırları okuyarak görelim:

"Yunus Emre, kendisi yoksul yaşamış olmasa bile, yoksulların, ezilmişlerin, çaresizlerin, ölümleri bir kurtuluş olanların şairidir. Çağında ve çevresinde insanlar ekinler gibi biçilmekte, karıncalar gibi çiğnenmekte, talancıların keyfince yaşayıp ölmektedirler. Kıtlik, susuzluk, salgın hastalık bir yandan, inanç kavgaları, kardeş kavgaları, yabandan gelen yağmacılar güzelim Anadolu'nun ve topraktan başka dostu olmayan Anadolu halkının altını üstüne getirmedeler. Bütün büyük şairler gibi Yunus da halkın kara gün dostudur. Kılıca, paraya ve belâya insan yüreğinin tükenmezliğiyle karşı çıkmıştır." (Yunus Emre, Sabahattin Eyuboğlu, s.23.)

Ceyhun Atuf Kansu, Yunus Emre'nin yaşadığı yılları, "Anadolu Halk Tarihinde Yunus Emre" adlı yazısında anlatmış... Kansu'nun bu yazısından kimi bölümleri okuyalım:

"Koca Türkmen ozanı Yunus Emre, belgelere

göre, on üçüncü yüzyıl Anadolu'sunun çatışığında, seksen yıla yakın yaşamıştır. Doğumu Anadolu Selçuklu devletinin, Köseadağ alan savaşında yenildiği yıllara rastlar (1240-1241). Çocukluktan ergenliğe, köylülükten ermişliğe, bilgelikten ozanlığa, kocalıktan ölüme yaşantısı Selçuklu yıkımı ile Moğol kırımının; Karamanoğlu Türk beyliğinin ortaçağlı düzeniyle, Ankara Ahi Cumhuriyetinin gizemci halkçı yapısının kesiştiği yıllarda geçer. (...)

Türk Dili dergisinde, Cahit Öztelli'nin iki yazısını, okumuştum. 'Yunus Emre ve Şikârî Tarihi' (sayı 165), 'Yunus Emre'nin Soyu Sopyu' (sayı 169). Bu yazılardan öğrendiğimize göre Yunus Emre, Horasan göçmeni Kirişçi Baba adıyla anılan İsmail'in oğlu olup, Karaman'da doğmuş, Karaman'da büyümüş, sonraları Karamanoğlu İbrahim Beyden bir çiftlik satın almış, orda ekmiş biçmiş, otlaklarında koyun yaylatmış. Gene bu yazılarında Öztelli, Şikârî Tarihine dayanarak, Yunus Emre'nin Karamanlı topraklarında yaşarken beyler arasındaki siyasal erke savaşlarına karıştığını, bir ara, bir hükümet devirmesi olayına da katıldığını belirtiyor.

Yunus Emre'nin ayrıca Sarıköy'de de otlakları ve çiftliği vardır. Bu yazılardan çıkarabileceğimiz özet, Yunus'un tarihsel belgelerde, okumuş-yazmış, eğitilmiş, varsıl, eylemci bir kişilik taşıdığıdır. Halk masallamalarında ise Yunus bir köylü Yunus, bir ermiş yoksul Yunus'tur. Yunus'un bu ikili portresi, halk imgelemindeki köylü-ermiş kişiliğiyle, tarihsel belgelerden yansıyan bilge ozan kişiliği nasıl açıklanabilir? Yunus çağının tarihsel yapısıyla açıklanabilir belki. Yunus Emre'nin yaşadığı tarihsel kesit, Anadolu'nun yoğun Türkleşme sürecine, Anadolu Türk beyliklerinin ortaçağlı dönemine ve Anadolu'daki kargaşa-kırım bozuk düzen çağına uyar. Selçuklu toprak düzeninde 'toprağı tapulmuş' köylü yoktur. Toprak beylik malıdır, sultan devletinin malıdır. Köylü bey-devletin toprağında işleyici-yarıcı durumundadır. Selçuklu devlet düzeninin çözülmesiyle topraklar, Anadolu Türk beylerinin eline geçer, bir anlamda kişileşir. Yunus Emre, ister varsıl olsun, ister yoksul olsun, böyle bir tarih aralığında yaşamıştır: Kendi toprağı olan insandır, kendi toprağını işleyen insandır. Bu dönemde, Horasan'dan

büyük Türk göçleri olmaktadır Anadolu'ya. Dağlar, ırmaklar, yaylalar, köyler Türkleşmektedir. Ne var ki, göçülen yeni yurt, Türkleştirilen Anadolu, halkın eşit koşullarda, güvenlik, bolluk-esenlik, dirlik-düzenlik içinde yaşadığı bir yurt değildir. (...)

(...) İyi incelendiğinde, Yunus Emre, Hacı Bektaş öğretisinin bir ozanı, bir dervishi, bugünkü deyişle bir 'militan' bir savaşçısı olarak belirir. (...) Halk masallamasında Sarıköylü Yunus'un Hacı Bektaş Veli'nin eşğine vardığı anlatılır. Bu yıllarda, Yunus'un genç bir orta Anadolu köylüsü, Hacı Bektaş Veli'nin ise, elli elli beş yaşlarında bir Türkmen bilgisi olduğu düşünülebilir. Bu Anadolu ermiş bilgeleri, Anadolu'yu yurt edinmiş Türkmen halkını dirik ve birlik tutabilmek ve bu yolda, belli bir öğretiyi yaymak için, durmadan eğitici-öğretici savaşçılar, ozanlar yetiştirmişlerdir ki, Yunus Emre'nin yetiştirilmesi işini de Hacı Bektaş Veli, Taptuk Emre'ye bırakmıştır. (...)" (Anadolu Halk Tarihinde Yunus Emre, Ceyhun Atuf Kansu, s.411, 414, 415 ve 420.)

Doç. Dr. Mehmet Bayrakdar, ödül alan küçük oylumlu-önemli yapıtında, Yunus Emre'nin mezar sayısının 17 olduğunu belirtir: "(...) Bugün gerek Yunus'un doğum ve gerekse mezarının bulunduğu yer olarak literatüre geçen Edirne'den Erzurum'a kadarki belde sayısı, bizim tespitimize göre 16 civarındadır. Gerek Yunus'un kendi eserlerinden ve gerekse Velayet-Nâme gibi diğer bazı eserlerden, onun Orta Anadolu olması kesin görünüyor ise de biz, konunun tartışmasına girmeyeceğiz. (...) Biz burada sadece henüz literatüre geçmemiş olan bir 17. beldenin varlığına işaret etmekle yetineceğiz. Burası, Beyşehir ilçesine bağlı, Beyşehir-Konya karayolunun yaklaşık 20. kilometresindeki Sarıköy'dür. Tarihi, Yunus kadar eski olan bu köyde, halk Yunus'un kendilerinden biri olduğuna inanır, söz konusu yol üstünde her zaman ziyaret ettikleri ve Yunus'a ait olduğunu söyledikleri bir de mezar vardır." (Yunus Emre ve Aşk Felsefesi, Doç. Dr. Mehmet Bayrakdar, -Türkiye İş Bankası Yunus Emre Eser Yarışması Birincilik Ödülü- s.2 ve 3.)

Mustafa Tatçı'nın verdiği bilgiye göre, Yunus Emre'nin "Azərbaycan'ın Şeki ve Zagatala arasında kalan Gah bölgesindeki makamı" ile Yunus Emre'nin

mezar sayısı 18'e çıktı. [Bk. Mustafa Tatçı: Herkes Bir Deryanın Balığıdır; Kimi Yunus, Kimi Levrek!, söyleşi: Leyla İpekçi, Cins (Aylık Kır Düğünü), sayı: 48, Eylül 2019, s.46.]

Uzmanlar, bu mezarlardan bazılarının başka Yunus'ların olduğunu, bazılarının arandığında bulunamadığını, belediyelerce bile bilinmediğini, bazılarının ise Yunus Emre'ye saygı göstermek için yapıldığını söylüyorlar... İnsanlarımız, Yunus'a gösterdikleri sevginin ve inancın sonucunda, yatırırlar oluşturmuşlar. Yalnızca tek mezarın üzerinde duruluyor.

Uzmanların-araştırmacıların hepsinin, şairin mezarı olarak kabul ettikleri, Eskişehir/ Mihaliççık ilçesine bağlı Sarıköy'deki mezardır.

13. yüzyılda, Yunus Emre-Hacı Bektaş ve Ahî Evren, aynı bölgede yaşamışlardır... Hacı Bektaş, Sulucakarahöyük'te (şimdiki Hacıbektaş'ta) yaşarken aynı dönemde Gülşehri'nde (Kırşehir'de) Ahî Evren oturuyordu.

Hacı Bektaş, Türkmen boylarının yerleşik yaşama geçmelerini sağladı... O zamanda zanaat ve ticaret, Müslüman olmayanların ellerinde idi. Hacı Bektaş, Müslüman olanların zanaata ve ticarete uyumlarını da sağladı.

Ahî Evren, insanların sosyal güvenliklerine ilişkin kurallar içeren bir sistemi yaşama geçirdi. Ahî Evren'in yaşama gözlerini kapamasından sonra, yârenlerinin hepsi Hacı Bektaş'ın ocağına katılmışlardır.

Nâzım Hikmet, "Kuvâyi Milliye" başlıklı şiir kitabında, öğretmen Nurettin Eşfak'ın ağzından Yunus Emre'yi şöyle anlatır:

"Başka türlü anlıyorum ben Yunus'u: /Bence onda bütün bir devir dile gelmiş Türk köylüsü:/ öte dünyaya dair değil, / bu dünyaya dair kaygılarıyla..." (Kuvâyi Milliye, Nâzım Hikmet, s.48.)

Yunus Emre'nin nasıl bir şair olduğunu da

Füruzan Husrev Tökin'in, "Yunus Emre'ye Hümanist Denemez" adlı yazısının bir bölümünü okuyarak görelim:

"Yunus Emre'nin şiirleri Allah sevgisine dayanır. Allah sevgisiyle ilâhi aşkın huzuruna kavuşmuştur.

Yunus Emre, tasavvuf anlayışının ilkelerine bağlanmış, sofi yaşamı bütün deneyleriyle, bütün evreleriyle yaşamıştır.

Yunus Emre, Anadolu'da gelişen Türk dilinin kurucusu olmuştur. Türkçe şiirler yazarak halkın konuştuğu dil ile şiirlerini geliştirerek Farsçaya ve Arapçaya karşı bir tepki göstermiştir.

Yunus Emre'nin gerçek şiir gücü, işlediği konularda, şiirlerinin anlatımında kendisini gösterir. Şiirleri, lirik ve didaktik olmak üzere ikiye ayrılır. Lirik şiirleri, saf şiirin en güzel örnekleridir. Didaktik şiirleri ise şairlik gücünün örnekleridir. Yunus Emre'nin şiirdeki başarısı, düşüncelerini, öğütlerini, görüşlerini yalın bir anlatımla belirtmiş olmasıdır. Duygularını yapmacıktan uzak, içinden geldiği gibi söylemiştir." (Yunus Emre'ye Hümanist Denemez, Füruzan Husrev Tökin, s.2.)

Yunus Emre yazdığı şiirlerle, yaşadığı dönemin insanına bir şey söylemek istiyordu. Söyledikleri, o günün insanını ve toplumunu aşip insana ilişkin evrensel değerlere yöneldi... Böylece şiirleri, her çağda ve herkese seslenebilen ürünlere dönüştü.

Evrenselliğe erişmiş olan Yunus Emre, insanlığa şu çağrıyla yapıyor: "Ben gelmedim davâ için / Benim işim sevi için / Dostun evi gönüllerdir / Gönüller yapmağa geldim."

(Bu dörtlük, "Yunus Emre, sen bu dünyaya niye geldin?" sorusunun da yanıtıdır.)

Erdoğan Alkan'ın (1935-2014), Yunus Emre'yi anlattığı bir romanı var: Yunus'tan Luther'e Çağrı, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2010.

Şair-çevirmen Erdoğan Alkan, bu romanında, 16. yüzyıl Avrupa'sında; Almanyalı Martin Luther'in düşüncelerinde başgösteren Hümanizm'in (Hümanizma'nın) oluşmasında, Yunus Emre'nin şiirlerinin etkili olduğunu ileri sürer... Erdoğan Alkan'ın

bu romanına göre, Yunus Emre'nin 13. yüzyıldan gelen "insanları birliğe-barışa-dinsel hoşgörüyü çağıran sesi", -üç yüzyıl sonra- 16. yüzyılda; Protestanlığın kurucusu, Martin Luther'in Hümanizm'ini biçimlendirmiştir.

[Beşir Ayvazoğlu, Yunus Emre konusunda, son yıllarda basılan en önemli kitaplardan biri olan; -ilk basımı, Kapı Yayınları'nca Şubat 2014'te yapılan-"Yunus Ne Hoş Demişsin (Cumhuriyet Sonrası Yunus Emre Yorumları)" adlı yapıtında, Erdoğan Alkan'ın bu romanından söz etmemiştir.]

Yunus Emre'nin şiirlerinde en çok geçen iki sözcük, "ölüm" ve "gönül" sözcüğüdür. Bu iki sözcük gizemci (mistik) diyalektiğin bireşimini örerler: Gönül, kötülüğü-haksızlığı- ayrıcalığı-ayrılığı gayrılığı-ölümü yener. Onun için bir yerde, Yunus Emre'nin öğretisinin özetini "gönül öğretisi" olarak deyimlemek yerinde olur.

Hacı Bektaş öğretisinde, "Çalap" yâni Tanrı, varlığın özüdür ve de sevgi insanla Çalab'ı birleştiren en yüce gerçektir... Öyle ise insandaki Tanrının özü, insandaki evrenin yoğun ögesi "gönül"dür. Gönül, yüce gerçeğin ilkesidir: "Ne sultan ne baylardasın ne köşk ü sarayladasın / Girdin miskinler gönlüne edindin durak Çalabım"

Gönül kavramı, halk gizemi (misticizm) öğretisinde, ilerici bir düzenin adıdır. Yunus Emre, ozanlar, Türkmen dervişler savaş başlatırlar... Ne ile savaş?... Ölümle-yoksullukla-ezinçle (zulümle) savaş: "Danışman okur tutmaz, derviş yolun gözetmez / Bu halk öğüt iştmez, ne sarp zaman olmuştur / Gitti beyler mürveti, binmişler birer atı / Yediği yoksul eti, içtiği kan olmuştur"

İlhanlı Devleti'ne bağlı, Baycu Noyan komutasındaki Moğollar; 1243 yılının Temmuz ayında yapılan Köseadağ Savaşı'nda, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in 80 bin kişilik ordusunu yenilgiye uğrattılar... Birkaç yıl öncesine değin, Sultan I. Alaeddin Keykubat zamanında, en parlak ve bolluk dönemini yaşayan Anadolu Selçukluları Devleti, Köseadağ Savaşı'nda İlhanlı Devleti'nin öncü kuvvetlerinin kumandanı Baycu Noyan'a yenildik-

ten sonra, Moğol boyunduruğu altına girdi. Anadolu Selçukluları'nda artık Moğollara yıllık vergi ödeniyor, Moğol askerlerinin masrafları karşılanıyor ve ülke, onların seçtiği sultanlar ve vezirler ile yönetiliyordu. Bu dönemde, ticaret yolları üzerindeki Anadolu'da ekonomik yapı bozuldu. Baskı altındaki Türkmenler, Doğu ve Orta Anadolu'dan, batıya ve uç bölgelere göç ettiler.

Ortaçağ'da, derebeylik düzeninde; Moğol kırımının ardından Selçukluların yıkılıp Anadolu beyliklerinin türediği zamanda, Türk beyliklerinin birleşmesi için savaşım verir Yunus Emre... Halkı uyandırmak, yoksulluğu, ölümü ve ezinci yenmek, bir dost düzeni kurmak yolunda; köylülükten ozanlığa, ozanlık-tan dervişliğe, dervişlikten ermişliğe yürüyüp gider: "Araya düşman girmeden gel dosta gidelim gönül / Yunus Emre'yi alalım gel dosta gidelim gönül"

Yunus Emre'ye göre insan, dünyaya kavga-gürültü için gelmemiştir, yâni gelmemelidir. İnsanlar, neden dünyaya gelmişlerdir?... Sevgi-barış-kardeşlik-dostluk için gelmişlerdir.. Bu nasıl sağlanacaktır?... Tanrı evi olan gönülleri kazanıp onlara mutluluk ve huzur vererek.

Yunus Emre, başka bir şiirinde, dünyaya gelmesinin amacını şöyle belirtiyor: "Dost esriği deliliğim, âşıklar bilir neliğim /Değşiriben ikiliğim, birliğe bitmeğe geldim /Bunda biliş olan cânlar onda bilişirler imiş / Bilişiben hocamla hâlim arz etmeğe geldim"

İkilikten kurtulup birliğe varmaya, insanlarla bilişip tanışmaya, konuşup anlaşmaya gelmiştir. Yunus Emre, "benim neyi, niçin yaptığımı âşıklar bilir" diyerek, insanların birbirlerini tanıyabilmeleri için onların hâlimden anlamaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Çünkü o, sıradan insanlar gibi kavga-gürültü yapmaya, başkalarını incitmeye gelmemiştir.

Yunus Emre, gönülleri birleştirmeye, gönül yapmaya gelmiş, barışçı bir insandır, bir Türkmen dervişidir. Tanrı gönle tecelli ettiği (gönülde belirlediği) için gönülleri bayındır duruma getirmek, oraları Hak sevgisini barındıracak olgunluğa erdirmenin yollarını göstermek için çaba göstermiştir. Bunu sağlamak amacıyla diyar diyar dolaşmış, dağılma sürecine gi-

ren Anadolu Selçuklu Devleti'nin son dönemlerinde, umutsuzluğun-çaresizliğin tüneline girmekte olan Türklere umut aşılamış, onlara moral vermiştir.

Yunus, insanlık değeri açısından, hiç kimseyi aşağı görmez... İnsanın bu yönünü göremeyen, ona insanca bakamayan kişinin yeteri kadar olgunlaşamadığını vurgular: "Cümle yaratılmışsa bir göz ile bakmayan / Halka müderris olsa hakikatte âsidir / Yetmiş iki millete birlik ile bakmayan / Şer ile evliyâsa hakikatte âsidir"

13. yüzyılın sonlarıyla 14. yüzyılın başlarında yaşadığı varsayılan Yunus Emre'nin, yüzyıllar önceden dile getirdiği barış dileği işte şu dizededir: "Yetmiş iki millete birlik ile bakmak."

Kendi iç dünyasında (Yunus Emre'nin deyişiyle "gönlünde"), barış duygusunu oluşturamamış kişilerin, başkalarıyla ("öteki" ile) birlikte bir yaşam sürebilmesi olanaklı mıdır?

Yine Sabahattin Eyuboğlu'nun Yunus Emre'ye ilişkin sözlerini okuyalım:

"Yunus Emre elbet çağının dinsel düşüncesi dışına çıkamazdı ve elbet, kendince de olsa şemaları kırarak da olsa, bir İslâm aydını ve şairi olacak, insanlık sevgisini Tanrı sevgisiyle bağdaştıracaktı. Ama hiç bir donmuş tarikatın, hiç bir kara kaplı kitabın, hiç bir dogmanın kölesi kalmadığı da besbelli Yunus'un. Bugün yaşasa elbet düşüncesi de şiiri de çağının inançlarıyla beslenecek ve en ileri şairimiz neyle savaşıyorsa o da onunla savaşacaktı. (...)" (Yunus Emre, Sabahattin Eyuboğlu, s. 67 ve 68.)

Yunus Emre, Tasavvuf'u benimsemiş bir Türkmen dervişidir... O ilâhi aşkı tatmış, onda var olmuştur. Tasavvuf anlayışında, yeryüzünde olan her şey Tanrı'nın tecellisinin (görünümünün) bir yansıması olduğundan, o varlıklardan herhangi birini sevmek, aynı zamanda Tanrı'yı sevmek anlamına gelmektedir. Tanrı'yı bulmak insanı bulmaktır, insanı bulan Tanrı'yı bulur. Tasavvuf düşüncesine göre insan, insanı dininden ötürü aşağılayamaz, öldüremez, malına el koyamaz.

"Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları SU" adlı romanın başkahramanı Defne Kaman'ın yazdığı, "SU

Kitabı"ndaki şu satırlar, Tasavvuf için de geçerlidir: "(...) Herkes tek yaratılmıştı, herkes farklıydı ama kimse kimseden üstün değildi. Bir ağaç, bir tavşan, bir kuş, bir elma, bir damla su, bir avuç toprak, bir nefes hava ve her canlı farklı ama eşit derecede önemliydi. 'Bütün canlılar candır!' (...)" (Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları SU, Buket Uzuner, s.131.)

Yunus, Hakk'ı (Tanrı'yı) gönülden sevenlerin hepsinin kardeş olduğunu şu dizeyle anlatır: "Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardeş gelir."

Yunus Emre'de, derin bir Tanrı aşkı ve bu aşktan doğan varlık sevgisi vardır. Onun, "Hakk'ı gerçek sevenlere cümle âlem kardeş gelir" dizeyle özetlediği bu sevgide, herhangi bir sınır yoktur. Zerreden küreye, karıncadan deveye, bedenli ve bedensiz varlıkların hepsini kapsayan bu varlık sevgisiyle, "ben"i ve "bencilik"i sonsuz birlik evreninde (âleminde) "biz"e dönüştürmüştür.

Yunus Emre'nin tek amacı, geçici (fâni) olan dünyadaki beden yaşamının, mutlaklaştırılmaması ve insanların niçin yaratıldıklarını kavrayıp algılayabilmeleridir... Yunus Emre, insanlara, insan olduklarını anımsatıp onları uyarır.

Yunus Emre, şu şiirinde, düşmanın da mutluluğunu isteyerek; olgunluğun örneğini verir:

"Her kim bana ayyar ise Hak Tanrı yâr olsun ana

Her kancaru varur ise bağı bahar olsun ana.

(Kim bana yabancı, düşman ise yüce Hak ona dost olsun. Vardığı her yer, ona bahar, bahçe olsun.)

Bana ağı sunan kişi şehdü şeker olsun aşı

Gelsün kolay cümle işi eli erer olsun ana.

(Bana zehir sunanın, aşı, şeker bal olsun. Bütün işleri kolay, eli her arzu ettiğine erer olsun.)

Önümce kuyu kazanı Hak tahtın ağdursun anı

Ardımca taşlar atana güller nisar olsun ana.

(Önüme kuyu kazan kişiyi, Allah yüceltip tahta çıkarsın, padişah yapsın. Ardımdan taşlar atan kimseye güller atılsın.)

Acı dirlüğüm isteyen tatlı dirülsün dünyada

Kim ölümüm ister ise bin yıl ömür virsün ana.

(Yaşamımın acı, mutsuz geçmesini isteyen, dünyada mutlu yaşa-

sın. Benim ölümümü isteyen kişiye, Allah bin yıl ömür versin.)

Her kim diler ben har olam düşman elinde zâr olam

Dostları şâdu düşmanı dostu ağıyar olsun ana.

(Kim benim solup dökülmemi, düşman elinde ağlayıp inlememi isterse onun dostları gülsün, neşeli olsun. Düşmanı da dost ve yabancı, kendisini tanımaz olup düşmanlıktan vazgeçsin.)

Miskin Yunus'un dünyada güldüğünü işitmeyin

Ağladuğum isteyene gözüm pınar olsun ana.

(Zavallı Yunus'un dünyada güldüğünü hiç duymayın. Benim ağlamamı isteyen kimseye, gözlerim pınar olsun; o kimse, çeşme gibi gözyaşı döktüğümü görsün de mutlu olsun.)"

Yunus Emre'nin düşüncesinde, gönül yolundan dosta, dosttan sevgiye varan âşıklar, sınırları aşıp bütün dinleri ve ulusları kucaklar... Yunus şu dizesinde, âşıklık katına erişenlerin arasında, dinlerin ve ulusların olmadığını belirtir: "Âşıkları sorarsan bî mezheb ü bî millet"

Başka bir dizesinde Yunus Emre, şöyle der: "Bu dünyanın kararı yok, sen neymiş ben neymiş" Ne sen vardır artık ne ben. Ben ben olarak sendeyim, sen sen olarak bendesin. (Bu dizeyle "cümle âlem kardeşliğinden" bireyin toplumla birleşmesine geçilmiştir... İnsan, sınırların-dinlerin ötesine geçip bütünleşmiştir, gönül karışımında eriyip gitmiştir.)

Yunus Emre, bin kez hacca gitmenin değil, bir gönüle girmenin geçerli ve doğru olduğunu dile getirir: "Yunus Emre der hoca / Gerekse var bin hacca / Hepisinden iyice / Bir gönüle girmektir."

Yunus'un "gönüller yapmaya geldiğini" belirtmiştim... Kavga yapanın, insanı incitenin ne denli ibadet etse bile, ibadetinin geçersiz olduğunu, şu dizelerinde bildirir: "Bir kez gönül yıktın ise / Bu kıldığın namaz değil / Yetmiş iki millet dahi / Elin yüzün yumaz değil." Bu dize, barış içinde bir arada yaşama isteğinin dışavurumu değil midir?

Ozan Hasan Hüseyin, Yunus Emre'yi şöyle belirginleştirir: "Yunus'un şiirlerini günümüze dek dipdiri, taptaze getiren şey, ne onun din hocalığı, 'birlik' çağırıcılığı, 'dost' özlemi, ne de halktaki mistik huzursuz-

luktur. Yunus 700 yıl önce yapılmış ve hâlâ üzerinden koca koca kamyonlar geçen bir köprü gibi duruyorsa, bu onun, güçlü bir dil mimarı, güçlü bir dil-estetik ustası olmasındandır."

Peyami Safa, bir yazısında Yunus Emre'den söz ederken "(...) Yunus, üç zamanın geçmişin, gelenin ve geleceğin şairidir" der... Yazarın saptamasına katılıyorum.

Yıllar geçer, herşey eskir-dökülür-yiter... Yunus Emre'nin adı ve şiirleri eskimez... Yunus'un şiirleri, söylendiği günkü gibi taze kalır. Biz onun gömütünü (mezarını) paylaşamaz, her birimiz Yunus Emre'yi yüreğimizde yaşatırız... Bu, Yunus Emre'nin şiirlerinin erişilmez gücünden ötürüdür, bir de bizim şiire olan bağlılığımızdandır.

Yunus Emre'nin 21. yüzyılda da sevgi ve barış adına söyleyecekleri var.

Yunus Emre söyleneceye göre, Sakarya nehrinin kıyısında yaşayan Taptuk Baba'nın yanında manevî olgunluğa erişti. O, tıpkı Sakarya nehri gibi, gönülle-re Türkçe akararak; sevgi-kardeşlik ve barış meyvelerini olgunlaştırdı.

Türkçenin en büyük şairi Yunus Emre, okunduğça çoğalacak; paylaşıldıkça barışçı özü, yeni açmış karanfil gibi duyumsanacaktır.

KAYNAKLAR

1. ALKAN Erdoğan, Yunus'tan Luther'e Çağrı, roman, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2010.
2. ATEŞ Süleyman, İşte Olgunluk, Vatan gazetesi, 29 Ocak 2011, s.22.
3. BAYRAKDAR Mehmet, Yunus Emre ve Aşk Felsefesi, -Türkiye İş Bankası Yunus Emre Eser Yarışması Birincilik Ödülü-Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1991, s. 2 ve 3.
4. BAYRAKTAR Levent, Yunus'un Değer Metafiziğine Bir Giriş Denemesi, Yalnızlar Mektebi (İki Aylık Edebiyat Dergisi), sayı: 10, Aralık 2014-Ocak 2015, ss.8-11.
5. BİLGİN Azmi (Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Yunus Emre'de İnsan Sevgisi, Kültür (Üç Aylık Kültür Sanat Araştırma Dergisi), sayı: 4, Güz 2006, ss. 44-48.
6. BİNYAZAR Adnan, Yunus Işığı, Türk Dili (Aylık Dil ve Edebiyat

- Dergisi), sayı: 238, 1 Temmuz 1971, s. 310.
7. ÇAĞIL Cemile-CEBECİ Sırrı Yüksel, Bela Çözü Kerbelâ/ Dost Bahçesi Yaptıran Başkan, Tercüman gazetesi, 25 Aralık 2008, s. 4.
 8. Dünya Sevgi Yılı Sonunda..., Tarla (Kültür ve Sanat Dergisi), sayı: 92/2, Nisan 1992, s. 1.
 9. EYUBOĞLU Sabahattin, Yunus Emre, Cem Yayınevi, İstanbul 1975, s. 23, 67 ve 68.
 10. FIDAN Oğuz, Birlikte Yaşayabilmek, Ulus gazetesi, 8 Ekim 2007, s. 9.
 11. FİŞEKÇİ Turgay, Defne Gölgesi/ İki Şiir, Cumhuriyet gazetesi, 27 Şubat 2002, s. 12.
 12. FUAT Memet, Yunus Emre (Yaşamı-Sanatçı Kişiliği-Yapıtları), De Yayınevi, 1.basım: Kasım 1976, s. 120.
 13. GÖLPINARLI Abdülbâki, Manâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli "Vilayet-Nâme", İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1958, s. 50.
 14. HİKMET Nâzım, Kuvâyi Milliye, Adam Yayınları, İstanbul, 5. basım: Ekim 1991, s. 48.
 15. İPEKÇİ Leyla, Mustafa Tatçı: Herkes Bir Deryanın Balığıdır; Kimi Yunus, Kimi Levrek! , söyleşi, Cins (Aylık Kır Düşünü), sayı: 48, Eylül 2019, s.46.
 16. KANSU Ceyhan Atuf, Anadolu Halk Tarihinde Yunus Emre, Türk Dili, sayı: 240, 1 Eylül 1971, s. 411, 414, 415, 420, 422, 423 ve ss. 425-427.
 17. KILIÇ Burak, Odunpazarı Belediye Başkanı Burhan Sakallı ile "Sevgi ve Barışa Çağrı Yunus Emre Projesi" Üzerine, Ardıç (Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi), sayı: 4, Mayıs 2006, s. 16.
 18. KIHTİR Tuğrul, Anadolu'da İlk Moğol İstilas / Alaeddin Keykubad Zehirlenince Selçuklu Çöktü, Atlas Tarih, sayı: 18, Şubat-Mart 2013, ss.22-29.
 19. ÖZARSLAN Osman, Yunus Emre'yi Nasıl Bilirdiniz?, Sanat ve Hayat (İki Aylık Kültür-Sanat Dergisi), sayı: 17, Ağustos-Eylül 2005, s. 115.
 20. ÖZÇELİK Mustafa, Yunus'a Yol Daş Olanlar: Burhan Toprak, Ardıç, sayı: 3, Nisan 2006, s. 7.
 21. SERGEN Semih, Yunusça, Tarla, sayı: 89/11, Kasım 1989, s. 14.
 22. TATCI Mustafa, Aşk Bir Güneşe Benzer (Yunus Emre Yorumları), H Yayınları, İstanbul 2009, s.34.
 22. TÖKİN Füzûzan Husrev, Yunus Emre'ye Hümanist Denemez, Cumhuriyet gazetesi, 19 Aralık 1991, s.2.
 23. UZUNER Buket, Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları SU, roman, Everest Yayınları, İstanbul, 1.basım: Mart 2012, s.131.
 24. YARDIM Mehmet Nuri, Yunus Emre-Seçme Şiirler, Bordo-Siyah Yayınları, İstanbul, 1.basım: 2008, ss.7-11.

Mustafa Çolakali

FREZYAM: SEVDA ÇİÇEĞİM

yeniden dirilirken tabiat ana
kederli ve yorgun geçen bir kışın ardından
avuca düşen bir ilkbahar yağmuru damlası gibi
düştün gönlüme – kalbimi yeşerttin
frezyam: diriliş çiçeğim

tam bitti diye düşünürken her şey
ağır yenilgiler sonrası yılgınlık yemişken
tomurcukları patladı sevginin
yüreğimin kıyısında atlar suya indi
frezyam: umut çiçeğim

toprağa basıp ellerimi ayağa kalktım şimdi
yüzüme soğuk sular vurdum saçlarımı taradım
üüstüme temiz bir gömlek giyip sokağa çıkıyorum
dövüşmek istiyorum senle elele insanlar için
frezyam: isyan çiçeğim

kokunu içime çektikçe yüreğim kuş olup kanatlanıyor
türküler öğreniyorum seninle önceden bilmediğim
ben ki yeryüzündeki tüm çiçeklerin müptelâsıyım
senden başka çiçek koklamak istemem sonsuza değin
frezyam: benim çiçeğim

Diti Ronen**ŞİİR****Evde veya Saklambaç*****İbraniceden Çeviren: Adnan Avdağ***

Gelmeden önce buraya
 Sevgi ile işleyen
 Diğerlerine aitti toprağım.
 Gelmeden önce onlar
 Toprakları
 Sevgi ile işleyen
 Diğerlerine aitti.
 Ana vatanını terk etmeden önce
 Annem babam
 Sevgi ile yaptıkları
 Kendi evinde yaşıyorlardı.
 Anavatanını terk etmeden önce
 Sen
 Sevgi ile yaptığın
 Kendi evinde yaşıyordun.
 Tarihi inkar edelim, hadi.
 Hayal et -
 Sizden önce biz burada yoktuk
 Bizden önce siz burada yoktunuz.
 Yakalamaca yerine kelimelerle oynayacağız.
 Diğer insanlar için yapılan evde yaşıyorum ben.
 Benim evimde yaşayan insanlar gitti
 Başka insanlar için yapılan evde yaşamak için.
 Sen de
 Diğer insanlar için yapılan evde yaşıyorsun
 Senin evinde yaşayan insanlar
 Diğer insanlar için yapılan evde yaşamak için

Gittiler.
 Benim için yapılan tek eve
 ebeveynlerimin konuştuğu dili konuşan
 benim bilmediğim annemin dilini konuşan insanlarla
 Yerleştirildi.
 Merkez sokaklarında
 Paris'in Madrid'in veya Roma'nın
 yürüyorum ve tanıyorum
 Kendi insanlarımla sembollerini
 ve suskunluğunu.
 Gökyüzünü alıp
 Kafamın üstüne çekiyorum
 Bir eve sahip olmak için
 Ama ayaklarım nereye gitsin.

DİTİ RONEN: Şair, şiir editörü, şiir çevirmeni, akademisyen, Kudüs İbrani Üniversitesi'nde eski bir öğretim görevlisi ve İsrail Kültür Bakanlığı'nda Edebiyat, Tiyatro ve Kültür Politikası bölümünün eski başkanıdır. Tel Aviv'de doğdu ve İbranice, İngilizce, Almanca, Fransızca, Gürcüce ve Rumence dillerinde on bir şiir kitabı yayımladı. Ronen'in şiiri çok sayıda uluslararası ve ulusal şiir ödülü ve onur ödülü bulunmaktadır.

Halk Ozanlığında Felsefi Şiirin Ustası:

Nihat Şahutoğlu

Müslüm Kabadayı

İnsanlar vardır, doğadan öğrenir ve ürettikleriyle doğaya döner. İnsanlar vardır doğayla öğrenir ve insanla topluma döner. Ozan Nihat Şahutoğlu, mahlasıyla Ozan Şahutoğlu veya Şah-udî, doğadan öğrenip doğayla insana, insanla topluma şiirle yolculuk yapar. 1950'li yıllarda Samandağ'ın Kuşalanı köyünde dünyaya gelen ozanımız, çocukluğundan itibaren bahçetarla-hayvancılık işlerinde ailesine katkıda bulunmaya başlar. Öğrencilik dönemi, Türkiye'nin en uzun ve güzel on yılı olan 1960'larda başlar, ülkenin en hızlı politikleşme ve toplumsal çatışma sürecinin gerçekleştiği 1970'li yıllarda biter. Bu dönemde de köyündeki doğal üretimden kopmaz. 1970'li yılların ikinci yarısında teknik elaman olarak başladığı iş yaşamını Samandağ Belediyesi Fen işlerinde uzun yıllar sürdürerek emekli olur.

Ozan Şah-udî'yle yollarımız 90'lı yılların sonunda kardeşi Öğretmen Mera Şahutoğlu sayesinde buluştu. Kendisi de sazı ve sözleriyle, özellikle Ruhi Su tarzı söylediği türkülerle kültürel etkinliklerde tanınan Mera Öğretmen aracılığıyla Kuşalanı'nda görüştüğümüz Nihat Şahutoğlu'nu, Hatay Halk Şairleri¹ kitabımda tanıttım. Zaman zaman telefonlaşarak bağımızı sürdürdüğümüz ozanımızla son olarak 26 Ocak 2022'de, İskenderun Ayna Kültür Sanat Derneği'nde düzenlediğimiz "Halk Ozanlığı Ölüyor Mu?" adlı etkinlikte buluştuk. Kendisine kemaniyle eşlik eden Nihat Yurdakul ve benderiyle eşlik eden Fatma Akpınar'la birlikte çok etkili bir program sunan Ozan Şah-udî'nin irticalen şiir okuma yeteneğinin güçlü olduğunu da gördük. Ozanımızın ya-

şamöyküsüne geçmeden, bu etkinlikte neden halk ozanlığının ölmediğine, bundan sonra ne yapılırsa ölmeyeceğine dair dile getirdiklerimi, özetle aşağıya aktarmak istiyorum.

"Bilimsel araştırma ve incelemeler sonucunda ulaşılan bugünkü verilere göre, son insan türü olarak Homo Sapiens'in toplum oluşturmaya yaklaşık 70 bin yıl önce başladığını biliyoruz. İleride ortaya çıkabilecek yeni verilerle bu bilgiler gelişebileceği gibi değişebilir de. Bilim insanlarının şu andaki verilere göre hem fikir oldukları üzere insanın toplumsal ilişkiler kurup geliştirmesinin en önemli aracı olan dilin gelişimi yaklaşık olarak 50 bin yıl öncesine dayanmaktadır. Bu ilk toplumun, tarım devrimini gerçekleştirdiği ve zamanla yerleşik yaşamı geliştirdiği neolitik dönemle birlikte hem sınıflar ve devletler ortaya çıkmış hem de sözlü dilden yazılı dile geçiş sağlanmıştır. Böylece dilin anlatım olanakları gelişmiş, söz varlığı zenginleşmiştir. Konumuz olan 'halk ozanlığı' kavramı bakımından belli bir toprak parçasında birlikte yaşayan, aynı kültür özelliklerini taşıyan, aynı uyruktaki insan topluluğu olarak halkın ozanı olmak üzerinde duracağız.

Aslında 'halk', siyasal açıdan tartışmalı, netameli bir kavramdır. Burjuva ideologları 'halk' kavramını, özellikle kapitalist toplumdaki üretim araçlarına sahip olan sermaye sınıfıyla emek üreten işçi sınıfı arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi belirsizleştirmek, zihinleri bulundurmak için kullanırlar. Örneğin, Türkiye'nin bütün kaynaklarını yağmalayan, işgücünü ücretli kölelikle sömüren TÜSİAD ve MÜSİAD patronlarıyla fabrikalarda, tarlalarda, hizmet işkolunda, fikir-sanat-edebiyat alanında üreten ama sermaye düzeninin zam-zulüm politikaları altında her gün biraz da yoksulluğa, açlığa mahkum edilmek istenen işçi ve emekçileri 'Aynı gemideyiz' masalıyla aldatırlar. Bu ne-

¹ Müslüm Kabadayı, Hatay Halk Şairleri, Önder Ofset Yayınevi, Antakya, Şubat 2000, 177 s.

denle halk ozanı kavramı da tartışmalı olmakla birlikte, toplumun algısında âşık kavramının karşılığı olarak yerleşmiş bulunmaktadır. Ancak, halk ozanlığı kavramının şöyle bir sorunlu yanı da söz konusudur. Madem halkın ozanı olmaktan söz ediyoruz, o zaman halkın her durumunu, gerçeğini, özlemini dile getiren tüm ozanları (şairleri) buraya dahil edebiliriz. Yani, Enver Gökçe, Ahmed Arif, Ali Yüce, Kemal Özer gibi şairleri de anmamız gerekir. Oysa bunlar serbest şiirin ustalarıdır. Burada âşık kavramını kullanmanın daha doğru olduğunu vurgulamak zorundayız. Çünkü halk şiirinin bir kolu olan âşık şiiri dörtlüğe dayanan bir şiir geleneğine dayanır.

Burada üzerinde duracağımız, aramızda bulunan âşıklardan örneklerini dinleyeceğimiz gibi, halk ozanlarının ya da âşıkların büyük çoğunluğu, içinde yaşadığı köylülerin, işçilerin, emekçilerin sorunlarını, dertlerini, sevdalarını, ayrılıklarını, göçünü ve gurbetçiliğini dile getirmişlerdir. Yaygın söylemle halkın gözü, kulağı ve dili olmuşlardır. Bir bakıma sınıfsal açıdan ezilen ve sömürülen insanların sözcüsüdürler. Pir Sultan Abdal'dan, Köroğlu'ndan, Dadaloğlu'ndan, Aşık Mahzunî'den, Aşık İhsanî'den, Ercanî'den (Mehmet Ercan) ve yüzlerce halk ozanında bunu görebiliriz. Daha çok romancılığıyla bilinen Yaşar Kemal'in de "Âşık Kemal" olarak şiirlerinin olduğunu, özellikle ağıtlar yazdığını biliyoruz.

Halk, ozanlık ve ölüm sözcüklerinin oluşturduğu konu başlığı, insanın toplum oluşturma süreciyle, bir bakıma insanın toplumsal tarihiyle doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, 20. yüzyılın sonlarında başlatılan 'Halk ozanlığı ölüyor. Aşık Veysel'den sonra Türkiye'de halk ozanlığının esamesi okunmayacak.' biçimiyle sürdürülen tartışmaya, Aşık Mahzunî Şerif, Aşık İhsanî Şah Turna, Neşat Ertaş ozanlıklarıyla "dur" demişlerdi. 21. yüzyılda halk ozanlığı geleneğini, günümüz koşullarına göre geliştiren, teknolojik olanaklarla buluşturup halkın gözü, kulağı ve sesi olmaya devam eden çağdaş halk ozanlarımız da, 'Şiir ölmez' diyorlar. Burada sizlerle buluşan Aşık Ali Çuhadar ve Aşık Nihat Şahutoğlu da, halk ozanlığının ölmediğini şiirleriyle kanıtıyorlar."

Bu açıklamayı etkinliğin girişinde ben yaptıktan sonra, Ozan Nihat Şahutoğlu'na sözü bıraktığımda,

tam da bu konunun özünü dile getiren şu şiiri okudu:

2100 yıldır Dede Korkut'tan
Hep aramızdadır halk ozanları
İşte Nesimîler işte Pir Sultan
Darağacındadır halk ozanları

Adından bellidir halkın ozanı
Halkın gözü olur süzer düzeni
Hak yolunda aşkın bir gezegeni
İlim irfandadır halk ozanları

İlden ile koşar birçok adreste
Haykırır sesini her sözü beste
Bazen yolu düşer kanlı Sivas'ta
Ateş dumandadır halk ozanları

Zaman gele geldi dünden bugüne
Sanal dünya hakim güne düğüne
Bir muhabbet bir etkinlik gününe
Hasret içindedir halk ozanları

Gönülde insanlık duygusu varken
Ozanlık ölüyor demek çok erken
Kapital robotu dizayn ederken
Ahir zamandadır halk ozanları

Şah-udî ozandır dinleyenlere
Şimdilik mihmandır dinleyenlere
Bugünü yarına tüm nesillere
Sözü meydandadır halk ozanları

"Şah-udî'nin bu şiiri üzerine söz söylemenin bir anlamının olmadığı apaçık ortada. Tanımayanlar için kendisinin yaşam öyküsünün ve sanatının ana damarlarını dile getirmek istiyorum. Ozan Nihat Şahutoğlu, 1955 yılında Mehmet ve Meryem Şahutoğlu'nun çocukları olarak dünyaya gelir. İlkokulu köyünde okuyan şairimiz, ortaokul ve lise öğrenimini Samandağ'da tamamlar. Samandağ Lisesi'nde Edebiyat Öğretmeni Ayhan Sarıhan'dan, Matematikçi Mehmet Sait Altuğ'dan ve Okul Müdürü Yahya Asiirmak'tan çok şey öğrenerek 1974 yılında mezun olur. O dönemde yazdığı şiirleriyle dikkat çeker ve öğretmenlerinden sürekli teşvik görür.

1975'ten sonra Samandağ ve Antakya'ya kon-

ser vermek için gelen Âşık İhsanî, Nesimî ve Mahzunî Şerif'le tanışır. Onlarla birlikte yerelde yapılan konserlerde bağlama çalıp türküler okumaya başlar. 1976'da iş yaşamına atılan ozanımız, 1987'ye kadar Köy Hizmetlerinde topograf olarak çalışır; İstanbul, Giresun, Tokat ve Sivas'ta mesleğini icra eder. İstanbul'dayken katıldığı konserler nedeniyle 12 Eylül askeri darbesiyle birlikte gözaltına alınır, baskı ve şiddete uğrar. İşsiz kaldığı bu dönemde müzik çalışmalarıyla film setlerinde figüranlık yaparak geçimini sağlar.

1987'de işi bırakıp köyüne dönen Nihat Şahutoğlu, Samandağ çevresinde tapu kadastro işleri yaparak ekmeğini kazanmaya devam eder. Girişken ve sempatik kişiliğiyle Kuşalanı'nın belde olması için yoğun çaba gösterir, meslek deneyiminin verdiği güçle 1993'te bunu köylüleriyle birlikte başarır. 1994'te beldede seçim yapılır; beldenin kültür, sanat ve sportif etkinliklerine kardeşleri ve dostlarıyla katkıda bulunmaya devam eder. Özellikle Samandağ'dan yetişen finnen Semir Ray'la birlikte yöredeki düşünlerin ve bazı etkinliklerin aranan adlarından olur.

2002 yılında Mızraklı Belediyesi'nde fen memuru olarak çalışmaya başlayan Nihat Şahutoğlu, 2003'te Samandağ Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü'ne geçer. Ancak, üç yılı aşkın Mızraklı Belediyesi'ne hizmet vermeye devam eder. 2020'de yaş haddinden Samandağ Belediyesi'nden emekli olur ve kendisini bir yandan sanat uğraşısına, diğer yandan Kuşalanı'ndaki çalışmalarına verir.

Türkçe şiirlerinde daha çok 8'li ve 11'li hece ölçüsünü kullanan Ozan Şah-udî, düşünlerde Türkçe türküler ve Arapça parçalar da okur. Son yıllarda bazı tv ve radyo programlarında, şenliklerde sanat anlayışını dile getirirken, toplumsal sorunlara duyarlı, insanın doğayla talan üzerinden ilişkisini sorgulayan, topraktan yetişen tüm ürünlerle muhabbet-paylaşım ilişkisi önceleyen, eşitlik ve özgürlük düşüncesini felsefi şiirlerle işleyen örneklerle açıklar. Aşk, sevgi, doğa güzelliği, barış, özgürlük, toplumsal ve sınıfsal çelişkiler, mücadele, eğitim şiirlerinde öne çıkan temalardır. Taşlama türündeki şiirlerinde de güçlü bir söyleyiş

olduğunu, nida ve tenasüp sanatını ustaca kullandığı şu dörtlükten anlamak mümkündür:

Ne kapın açıktır ne penceren var
Yıkılsın ey hücrem duvarın senin
Ne bir dost görünür ne sevgili yar
Kırılınsın ey hücrem kilidin senin

Ozan Şah-udî'nin eğitimli bir halk ozanı olarak bilimsel gelişmeleri yakından takip ettiği ve yaşamı anlama-sorgulama üzerine felsefi çalışmalar yaptığı görülüyor. Bunu aşağıdaki şiiri üzerinden değerlendirmekte yarar görüyorum.

BİLİM FELSEFE SANAT

Evrende gelişen hayat
Bilim felsefe ve sanat
Her yenilik ve her icat
Bilim felsefe ve sanat

Söylemden ulu vahiyler
Eylemden bulur dahiler
Gözle görülür sahiler
Bilim felsefe ve sanat

Felsefe insanın özü
Düşünmenin gören gözü
Aklın mantığın önsözü
Bilim felsefe ve sanat

Beden enerjisi candır
Can akli ile insandır
İnsana deva dermandır
Bilim felsefe ve sanat

Oku denilen okumak
Zihinde bilgi dokumak
Hayatı kurmak korumak
Bilim felsefe ve sanat

Yaşamaya doğar canlar
Düşünebilenler anlar
Zoru kolaylaştırırlar
Bilim felsefe ve sanat

Gönüllerin özü güman
Bilgi erdem sevgi iman
Çağı değiştiren zaman
Bilim felsefe ve sanat

Ararsan gerçek değeri
Güncel dedir verileri
Değiştirendir ezberi
Bilim felsefe ve sanat

Ozan Şahutoğlu Nihat
Her nesnede ayrı miat
İnsan nesline teminat
Bilim felsefe ve sanat

Halk ozanımız Şah-udî'nin, insanın gelişim dinamiğinin "bilim-felsefe-sanat"la beslendiğini, değişik boyutlarıyla bu şiirde dile getirdiğini görüyoruz. "Aklın mantığın önsözü olmak"tan "insana deva derman olma"ya, "hayatı kurmak korumak"tan "zoru kolaylaştırma"ya, "çağı değiştirmek" ve "ezberi değiştirmek"le "insan nesline teminat" olmaya kadar bilim, felsefe ve sanatın işlevsel olduğunu gösteren Ozan Şahutoğlu'nun şiirlerinde akıcılığın ahenkli söyleyiş yanında birbiriyle ilgili sözcükleri tespih gibi dizelere yedirmesinin etkili olduğunu belirtmeliyim.

Yaşamın varlıklar arasındaki enerji devinimiyle anlam ve biçim kazandığını düşünen Nihat Şahutoğlu, insanın da başka bir insanla var oldukça yaşamının anlamlı olacağını ileri sürmektedir. Bu, bir bakıma zıtların birlik içinde mücadelesinin, insan öznesi üzerinden tariflenmesi anlamına gelmektedir. Doğadaki diğer varlıklarda bu diyalektiğin nesnel kurulduğunu, insanda ise beyin yoluyla hem nesnel hem de öznel bir ivme kazandığını vurgulamaktadır. Aynı zamanda insanı geliştiren temel dinamiklerinden birinin öğrenme merakı olduğunu, kendisinin de "merak etmek"le yaşamına yön verdiğini belirtmektedir. Bu felsefi yaklaşımını da "Beyin" şiirinde şöyle dile getirmektedir:

BEYİN

Beyin insani biçimde
Akıl ve irade eder

Algı ve bilgi içinde
Duyguyu ifade eder

Her duygu bir insan hali
Düşünmek aklın meali
Gönüller gönül olalı
Haz peşinde koşar gider

Muradı mal makam cemal
Ulaşır her akli kemal
Engeli cahillik ihmal
Ders alarak pişer gider

Her ne etse bir risk eder
Ya hazdır ya elem keder
Erdemli olan hazmeder
Hazmetmeyen şişer gider

Ameli salih olanın
Korkusu olur mu canın
Malı çok cimri olanın
Keramet zoruna gider

Şahutoğlu söyler dilim
Gönlümde aşk sanat bilim
Bedenimi bir gün ölüm
Alır gider alır gider

Yaşadığı yöreyi, coğrafyası, kültürü, toplumsal boyutlarıyla ele alan "Samandağı'nın" şiirinde Şah-udî, çağdaş halk ozanının duydukları ve gördükleriyle yetinmeyip araştırmacı ve okuyan bir özellik kazanması gerektiğinin mesajını verir. Aşağıda ilk dördlüğünü örneklediğim bu şiirde, coğrafya yanında tarih ve mitolojiyle bağ kurduğu görülür.

"Efsane Orontes adı Selevkos
Milattan öncesi Samandağı'nın
Akdeniz kıyısı dağlar Amanos
Asi'nin deltası Samandağı'nın"

Onun günlük yaşamında olduğu gibi şiirinin temelinde de sevgi vardır. Bu nedenle dostlarıyla bir araya gelmeye, sazı ve sözüyle olduğu kadar muhabbetiyle de dostluk kurmaya özen gösteren Nihat Şa-

hutoğlu, "Sevgi ve Spor", "Sazımın Telleri", "Ne Güzel Bugün", "Neşelenmek Eğlenmek" şiirlerinde olduğu gibi "Seven Gönlüm"de bu özelliğini görebiliriz. Nakarata yer verdiği şiirlerinde biri olmakla birlikte dördüncü dizenin ikilemesiyle nakaratı pekiştirdiğine tanık olmaktadır. Şöyle:

"Yaşamak aşkıyla gelmiş dünyaya
Gönlüm bir haz ile sever güzeli
Doymaz muhabbete doymaz sevdaya
Elimde saz ile söyletir beni beni
Dost beni dost beni gönlüm sever güzeli
Güzelde naz yüzde yüz elli"

Yukarıdaki şiirin dördünlüğünde çapraz uyak olduğu gibi "haz" ve "saz" sözcükleriyle iç uyak da söz konusudur. Ölçü bakımından dördüncü dizeyle nakaratta tekrara başvurduğu için 11'li hece ölçüsünün 13'e çıktığı dikkat çekmektedir.

Ozan Şah-udî'nin anadili Arapça olduğundan Arapça şiirler yazdığını, bunları da makamına uygun biçimde seslendirdiğini belirtmekte yarar var. Önce Arapçasını yazıp seslendirdiği, sonra da Türkçeye çevirerek okuduğu "Minel 3ümba Vettina" şiiri bunlardan biridir. Bu şiir, aynı zamanda Hatay'da yaşayan tarım emekçilerinin, özellikle Arap Alevi köylülerin üretim ve paylaşım kültürünü yansıması bakımından önemlidir.

Minel 3ümba vettina
Meh laha ye bin dina
Vel l izi bi hibi keyf
Yıt faddal lem hedina

Lı lı lı lı ye lılı hede l 3inib bıdılı ileğhi
Havvş üv yekl 3erek 3en ku du 3ı lı

Heye hiyyi het tini
Bıt fattır bıt ğeddini
Yeđi kitro sirrekın
Min beddo iy 3eşşini

(Nakarata)

Mışım şı şekerpara
Merşita kıl lıl hara
Allah vekil ya şebeb
İttam mı3 me ulu çere

(Nakarata)

Heye hiyyi het tüti
Tehtel masa mahtuti
Nihna küllih bebina
Hamdulillah mepsuti

(Nakarata)

Heya hiyi rimmeni
Ağı rah u remeni
Ye ğheyi kitrt tama3
Abaka fi emeni
(Nakarata)

Heya hiyi zeytuni
İm dellel fiyal attuni
Ene Nihed limğyeruni
Hec baka itğutuni
Minel 3ümba vettina

(Nakarata)

Ağaçtan soframıza
Can katar canımıza
Muhabbeti sevenler
Buyursun yanımıza

Hey asmanın üzümü, salkım çeker gözümü
Dosta bir tane yeter, gerisi bağ bozumu

İşte bu incir ağacı
Kahvaltının baş tacı
Gelen giden yedi
Aç kaldı kardeş bacı

Kayısı şekerpare
Lezzetli dosta yare
Allah şahit olsun ki
Cimriliđe yok çare

(Nakarata)

Dut ağacın gölgesi
Masamızın bölgesi
Ahbaplarla beraber
Saz ve söz eğlencesi
(Nakarat)

Nar ağaçta kırmızı
Gurbet ayırdı bizi
Güvensizlik artıyor
Bencillik dizi dizi
(Nakarat)

Zeytinler tane tane
Sağlık için şahane
Şah-udî der ki böyle
Sürer gider bu nağme
(Nakarat)

Ozanımızın şiirin Arapçasını sözcüğü sözcüğüne değil, ayak ve ölçüye bağlı olarak Türkçeye çevirdiği anlaşılmaktadır. Doğrusu da budur. Şiir çevirisi, çevrildiği dilde yeniden yazılması anlamına gelir. Nihat Şahutoğlu, her iki dile de hakim olduğundan dizeleri uyaklı, ölçülü biçimde şiirin ritmine, ahengine uydurmuştur.

Onun şiirlerinden örneklemeyi; güncel bir konuyu, tüm insanlığı ilgilendiren koronavirüs karasalgını işleyen "Korona" şiiriyle bitirmek istiyorum.

Nerden çıktı sordum ona
Dünya bilim kuruluna
Dünyayı soktu soruna
Covid 19 korona

Eller suya ve sabuna
Maske ağza buruna
Mesafe üstün koruma dost
(Nakarat)

Evde kal çıkma yoluna
Bütün bunlar can uğruna
Sen bırakma oluruna
Uy bilimin kuruluna
(Nakarat)

Çin'in Vuhan kentinden mi
Yarasanın etinden mi
Sermaye hikmetinden mi
Uzaydan mı bu korona
Sordum bilim kuruluna
(Nakarat)

Risk oldu şehrin çarşısı
Tedirgin genci yaşlısı
Tartışılıyor aşısı
Çözüm olur mu soruna
Sordum bilim kuruluna
(Nakarat)

Mevcut virüsler mayası
Bitmez gelişir dehası
Yaşasın tıbbın dünyası
Yetiş insan onuruna
(Nakarat)

Yorumlarsak bu hususu
Yarıya Dünya nüfusu
Yaşamak böyle kâbusu
Reva mı insanoğluna
Sordum bilim kuruluna
(Nakarat)

Bu şiirde olduğu gibi Ozan Şah-udî'nin, nazım biçimi bakımından bazı bölümleri (kıta) beşlikten, bazı bölümleri de dörtlükten, nakaratı da üç dizeden oluşturduğuna tanık oluyoruz. Halk ozanımız Nihat Şahutoğlu'nun şiirde öz-biçim ilişkisini daha da zenginleştirerek geliştirmesini diliyoruz.

Ayla Yazgan'la 'Yıldızına Tırmanırken' Romanı Üzerine Söyleşi

Erdal Atıcı

Ayla hanım, geçtiğimiz yıl Ürün Yayınlarından "Yıldızına Tırmanırken" adlı bir kitabınız yayımlandı. Biraz bahseder misiniz? Kitap neyi anlatıyor. Neden "Yıldızına Tırmanırken" adını verdiniz?

Güzel bir soru. Kitap bir davaya inanmanın getirdiği zorluklara, aydın olmanın ve sanat, edebiyat alanında yaratmanın müşküllerine değiniyor.

Yani bir çeşit yıldızına tırmanma gibi bir şey.

Kitabın baş kahramanlarından İtir İstanbul Edebiyat fakültesinde felsefe okurken tiyatro yazarı ve yönetmeni Hakan'la tanışır. Hakan, İtir'in ufkunun gelişmesi için elinden gelen her şeyi yapar. Altmış sekiz öncesi Nazım hala tabuyken ona kitaplarını verir. İtir sömestr tatilinde babasının vali olarak görev yaptığı Van'a gittiğinde Nazım'ın bir şiir kitabıyla babasına yakalanır. Kaderi parça parça edilmektir. İtir o zaman pencereden bakınca küçük bir yıldızın kendisine gülümsediğini görür ve ona tırmanmaya karar verir. Annesi kendisine artık yoldan çıktığını söyler. O da yıldızına giden yolda ilerlemeye karar verir. Öyle de yapar.

Ama çok kez yere çakılır. Siz "insanlar topraktan gelmiştir, toprağa gidecektir. Tanrı onların kendi katına yükselmesini istemez. Fiskesi de ağırdır" diyorsunuz.

Evet. Bu yıldızlarına tırmanış halinde olan insanlar yeryüzünün de engellerine takılırlar. Güçlkle ilerlerler.

Siz bu insanları Araf'ta diye adlandırıyorsunuz. İtir ve önce sevgilisi sonra eşi olan devrimci şair Enver Aydın sık sık dibi boyluyorlar ve ayakları tökezliyor. Siz Altmış sekiz sonrası onların Türkiye'de yaşadıklarını 12 Mart darbesinde başlarına gelenleri anlatmışsınız. Bir

de yurtdışı ayağı var.

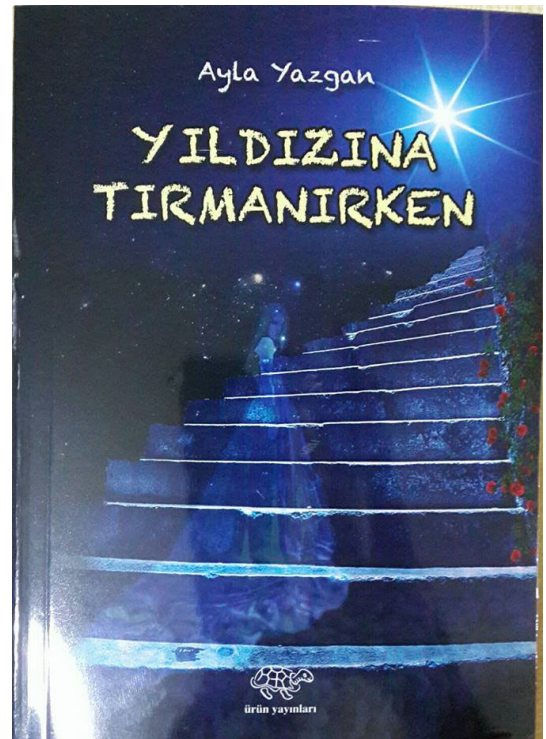
İsveç'te sığınmacı olarak geçirdikleri yıllar.

Bir devrimci olan eşinizin 12 Mart'ta tutuklandığı, işkence gördüğü, İsveç'te yıllarca sığınmacı olarak yaşamakta olduğunuz düşünülürse roman otobiyografik öğelere dayanıyor diyebilir miyiz?

Kurguyla otobiyografik unsurları harmanladım.

Siz devrimci olmadan devrimci bir eşle yaşadınız. O çevrelerde bulundunuz. Romanda o günlere eleştiri havası da seziliyor.

Çünkü süreci içselleştiren ve bizzat onun aktörü olanlarla birlikte düşünüp, birlikte hareket ederek değil, onlardan bağımsız ve farklı olarak olaylara

daha dışardan bakabildim. Bu gerçekliği görebilme imkanını sağlıklı kılan bir durumdur. Benim bir taraftan sosyoloji, sosyal antropoloji –ama, dönemin iyi hocalarından ve üniversitelerin üniversite olduğu dönemde– almamın da bunda payı büyüktür. İkinci si doğup büyütüğüm aile ile evlendiğim kişinin hayat serüveni arasındaki farklılığı da kavrama bilincine sahip birisiydim. Dolayısıyla kendimi olaylara kaptırmadan, yazar romantizmi ile sosyolog gerçekçiliğini bir birinden ayırarak yazmaya çalıştım.

Ama aynı zamanda o günlerde Türkiye'nin kültür yaşamına içerden bir gözle değinmişsiniz. İkinci Yenici-ler, Ahmet Arif ve bazı şair ve yazarlarla anılarınız kulağa hoş geliyor.

Evet onlar otobiyografik. Birebir yaşadığım anı-larım. Çünkü siyasal iklim bütün unsurlarıyla bizi kuşatmış durumdaydı. Dediğim gibi benim farkım bun-lara dışarıdan bakabilme özgürlüğümün olmasıydı.

Romanda Enver Aydın'ın ölüm sahnesi gerçekçi görünüyor.

Evet, onu da birebir yaşadım.

İsveç'te yaşanan zorluklar da anlatılmış. Enver'in

İsveç'e sırtını dönmesini, topluma karışmamasını nasıl açıklıyorsunuz.

Şair olması. Türkçe sözün onu bütünlükle teslim almasıyla. Türkçe o kadar güçlü yer tutunca başka bir dile yer kalmamasıyla. İnsanın benliğine ve dolayısıyla da kültürel kimliğine ilişkin bu durumu iyi oku-maya özellikle özen gösterdim. Şunu da belirtemem gerekir, İsveç'te Türkiye'den göçmüş birçok şair ve yazarla yoğun iletişimimiz vardı. Birçokları Abdi'den dolayı bizim konuklarımız olmuştur. O bakımdan da dünyasını diliyle kuran edebiyat insanının başka bir ülkede, başka bir dil ikliminde nasıl büyük bir yabancılaşmanın içerisine itildiğini, kendi dil ülkesine nasıl dert elle sarıldığını yakından gözlemlemiş birisiyim.

Romanlarınızda değişik bir teknik kullanıyorsunuz iç içe geçmiş zamanlar, geriye dönüşler vb.

Bilinç akımı.

Söyleşi için teşekkür ederim. Sizden yeni yapıtlar bekliyoruz...

İlginiz için ben teşekkür ediyorum.

TURNALAR

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

Yayın Kuralları:

Turnalar, kültür, dil ve edebiyat alanındaki özgün ürünler yanı sıra akademik çalışmalarını yayınlamak ve bu alanlardaki sorunlara bilimsel ölçütler içerisinde tartışma olanağı sağlamak amacıyla çıkmaktadır. Turnalar kültür, dil ve edebiyat alanındaki özgün araştırma makalelerini, deneme ve derlemeleri yayımlayan hakemli, akademik bir dergidir. Yılda dört kez yayımlanır.

Turnalar'da yayımlanan yazıların, bilim etiği başta olmak üzere, her türlü içeriksel sorumluluğu yazarlarına; telif hakkı ise basılı ve her türlü elektronik ortamda Turnalar' a aittir. Turnalar'ta yayımlanan bir yazı, başka bir yerde yayımlanamaz. Daha önce başka bir yerde yayımlanmış yazılar (çeviri metinler hariç) Turnalar'a gönderilemez. Yayımlanan yazıların sahiplerine ve bu yazıları değerlendiren hakemlere herhangi bir ücret ödenmez.

Hakem Değerlendirmesi:

Turnalar'a gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca dergi ilkelerine uygunluk açısından incelenir. Uygun görülmeyenler düzeltilmesi için yazarına iade edilir. Yayın için teslim edilen makalelerin değerlendirilmesinde akademik tarafsızlık ve bilimsel niteliğe dikkat edilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar iki yıl süreyle saklanır. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı, üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya yayın kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verebilir. Yazarlar, hakem ve yayın kurulunun eleştirisi ve önerilerini dikkate alırlar. Katılmadıkları hususlar varsa, gerekçeleriyle birlikte itiraz etme hakkına sahiptirler. Yayına kabul edilmeyen yazılar, yazarlarına iade edilmez.

Yazım Dili

Turnalar dergisinin yazım dili Türkiye Türkçesidir. Ancak her sayıda derginin üçte bir oranını geçmeyecek şekilde başka dillerde yazılmış yazılara da yer verilebilir.

Yazım ve Basım Koşulları:

Yazılar windows (Microsoft Word) uyumlu sözcük işlemci programıyla yazılmalı, e posta yoluyla gönderilmiş olsa da A4 boyutundaki kağıda 3 kopya çıktısı alınarak Word uyumlu CD ile birlikte yazışma adresine gönderilmelidir.

Yazıların uzunluğu konusunda sınırlama olmasa da tek bir sayıda yayımlanabilmesi göz önüne alınarak 15 sayfayı aşmamalıdır.

İlk sayfa yazım sırası:

- 1) Makale başlığı (sola dayalı)
- 2) Yazar adı (sol üst köşe, sola dayalı)
- 3) Çeviri makaleler için çevirmen adı (sağa dayalı)
- 4) Türkçe özgün makaleler için ABSTRACT, RESUME, ZUSAMMENFASSUNG başlıkları altında, 50 sözcükten az olmamak üzere Türkçe ve İngilizce özet. Makale başlığının özet dilinde çevirisi özet başlığının altında verilmeli daha sonra özet metin yer almalıdır.

Türkçe dışındaki makaleler için ÖZ başlığı altında genişçe bir Türkçe özet verilmeli ve aynı kurallara uyulmalıdır. Çeviri ve kitap tanıtım, değerlendirme yazıları hariç, özet bölümü olmayan yazılar, yayımlanmaz.

5) Önce makale dilinde, ardından özet dilinde anahtar sözcükler. (3-5 sözcük)

- 6) Yazarla ilgili açıklama (sayfa altına) (*) işareti ile
- 7) Varsa, makale ile ilgili açıklama (sayfa altına); çeviri metinlerde kaynak metin ile ilgili açıklama (**) işareti ile
- 8) Varsa, çevirmenle ilgili açıklama (sayfa altına) (***) işareti ile gösterilmelidir.

Dipnotlar ve Kaynakça

Dipnot ve kaynaklar APA 5 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak verilmeli, ikinci kaynaktan yapılan alıntılarda, asıl kaynak da belirtilmelidir.

TURNALAR

QUARTERLY CULTURAL JOURNAL

Editorial Principals

Turnalar is being published with the purpose of sharing original works in the fields of folklore, language and literature, as well as academic works and to create the facility to debate within scientific standards. Turnalar is a refereed, academic journal publishing original researches on folklore, language and literature, essays and compilations. It is published quarterly. The overall responsibility and writing preferences for the published articles belong to the author of the article, the royalty rights of the accepted articles in printed and all types of electronic environment belong to Turnalar. Articles previously published in any other platform (excluding translated articles) cannot be forwarded to Turnalar. No fee is paid to the authors of the published articles or to the reviewing referees.

Referees' Evaluation of Papers

Articles forwarded to TURNALAR are first reviewed by the Editorial Board in terms of journal's publishing principles. Those which are found unsuitable are returned to their authors to be corrected. Academic objectivity and scientific quality are considered of paramount importance. Those considered acceptable are initially referred to two referees who are well-known for their works in relevant fields. Names of the referees are kept confidential and referee reports are safe-kept for two years. For publication of articles, two positive reports are required. In case one referee report is negative while the other is favourable, the article may be forwarded to a third referee for further evaluation or alternatively to the board, who may feel confident to make a final decision based on the contents of the reports. The authors are to consider the criticism, suggestions and corrections offered by the referees and by the editorial board. If they disagree with any of the comments, they are entitled to counter present their views and justifications. Final decision rests with the editorial board. Articles which are not accepted for publication are not returned to their authors.

The Language

The language of the journal is Turkish. However, articles in other languages may be published in every issue, not exceeding one third of that particular issue.

Writing and Edition Rules

Papers should be typed in MS Word program.

Papers should be prepared in accordance with the principles set forth are to be sent in three copies and one CD to Turnalar at the correspondence address.

Even though there are no limitations on the length of the articles, the maximum length for the papers should be 15 pages to ensure publication in a single issue.

The first page should be written as follows:

- 1) The Title (left aligned)
- 2) Names and surnames to be written in upper left hand corner (left aligned)
- 3) Translator name for translated papers (right aligned)
- 4) For original papers in Turkish, the paper should include an abstract in Turkish and English briefly and laconically expressing the subject in minimum 50 words, under the headlines of ABSTRACT, RESUME, ZUSAMMENFASSUNG. The translation of paper's title should be given under the title of abstract and it should also be mentioned in the abstract. A detailed Turkish abstract, under the title ÖZ, should be given for the papers in other languages, following the same rules. Papers without an abstract, excluding translation and book promotion, review papers, will not be published.
- 5) Key words, first in paper language then in abstract language (3-5 words).
- 6) Explanation about the author (with *)
- 7) Explanation about the paper (under the page), if any, explanation about the source text in translated texts (with **)
- 8) Explanation about the translator, if any, (under the page) (with ***)

Footnotes and Bibliography

The footnotes and bibliography should be follow APA 5 (American Psychological Association) standards. The original source should be indicated in the secondary quotations.

Babaannem kaybetmeyi bilen bir insandı.

Dedesini bir savaşta, babasını bir savaşta, amcasını başka bir savaşta kaybederken tanışmıştı kazanmayla. Kazanmayı, barış isteyerek, barış içerisinde yaşayarak öğrenmişti. Onun için de hangi dilden, hangi dinden, hangi renkten olursa olsun komşularıyla barışık, komşularıyla dost ve onların acılarıyla acısını ortak eden bir insandı.

Ve bilirdi ki yaşanmış savaşların hiç birine kendisinin de dahil olduğu 'büyük insanlık' sebep olmamıştı.

Gözlerimi açtığım, masallarıyla düşünce ufkumu genişlettiğim babaannemin yanında toprağa tohum atılırken, önce börtü böceği, sonra konu komşuya ve en sonunda da 'bize' diye niyet ediliirdi. Kış gelip, kar yerküreyi kapladığında, ilk önce yabani hayvanlar için kapı önlerine yem konur, daha yoksullar için kısıtlı olanaklarla elde edilmiş yiyecekler paylaşılırdı. Daha çok paylaşılır daha çok çoğalırdık. Paylaşılan yoksulluk değil, ortak yazgının değiştirilmesi çabasıydı.

Savaşı doğaya sevgimizi yitirdikçe yaygınlaştırdık. Toprak, ağaç, kuş, kedi, kaplumbağa, yılan... bilcümle bütün yaratıklara yaşama hakkı olduğu gerçeğinden bakmayıp, onlar katledilirken susan, seyirci kalan insanlık, kıyım kendisine geldiğinde suçunun büyüklüğü altında yenilmekten kurtulamadı.

ürün yayınları

Konur Sokak No: 36/13 06650 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 425 39 20 Faks: 0312 417 57 23
urunyayinlari@gmail.com • www.urunyayinlari.com

ürün yayınları